

MAGYARORSZÁG, 2009

KÖZPONTI
STATISZTIKAI HIVATAL

**MAGYARORSZÁG,
2009**

Nyilvántartási szám: J/8

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL

**MAGYARORSZÁG,
2009**

Budapest, 2010

© Központi Statisztikai Hivatal, 2010
ISSN: 1416-2768

A kézirat lezárásának időpontja: 2010. április 30.

Felelős kiadó: Dr. Belyó Pál

Készült: Xerox Magyarország Kft. – 2010.096

Tartalom

Értesítés adatjavításról

Bevezető	7
Népesség, népmozgalom	9
Foglalkoztatottság, munkanélküliség	13
Jövedelem – fogyasztás	17
Keresetek.....	17
Társadalmi jövedelmek.....	19
A háztartások pénzügyi vagyona	22
A háztartások fogyasztása.....	25
A fogyasztói árak alakulása, infláció	27
Életkörülmények	29
Lakás	29
Egészségügy	30
Szociális ellátás	33
Jog- és közbiztonság.....	34
Oktatás, tudomány, kultúra	37
Iskolázottság, oktatás, képzés.....	37
Kutatás, fejlesztés, innováció.....	40
Kultúra.....	41
Reálgazdasági folyamatok	45
Nemzetközi gazdaság.....	45
Makrogazdasági folyamatok Magyarországon.....	47
Beruházások.....	50
Külkereskedelmi forgalom	52
Pénzügyek	57
Fizetési mérleg, külföldi adósságállomány	57
Államháztartás és alrendszerei	59
Ágazati teljesítmények	63
Mezőgazdaság.....	63
Ipar	65

Építőipar.....	69
Szállítás	70
Távközlés, internet.....	73
Kiskereskedelem, járműkereskedelem	75
Turizmus, vendéglátás	77
Energia.....	80
A környezet állapota és védelme	82
Ábrák jegyzéke.....	85
Táblák jegyzéke.....	87

Bevezető

A statisztikáról szóló törvény előírásainak megfelelően a Központi Statisztikai Hivatal minden évben elkészíti az elmúlt év társadalmi-gazdasági eseményeiről szóló beszámolóját. Ennek célja az országgyűlés, valamint a szakemberek és a szélesebb közvélemény tájékoztatása. A kiadvány a legfrissebb adatok ismertetése mellett a néhány évre visszatekintő főbb folyamatokat is bemutatja. A 2009-ről szóló beszámolót a belső egyensúlyi problémák és a megoldásukra irányuló törekvések, valamint a nemzetközi pénzügyi-gazdasági válság hatása köti össze az előző két-három év eseményeivel.

A 2009-ről szóló beszámoló egyik sajátossága, hogy a rendszerváltozás kezdetének 20. évfordulóján készült. Ily módon az elemzés kereteibe két évtized eseményei még vázlatosan sem férnek bele, azokat külön kötet tartalmazza.

A beszámolót a 2009. évi előzetes adatok alapján állítottuk össze. Néhány területen még nem álltak rendelkezésre az elmúlt évre vonatkozó adatok, ez esetben – a korábbi évekhez hasonlóan – a meglévő legfrissebb éves adatokat használtuk. A nemzetközi adatok hivatalos nemzetközi szervezetek (ENSZ, Eurostat, IMF, OECD) közléseiből származnak.

Népesség, népmozgalom

A népesedési folyamatok alapirányzataiban a 2009. év nem hozott fordulatot. A több mint egy évtizede 100 ezer alatti, alacsony szinten ingadozó születésszám mérséklődése illeszkedik a folyamatokba. A halandóság az 1993 óta tartó javuló tendencia mellett sem csökkent évi 130 ezer alá, a folyamat az elmúlt években lassult, 2009-ben megtorpant. A csecsemőhalandóság az eddigi legalacsonyabb szintet érte el. A születéseket meghaladó halandóság miatt a népesség 1981 óta fogy, az utolsó évben a természetes fogyás mértéke nőtt. A halálozási többlet részben ellensúlyozza a nemzetközi vándorlás pozitív egyenlege, ami 2009-ben elmaradt az előző évitől.

alább 65 éves lakos jutott, szemben az egy évvel korábbi 110-zel.

A **házasságkötések száma** visszaesett. 2009-ben 36 750 házasságkötésre került sor, ez számottevő, 8,4%-os csökkenést jelent az egy évvel korábbihoz képest. A házasságra lépők életkora az ezredforduló óta átlagosan 3 évvel lett magasabb.

2009. július 1-jétől új kategóriával bővült a családi állapot kifejezésére használt fogalmak köre, ez a **bejegyzett élettársi kapcsolat**.¹ Az év második felében 66 bejegyzett élettársi kapcsolatot létesítettek, közülük 48 férfi- és 18 női pár. Az ilyen párkapcsolatba lépők fele budapesti lakos volt.

1. tábla. A népességszám változásának tényezői

(ezer fő)

Megnevezés	2001–2005 átlaga	2006	2007	2008	2009
Élveszületés	96,2	99,9	97,6	99,1	96,5
Halálozás	133,8	131,6	132,9	130,0	130,4
Természetes fogyás	-37,6	-31,7	-35,3	-30,9	-33,9
Nemzetközi vándorlási különbözet	12,8	21,3	14,6	16,5	15,9
Tényleges népességszám-változás	-24,7	-10,4	-20,8	-14,4	-18,0

Az ország népességszáma 2010. január 1-jén 10 millió 13 ezer fő volt, 18 ezerrel kevesebb, mint egy évvel korábban. Ezen belül a férfiak száma 4 millió 754 ezer, a nőké pedig 5 millió 259 ezer. Ezer férfira 1106 nő jutott, akárcsak az elmúlt években.

A népesség **életkor** szerinti **összetételében** folytatódta a már hosszabb idő óta tapasztalt változások. A 15 éven aluli, gyermekkorú népesség száma tovább csökkent, 2010. január 1-jén nem érte el a másfélmillió főt. Ezzel szemben a 65 évesnél idősebb népesség létszáma növekedett, jelenleg megközelíti az 1,7 milliót. 2010. január 1-jén száz gyermekkorú lakosra 113, leg-

A **válások** száma az elmúlt években 25 ezer körül ingadozott, 2009-ben ennél alacsonyabb szint volt jellemző, 23 800 házasságot bontottak fel, ami jelentős, 5,4%-os mérséklődést jelent a 2008. évihez képest, és egyben 1996 óta a legalacsonyabb érték. Az elváltak korösszetételében lassú eltolódás figyelhető meg, a válások későbbi életkorra tevődnek át, aminek hátterében döntően a házasulók átlagos életkorának emelkedése áll, de hozzájárul az is, hogy a válásra a korábbiaknál hosszabb együttélés után kerül sor.

A házasságok és válások mérlege jelentősen befolyásolta a **népesség családi állapot szerinti összetételét**. Ez egyrészt a házasságban élők

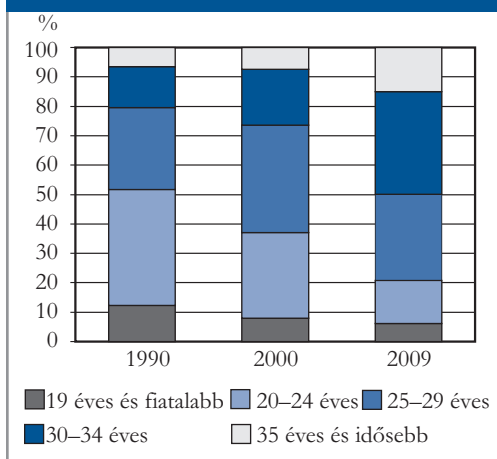
¹ 2009. július 1-jén lépett életbe a bejegyzett élettársi kapcsolatokról szóló 2009. évi XXIX. törvény, amely szabályozza az azonos neműek közötti kapcsolat létesítését, megszűnését.

számában bekövetkező folyamatos csökkenést jelenti, másrészt a nőtlen, illetve a hajadon családi állapotúak arányának számottevő növekedését. Egy év alatt a 15 éves és idősebb népesség körében a nőtlenek, illetve a hajadonok aránya 31,7-ről 32,3%-ra, az elvált családi állapotúaké 10,5-ről 10,7%-ra emelkedett. A házasságban élők aránya ezzel párhuzamosan az utóbbi egy évben 0,7 százalékponttal, 45,8%-ra csökkent, ami azt jelenti, hogy a felnőtt népesség kevesebb mint fele házas, miközben egyre gyakoribb az élettársi együttélés.

A **születések számát** az elmúlt években kismértékű ingadozás jellemezte: egyik évről a másikra a javuló tendenciákat kedvezőtlen folyamatok követték, és viszont. 2009-ben 96 450 gyermek jött világra, ami 2700 újszülöttel, 2,7%-kal kevesebb az előző évinél. Az élveszületések ezer lakosra jutó száma a 2008. évi 9,9-ről 9,6-re csökkent.

A 35 év alatti nők valamennyi korcsoportjában csökkent a gyermekvállalás gyakorisága az elmúlt évben, és a 35 éven felüliek esetében is csupán kismértékű növekedés következett be. Összességében az összes gyermek alig több mint ötöde született 25 éven aluli fiataaltól (az ezredfordulón még 37%-a). A gyermekvállalás a 25–29, illetve a 30–34 éves korosztályok esetében a leggyakoribb.

1. ábra. Az egyes női korcsoportok részesedése az összes születésszámból

A házasságon kívül született gyermekek aránya a hivatalos népmozgalmi statisztikák történetében 2009-ben volt a legmagasabb: a gyermekek 40,8%-a házasságon kívül jött világra, szemben a 2008. évi 39,5%-kal. A 2009. évi születésszám-csökkenést teljes egészében a házasságban született gyermekek számának visszaesése okozta, mivel a házasságon kívül született gyermekek száma és aránya tovább emelkedett.

Az élveszülöttek között a 2500 grammon aluli újszülöttek aránya 2004 óta gyakorlatilag nem változott, az elmúlt évben 8,4%-ot tett ki.

A **teljes termékenység színvonalát** – ami azt mutatja, hogy az adott év termékenységi szintje mellett száz nő élete folyamán hány gyermeket hozna világra – az utóbbi években csupán kismértékű változás jellemezte. 2009-ben a mutató értéke 133 volt, ami mérsékelt csökkenést jelent a 2008. évihez képest. A népesség utánpótlására, lélekszámának hosszabb távú fenntartására átlagosan 210 gyermekre lenne szükség, vagyis az egyszerű reprodukció 2009 termékenységi viszonyai között sem biztosított.

A **terhességmegszakítások** hosszabb ideje tartó csökkenő irányzata a 2008. évi megtorpanást követően az elmúlt évben ismét folytatódott. 2009-ben 43 200 művi vetélésre került sor, ami 2,0%-kal, mintegy 900 műtétel kevesebb az egy évvel korábbinál. Elsősorban a 20–39 éves nők körében mérséklődött a terhességmegszakítások gyakorisága. A 15–49 éves korosztály esetében az ezer megfelelő korú nőre jutó terhességmegszakítások száma 18,1 volt 2009-ben, míg egy évvel korábban 18,4.

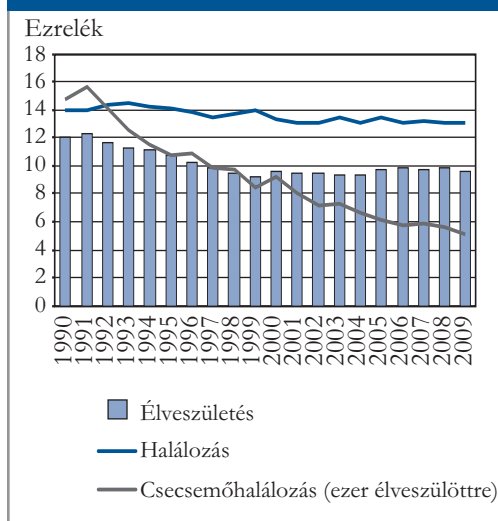
Az 1990-es évek elejétől megfigyelhető folyamat a **halálozások** számának alapvetően csökkenő, de ingadozásokkal megszakított trendje. A 2009. évi 130 350 halálozás 323 elhunytal, 0,2%-kal több, mint az előző évben, de 2,0%-kal kevesebb a 2007. évinél.

Az ezer lakosra jutó halálozások száma 2009-ben 13 fő volt, megegyezett az előző évvel. Ezen belül a férfiakat 13,9, a nőket 12,2 ezrelékes mutató jellemezte. Az egy évvel korábbihoz

képest a férfiak halálozási aránya nem változott, a nőké 0,1 ezrelékponttal emelkedett.

Az egyéves kor betöltése előtt meghalt csecsemők száma 553-ról 495-re csökkent. A **csecsemőhalálozási** arányszám 2009-ben az eddigi legalacsonyabb értéket, 5,1 ezreléket tett ki, szemben az egy évvel korábbi 5,6 ezrelékkal. A fiúcsecsemők halandósága jelentősen (15%-kal) javult, miközben a leány újszülötteké valamelyest emelkedett, ami a nemek közti különbségek számottevő mérséklődését eredményezte.

2. ábra. Ezer lakosra jutó élveszületés és halálozás

Magyarországon 29 éve haladja meg a halálozások száma a születéseket, ami a népesség természetes fogyását okozza. Ennek nagyságát az 1990-es évek eleje óta részben ellentételezi a nemzetközi vándorlás pozitív egyenlege. 2009-ben a születések számának csökkenése és a halálozások számának növekedése együttesen eredményezte a természetes népességfogyás ütemének emelkedését. Összességében a halálozások száma 33 900-zal haladta meg a születéseket, szemben a 2008. évi 30 900-zal. Emellett a nemzetközi vándorlásból adódó népességnyereség csökkent az elmúlt évben, 16 450 főről 15 900 főre. A természetes fo-

gyás mintegy 3 ezer fővel meghaladta az egy évvel korábbit, míg a nemzetközi migrációból származó nyereség 550 fővel volt kevesebb. Mindezek következtében a népesség tényleges fogyása a 2008. évi 14 400 főről 18 ezerre növekedett.

Az országon belüli területi mobilitás az előző évekhez képest tovább mérséklődött. Ez megmutatkozott abban, hogy a **belföldi vándorlások** 384 ezres száma közel 13 ezerrel, 3,2%-kal maradt el a 2008. évitől. Ezen belül az állandó vándorlások száma 8,4%-kal csökkent, míg az ideigleneseké közel 5%-kal emelkedett 2009-ben.

Az elmúlt másfél évtizedben az országon belüli migráció egyik meghatározó eleme a Budapestről való – csökkenő tendenciájú – elvándorlás volt, amit az elmúlt három évben a főváros teljes vándorlási mérlegének pozitív egyenlege váltott fel. 2009-ben Budapest lélekszáma 9100 fővel emelkedett. A többi városban is kismértékű vándorlási többlet jelentkezett, a községekben viszont – az ideiglenes vándorlás miatt – negatív a vándorlási mérleg. A régiók közül Közép-Magyarország belföldi vándorlási többlete emelkedik ki, ezen kívül Nyugat-Dunántúlt szintén pozitív vándorlási egyenleg jellemezte. A többi régió belföldi vándorlási veszteséget szenvedett el, a legnagyobb mértékben Észak-Magyarország és Észak-Alföld népességmegtartó ereje gyengült, 8650 és 8350 fővel.

A **nemzetközi vándorlás** az ország egyes területein enyhíteni tudja a természetes fogyásból és a belföldi elvándorlásból adódó veszteségeket. Az előző évekhez hasonlóan 2009-ben is az ország valamennyi régiójában pozitív volt a nemzetközi vándorlás egyenlege, ezen belül a legmagasabb változatlanul Közép-Magyarországon, ahol a nemzetközi vándorlás nyeresége 8300 főt tett ki.

A régiók közül – a vándormozgalomnak köszönhetően – Közép-Magyarországon nőtt a népesség tényleges száma a múlt év folyamán: 25 700 fővel, ami közel 2500 fővel elmaradt a 2008. évitől. A többi régióban csökkent a népesség tényleges száma, leginkább Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön.

2. tábla. Főbb népmozgalmi adatok régiók szerint, 2009

Régió	Élveszületés	Halálozás	Természetes fogyás (-)	(ezer lakosra)		Tényleges szaporodás, fogyás (-)
				Belföldi	Nemzetközi	
				vándorlási különbözet		
Közép-Magyarország	10,2	12,1	-1,9	7,8	2,8	8,7
Közép-Dunántúl	9,2	12,8	-3,6	-0,1	1,2	-2,5
Nyugat-Dunántúl	8,7	12,9	-4,2	1,0	1,1	-2,2
Dél-Dunántúl	8,8	13,7	-4,8	-3,5	0,9	-7,4
Észak-Magyarország	9,7	14,3	-4,6	-7,1	0,5	-11,2
Észak-Alföld	10,0	12,6	-2,6	-5,6	1,1	-7,0
Dél-Alföld	8,7	13,7	-5,0	-2,5	1,9	-5,6
Ország összesen	9,6	13,0	-3,4	-	1,6	-1,8

A Magyarországon **érvényes tartózkodási engedéllyel rendelkező, huzamosan itt tartózkodó külföldiek** száma 2010. január 1-jén 194 ezer fő volt, 5,2%-kal, 9600 fővel több, mint egy évvel korábban. A külföldi állampolgárok jelenleg az ország lakosságának 1,9%-át teszik ki. A külföldiek döntő hányada Európából, ezen belül is Romániából, Ukrajnából, Szerbiából és Németországból érkezett. A külföldiek 43%-a Budapesten, 37%-a a többi városban, egyötöde községekben él. A bevándorlók átlagos életkora alacsonyabb, mint a honos népességé. Mindkét nem esetében a legnagyobb számban és arányban a 20–39 évesek vannak, a Magyarországon tartózkodó külföldiek fele tartozott ebbe a kategóriába.

2008-ban 8104 fő kapott **magyar állampolgárságot**, egy évvel korábban 8442. Az állampolgárságot kapott személyek kétharmada ré-

gbben román állampolgár volt, emellett igen jelentős (9–11%-ot kitevő) a korábbi ukrán és szerb állampolgárok aránya is.

Az európai uniós országokhoz viszonyítva továbbra is kedvezőtlen Magyarország demográfiai helyzete, ami megmutatkozik abban, hogy igen alacsony a születési arányszám, az egyik legmagasabb a halálozási ráta, és ez együttesen eredményezi, hogy a természetes fogyás mértéke – Bulgáriát és Lettországot követően – a harmadik legnagyobb volt. Összesen az unió kilenc országában mérhető természetes népességfogyás, amit – Bulgária, Lettország, Litvánia, Németország és Románia kivételével – a nemzetközi vándorlásból adódó népességnyeréség kisebb vagy nagyobb mértékben ellensúlyoz. A 27 uniós tagállam közül hétben csökkent a népesség tényleges száma 2009-ben.

Foglalkoztatottság, munkanélküliség

2009-ben a munkaerő-piaci folyamatokat a gazdasági világválság negatív hatásai befolyásolták, ami a foglalkoztatottság számottevő mértékű csökkenésével, illetve a munkanélküliség jelentős emelkedésével jellemezhető. Az uniós országok viszonylatában hazánk munkaerő-piaci pozíciója lényegében nem változott, mivel a tagállamok többségében a magyarországihoz hasonló kedvezőtlen folyamatok játszódtak le, bár a változás mértéke nálunk az átlagosnál nagyobb volt.

Magyarországon a gazdasági válság következményeként kialakult munkaerő-piaci válság első jelei 2008 őszén mutatkoztak meg, 2008 decemberében a versenyszféra 5 és több fős vállalkozásainál 0,9%-kal (közel 18 ezer fővel) dolgoztak kevesebben, mint egy évvel korábban. A munkaerő-felmérés 2008 IV. negyedévében 0,8%-os csökkenést mutatott ki a **foglalkoztatottak létszámában**. A foglalkoztatottak számának csökkenése – minimális szezonális jellegű növekedéstől eltekintve – 2009-ben folyamatos volt. A 2009. évi 3 millió 751 ezer fős létszám 55,4%-os rátát jelentett a 15–64 éves népesség körében, ami az egy évtizeddel korábbi (bár azóta gyökeresen nem változó) helyzetnek felelt meg.

A korábban is alacsony foglalkoztatási színvonalban szerepet játszik, hogy az atipikus munkavállalási formák kevésbé elterjedtek hazánkban az uniós átlagához, illetve egyes korábban csatlakozott tagállamokhoz képest. Az elmúlt évben a gazdasági válságra adott kényszerű munkaerő-piaci válaszok egyik iránya éppen az atipikus munkavállalási formák gyakoribbá válása volt. Amíg korábban a részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya stabil, bár alacsony szintű volt, addig 2009-ben jelentősebben, 31 ezer fővel emelkedett számuk, arányuk pedig 4,3-ról 5,2%-ra nőtt. (Az EU-27 átlaga 18%.) Ennek hátterében egyrészt az (átmeneti) munkaidő-csökkentés, illetve a teljes munkaidős szerződések egy részének részmunkaidőssé alakítása áll. Összességében közel 200 ezer dolgozót foglalkoztatnak rész-

munkaidőben. Szintén a gazdasági válság bizonytalan körülményeivel összefüggésben a munkáltatók növekvő számban kötnek határozott idejű szerződést a munkavállalókkal. Ilyen formában dolgozott a 15–64 éves alkalmazottak 8,4%-a (az uniós átlag 13,5%). Számuk az elmúlt években folyamatosan emelkedett, és 2009-ben 277 ezer főt tett ki.

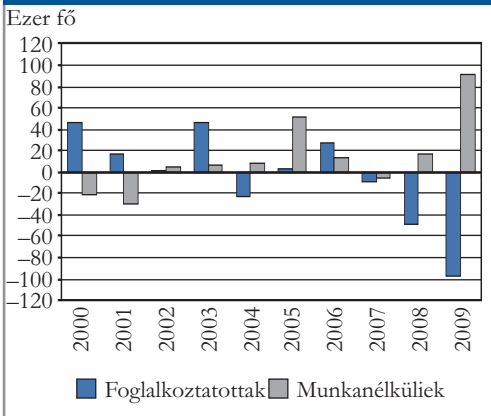
A **nemek** közül a férfiak munkaerő-piaci helyzetét érintette jobban a globális válság, mivel jellemzően a férfi munkaerőt alkalmazó ágazatokat (feldolgozóipar, építőipar) sújtotta. Egy év alatt a férfiak foglalkoztatási aránya 1,9 százalékponttal 61,1%-ra, a nőké 0,7 százalékponttal 49,9%-ra mérséklődött.

A válságra a közepes és nagyobb vállalkozások jelentős része létszámcsökkentéssel reagált. A legnagyobb létszámvesztés a fémalapanyag és fémfeldolgozási termékek gyártása, illetve a járműgyártás ágazatokban történt, itt 5 munkahelyből egy megszűnt a válság időszakában. A létszámleépítésre kényszerülő vállalkozások először általában a kölcsönzött munkaerőtől váltak meg. A létszámvesztés üteme 2009 második felében mérséklődött, viszont a veszteség a válság által korábban nem, vagy kevésbé érintett nemzetgazdasági ágakra (pl. kereskedelem) koncentrálnak, miközben a feldolgozóipar létszámcsökkenése gyakorlatilag megállt. A versenyszférán belül a fizikaiak létszáma jobban mérséklődött, mint a szellemieké.

2009 nyarától a gazdasági megszorító intézkedések részeként a közszférában „létszámstop” lépett életbe, de tényleges leépítésre itt nem került sor, összesen 0,6%-kal csökkent a létszám, sőt az itt számba vett közfoglalkoztatottakkal együtt még enyhén nőtt is. Jóllehet a versenyszférában feleslegessé vált, illetve a közfoglalkoztatásba bevont csoport jellemzői markáns eltérést mutatnak, az állami szerepvállalás a válság negatív munkaerő-piaci következményeit összességében mégis tompította.

A foglalkoztatottak döntő hányada, közel 88%-a alkalmazottként dolgozik. Arányuk lényegében nem változott, akárcsak az egyéni és társas vállalkozásoknál dolgozóké. Ez utóbbiak a foglalkoztatottak 11,8%-át tették ki. A szövetkezeti tagok és a segítő családtagok száma és aránya marginálisnak tekinthető.

3. ábra. A 15–64 éves foglalkoztatottak és a munkanélküliek számának változása

A gazdasági válság következtében az üzembeszárások és létszámleépítések a **munkanélküliek számának** nagyarányú növekedését eredményezték. A munkanélküliségi ráta 10,1% volt, szemben az egy évvel korábbi 7,9%-kal. Míg a foglalkoztatottak száma és aránya az év folyamán csak kissé változott, addig a munkanélküliség év közben is nőtt, és a ráta 2009 IV. negyedévében már 10,5%-ot tett ki. Az uniós tagországai közül a leggyorsabb növekedés a balti országokban és Spanyolországban volt, és a színvonal is itt emelkedett a legmagasabbra (14–18%).

A hazai munkanélküliség növekedése mindkét nem esetében erőteljes, de a férfiak körében jellemzőbb volt. Egy év alatt a nők munkanélküliségi rátája 1,7 százalékponttal, 9,8%-ra emelkedett, míg a férfiaké 2,6 százalékponttal 10,3%-ra.

2009-ben az összes korcsoportot növekvő munkanélküliség jellemezte. Közülük leginkább a 15–24 éves fiatalok helyzete kedvezőtlen.

A munkaerő-piaci feltételek romlásával a pályakezdekők nehezebben helyezkednek el, az e korcsoporthoz tartozó munkanélküliek száma és aránya 2009-ben jelentős mértékben nőtt. 2009-ben a munkanélküli fiatalok száma 79 ezer főt tett ki, munkanélküliségi rátájuk pedig egy év alatt 19,9-ről 26,5%-ra emelkedett. Ugyanakkor nemcsak a fiatalok, de a fiatal felnőttek (25–29 évesek) munkanélküliségi rátája is az átlagosnál némileg gyorsabban nőtt a válság következményeként.

Az újonnan munkanélkülivé válók jellemzői különböznek a korábban is munka nélkül lévőktől. Látványos különbség mutatkozik a korábbi munkatapasztalat terén: a „tartósan” munkanélküliek 22%-a még soha vagy már legalább nyolc éve nem dolgozott, míg természetesen az „új” munkanélkülieknek volt még munkájuk egy évvel ezelőtt. Körükben a férfiak esetében mintegy 4 százalékponttal nagyobb arányt képviselnek a 40 éven aluliak, mint a tartósan munkanélküliek csoportjában, míg a nőknél az életkor szerinti megoszlásban nincs érdemi különbség. Az elmúlt évben munka nélkül maradtak között a régebben munka nélkül lévőkhöz képest nagyobb arányban találhatók szakiskolát, szakmunkásképzőt, illetve szakközépiskolát végzettek, valamint diplomások is. Ugyancsak a válság jele, hogy a munkanélküliek száma és aránya a fejlettebb régiókban, Nyugat- és Közép-Dunántúlon az átlagosnál jobban nőtt.

2009-ben az **üres álláshelyek** száma – az előző évhez képest – egyharmadával csökkent, és átlagosan 23 ezer fő körülire tehető. Ezen belül a versenyszférában 12 ezer, a költségvetési intézményeknél közel 10 ezer, a nonprofit intézményeknél további ezer olyan álláshely található, amelyek betöltésére aktív lépéseket tettek a munkavállalók. Az összes álláshely 0,9%-a volt betöltetlen 2009-ben, szemben a 2008. évi 1,3%-kal.

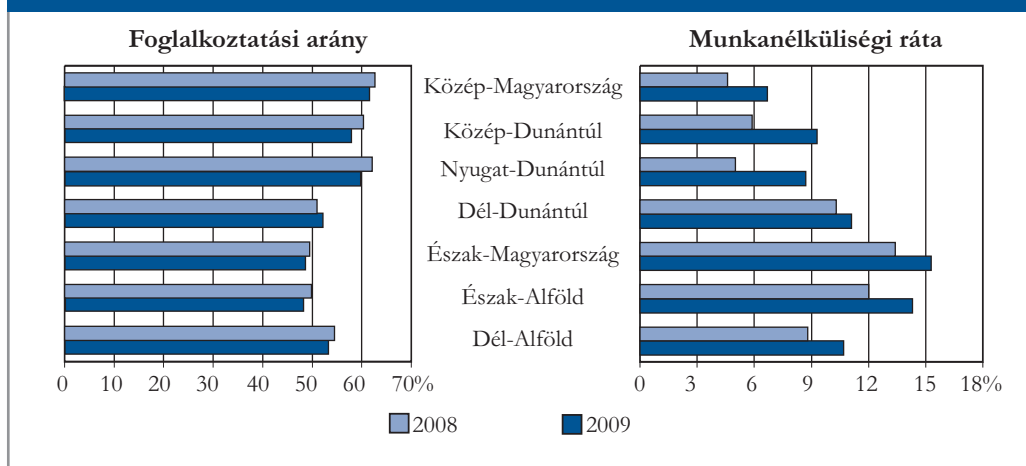
A gazdaságilag aktív réteg gyakorlatilag változatlan szintje mellett 2009-ben a **gazdaságilag inaktív népesség** száma mintegy 17 ezerrel csökkent, és a 15–64 éves népesség 38,4%-át tette

ki. 2009-ben a munkaerőpiacon 2 millió 599 ezer fő sem foglalkoztatottként, sem munkanélküliként nem jelent meg. A gazdaságilag inaktív népesség demográfiai összetétele jelentősen eltér a teljes népességétől. Körükben a nők dominanciája érvényesül (59%), ami elsősorban a gyermekneveléssel, illetve egyéb családi kötöttségekkel (betegápolással stb.) függ össze. A legnagyobb mértékű inaktivitás a 15–24 éves fiatalokat és az 55–64 éveseket érintette, előbbiek háromnegyede, utóbbiak kétharmada inaktív. A fiatalok főként tanulnak, míg az idősebbek a nyugdíj valamelyik formájában részesülnek.

A gazdaságilag inaktív 15–64 éves népesség 40%-a nyugdíjas, 11%-a gyermekgondozási ellátást vesz igénybe, 4%-a munkanélküli-ellátásban, 2%-a árvaellátásban vagy ápolási díjban részesül. Rendszeres és kimutatható jövedelemmel az inaktív népesség 56%-a rendelkezett, ami kismértékű csökkenést jelent az egy évvel korábbihoz képest. A fennmaradó népesség jövedelemmel nem rendelkező, azaz a klasszikus eltartott kategóriába tartozott. Ezen belül 31% nappali tagozatos tanuló, 12% ún. egyéb eltartott, illetve megélhetési forrása ismeretlen.

2009-ben a **regionális** mutatószámok jelentősen módosultak, bár a régiók egymáshoz viszonyított sorrendje nem változott. Míg a legalacsonyabb és legmagasabb munkanélküliségi rátával rendelkező régiók közötti különbség egy év alatt kissé csökkent (8,8-ről 8,6 százalékpont-ra), addig a foglalkoztatási arány tekintetében 0,3 százalékpontos növekedés következett be. A 15–64 éves népéségen belül változatlanul a Közép-Magyarország régiót jellemezte a legmagasabb foglalkoztatási arány (61,6%), illetve a legalacsonyabb munkanélküliségi ráta (6,7%). Ezzel szemben Észak-Alföldön dolgozott a korcsoportból a legkevesebb ember, arányuk 48,1%, illetve Észak-Magyarországon voltak a legtöbb munkanélküli, rátájuk 15,3%-ot tett ki. A legnagyobb változás a Közép- és a Nyugat-Dunántúl régiót jellemezte, mivel a válság által leginkább érintett ipar foglalkoztatási súlya itt a legjelentősebb. Ebben a két régióban csökkent jelentősen a foglalkoztatás szintje és emelkedett a munkanélküliségé. Összességében a foglalkoztatási arány Dél-Dunántúlt kivéve valamennyi régióban mérséklődött, míg a munkanélküliség szintje mindenhol növekedett.

4. ábra. A 15–64 éves népesség munkaerő-piaci helyezete a régiókban

Jövedelem – fogyasztás

A termelés és a fogyasztás között az évtized elején nagymértékű aránytalanság alakult ki, a belső felhasználás folyamatosan meghaladta a termelést. A lakosság jövedelmének és fogyasztásának alakulását az utóbbi években elsősorban a makrogazdasági és pénzügyi egyensúly javítására irányuló kormányzati törekvések határozták meg. A helyzetet tovább súlyosbították a nemzetközi pénzügyi-gazdasági válság Magyarországot is érintő következményei.

Az egyensúly javítását szolgáló intézkedések mérsékeltek a jövedelemkiáramlást mind a keresetek, különösen a nettó keresetek, mind a nyugdíjak és egyéb társadalmi jövedelmek esetében. Ezen kívül a fogyasztást érintő adóemelések fokozták az árak növekedését.

A gazdasági válság hatása a jövedelmekre legfőképp a foglalkoztatottság csökkenésén keresztül érvényesült, de a teljesítmény visszaesése fékezte az üzleti szférában a létszamarányos bériáramlást is.

A jelenleg ismert adatok szerint a fentiek a fő jövedelemtétteleket nem azonos mértékben és időben érintették. A jövedelemben legnagyobb súlyú kereset reálértéke 2007-ben és 2009-ben csökkent, 2008-ban valamelyest emelkedett, három év alatt több mint 6%-kal lett kisebb. A nyugdíjak egy el látottra számított összegének reálértéke 2007-ben gyakorlatilag nem változott, a következő évben nőtt, majd 2009-ben számottevően csökkent, ebben az évben színvonala csaknem 3%-kal elmaradt a három évvel korábbitól. A természetbeni társadalmi jövedelem három éven keresztül folyamatosan, összesen mintegy 13%-kal csökkent.

A jövedelmi helyzet alakulása alapvetően meghatározta a fogyasztás lehetőségeit. A háztartások végső fogyasztásának volumene 2007–2009-ben folyamatosan csökkent. A legnagyobb visszaesés 2009-ben volt.

Keresetek

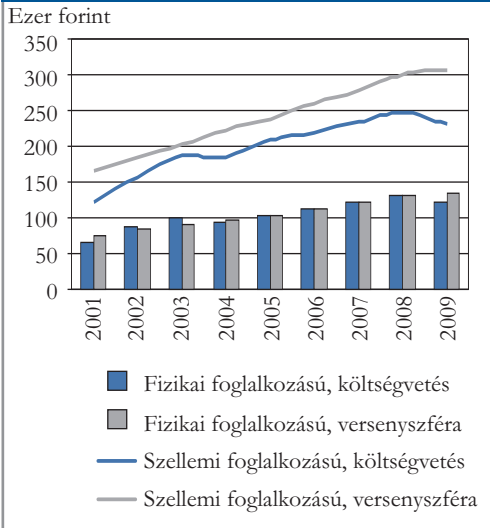
2009-ben a bruttó és a nettó keresetek nominális növekedése egyaránt jelentősen elmaradt az egy évvel korábbitól. A keresetek növekedési dinamikáját a versenyszféra oldaláról a gazdasági válság miatti visszafogottabb keresetemelés jellemezte. A vállalkozásoknál dolgozók bérnövekedésében a minimálbér 3,6%-os emelése, illetve az iskolai végzettséghez kötött szakképzettségi bérminimum 1,1%-os növelése mellett a gazdasági indokokra visszavezethető munkaidőalap-csökkenés² is szerepet játszott. Ezen kívül a keresetek alakulására hatással volt a szellemi foglalkozásúak arányának az összlétszámon belüli növekedése. (A válsággal összefüggő létszámleépítések döntően a fizikai munkakörben dolgozókat sújtották.) A költségvetési intézményekben foglalkoztatottak bérének alakulását a 13. havi juttatás kifizetése (év eleji csökkentése, majd a bruttó 149 ezer forint feletti bérek esetében a megszüntetése), illetve a minimálbéren foglalkoztatott közmunkások növekvő létszáma befolyásolta. (A döntően fizikai munkakörben dolgozó alacsony keresetű közmunkások bére fokozta a költségvetésben, azon belül pedig a közigazgatásban dolgozók nominális keresetének csökkenését.)

2009-ben a teljes munkaidőben foglalkoztatottak egy főre jutó **bruttó nominális átlagkeresete** 200 ezer forint volt. A szellemi foglalkozásúak 270 500 forintot, a fizikai foglalkozásúak 131 800 forintot kerestek. A bruttó bérek nominálisan 0,5%-kal haladták meg a 2008. évit, szemben az előző évi 7,5%-kal. A versenyszférában foglalkoztatottak keresete 4,3%-kal emelkedett, míg a költségvetésben dolgozóké 7,9%-kal csökkent. (Közfoglalkoztatottak nélkül számolva a bruttó keresetek 6,2%-kal mérséklődtek a közszférában.) A versenyszférában dolgozó fizikai foglalkozásúak átlagkeresete 2008-ban csaknem

² A munkaidőalap-csökkenése magában foglalta a kevesebb túlórárt, a teljes munkaidősök esetében – a munkaszerződésük módosítása nélkül – a ledolgozott óráknak az átmeneti csökkentését, illetve egyéb tényezőket.

megegyezett a költségvetés területén foglalkoztattakéval, 2009-ben azonban már 10%-kal meghaladta azt. A szellemi foglalkozásúak átlagkeresete a versenyszférában változatlanul magasabb, mint a költségvetési intézményekben, a különbség folyamatosan emelkedik, tavaly 33%-ot tett ki.

5. ábra. A havi bruttó átlagkereset alakulása

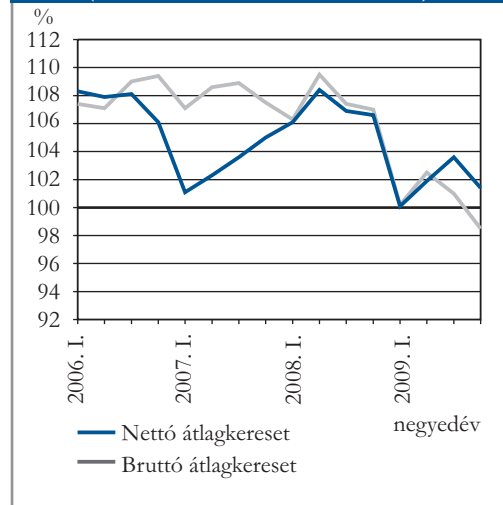

Az **ágazatok** kereseti rangsora az elmúlt években érdemben nem változott. A nemzetgazdasági ágak közül a pénzügyi, biztosítási tevékenység területén dolgozók bruttó átlagkeresete a legmagasabb (427 500 forint). Ezt követik az információ, kommunikáció, a villamosenergia-ipar, valamint a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység ágak. A legalacsonyabb az átlagkereset, a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás területén (122 600 forint). Emellett a mezőgazdaság, a szociális ellátás, illetve az adminisztratív és szolgáltatást támogató ágazatban foglalkoztattak bruttó keresete is igen alacsony.

Az egyensúlyjavító intézkedések keretében a kereseteket érintő elvonások – az alkalmazottakat terhelő egészségbiztosítási és munkavállalói járulék emelése – a nettó bérek dinamikáját jelentősen mérsékeltek. 2007-ben a bruttó kere-

set 8,0%-os növekedése mellett a nettó 3,0%-kal nőtt. A következő évben a növekedés kiegyenlítősebb volt, majd 2009 közepén a személyi jövedelemadó módosítása a nettó kereset növekedését gyorsította. Az adójogszabálynak január 1-jéig visszamenőleges hatálya volt, így 2009 II. félévében számolták el a január–júniusban levont adóelőleg-többletet is. Ennek következtében 2009 I. félévében az 1,0%-os nettó keresetnövekedést a második félévben 2,5%-os követte; a havi nettó bérek növekedési üteme pedig 2009 II. félévében havonta 2,4–3,1 százalékponttal meghaladta a bruttó átlagkeresetek emelkedését.

6. ábra. A teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi átlagkereseti indexe (előző év azonos időszaka = 100)

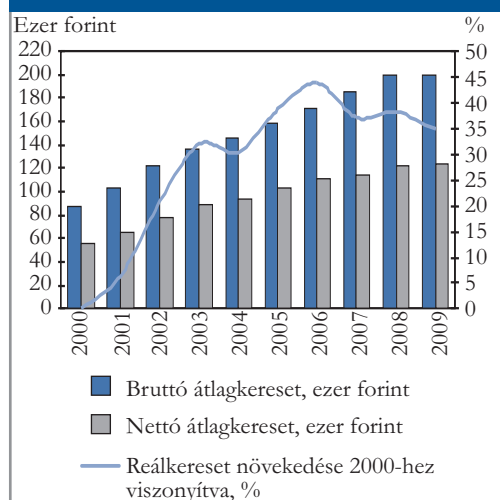

Az átlagos havi kereset nettó értékben 124 ezer forint volt, nominálisan 1,7%-kal haladta meg a 2008. évi, szemben az egy évvel korábbi 7,0%-kal. A nettó kereset a bruttó kereset 62%-át tette ki, ez közel azonos volt a 2007–2008. évi, de mintegy 3 százalékponttal kevesebb a 2006. évinél. A fizikai foglalkozásúak keresete 91 800 forint, a szellemi foglalkozásúaké 157 700 forint volt. A két állománycsoport közötti különbség érdemben most sem változott. Az elvonás (szja) progresszivitásának hatására a nettó keresetek ágazati különbségei kisebbek, mint a bruttó kereseteké.

2009-ben a régiók között változatlanul fennállnak a korábbi évekre jellemző színvonalkülönbségek. Egyedül Közép-Magyarországon nőtt érzékelhetően – a nemzetgazdaság átlagát meghaladóan – a nettó kereset (2,2%), a másik hat régiót stagnálás vagy az átlagot el nem érő (1,0–1,6%) növekedés jellemezte. Változatlanul Közép-Magyarországon a legnagyobb a nettó kereset (144 200 forint), miközben a legalacsonyabb bérrrel a két alföldi régióban dolgozók rendelkeztek (103–104 ezer forint).

A **keresetek reálértéke** 2000 és 2006 között összesen 44%-kal nőtt. Ennek, illetve az ennek nyomán gyorsuló ütemben emelkedő lakossági fogyasztásnak nagy szerepe volt az egyensúly elvesztésében. A reálbér növekedése 2006 IV. negyedévében megtorpant, 2007-ben pedig színvonala 4,6%-kal csökkent. 2008-ban 0,8%-os növekedés következett be. 2009-ben minden negyedévet csökkenés jellemezett, összességében a keresetek reálértéke 2,4%-kal maradt el az egy évvel korábitól. A versenyszférában 0,2%-kal emelkedett a reálkereset az előző évihez képest, míg a költségvetési intézményekben 8,3%-kal – közfoglalkozottak nélkül számolva 6,9%-kal – mérséklődött.

7. ábra. A havi átlagkeresetek alakulása

A **nemzetközi összehasonlítás** során a keresetek színvonalát az árszínvonal-különbségeket kiszűrő vásárlóerő-paritáson számolva reális vizsgálni. Az országok közötti összehasonlítás a 2008. évi éves bérekre vonatkozik, és az üzleti szférára terjed ki. Az összesen 14 országra rendelkezésre álló adatok alapján a kereset színvonala a korábbi évekhez hasonlóan Luxemburgban kiemelkedő, meghaladta a 44 ezer vásárlóerő-egységet, emellett Németországban és Dániában is igen magas, 39–40 ezer vásárlóerő-egység. Ezzel szemben Bulgáriában és Romániában a legalacsonyabb, 6600 és 8800 PPS. Magyarország szintén az alacsonyabb keresetű országok között található, ami 2008-ban 14 ezer vásárlóerő-egységet jelentett, és ez a szlovák keresetekhez hasonló összeg volt.

Társadalmi jövedelmek

A társadalmi jövedelmek a lakosság összes jövedelmének több mint egyharmadát teszik ki. Ezek nagyobb részét a pénzbeli, valamivel kisebb hányadát a természetbeni társadalmi juttatások képviselik. A természetbeni juttatások reálértéke 2007–2009-ben folyamatosan, összesen mintegy 13%-kal csökkent. A legnagyobb, közel 9%-os visszaesés 2007-ben következett be: az összes természetbeni társadalmi juttatás több mint egyharmadát kitevő egészségügyi ellátás reálértéke 12,5%-kal, a hasonló nagyságrendű oktatás 10,6%-kal mérséklődött. A természetbeni társadalmi jövedelem 2008-ban további 1,2%-kal, 2009-ben pedig 3,3%-kal csökkent.

A **pénzbeli társadalmi juttatások** legnagyobb tétele, körülbelül kétharmada az első-sorban időszerűk ellátását biztosító **nyugdíj**. A nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásokban részesülők száma az ezredfordulótól kismértékű csökkenést mutat. 2008-ban megváltoztak a nyugdíjmegállapítás szabályai, ami az előrehozott nyugdíj fokozottabb igénybevételét eredményezte. 2009-ben a nyugdíjban és nyugdíjsze-

rű ellátásokban részesülők létszáma 1,3%-kal mérséklődött az előző évhez képest, 2 millió 989 ezer főre, ami a népesség 29,8%-át jelenti. Az egy ellátottra jutó havi összeg 83 393 forint volt, mintegy 900 forinttal kevesebb, mint az előző évben. A csökkenés hátterében a 13. havi nyugdíj első részének megszorításokkal (40 ezer forintig) történő kifizetése és második részének eltörlése áll. A havi összeg a nettó átlagkereset 67,2%-át tette ki, ami 1,9 százalékpontos csökkenést jelent a 2008. évihez képest. Míg a korábbi években a bérekhez képest a nyugdíj reálértéke viszonylag kedvezően alakult – 2007-ben stagnált, miközben a reálbér 4,5%-kal csökkent, 2008-ban 3,4%-kal emelkedett, a reálbér ellenben csak 0,8%-kal –, addig 2009-ben a nyugdíjat is elérték a kedvezőtlen folyamatok, reálértéke a keresetknél is nagyobb mértékben, 5,7%-kal csökkent.

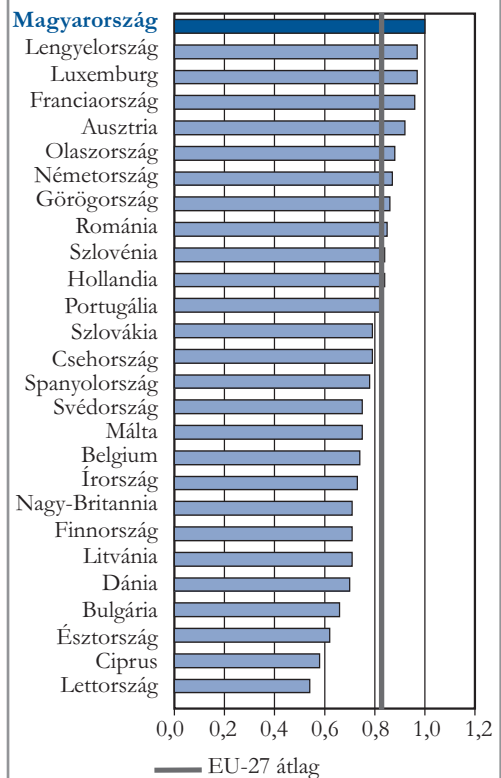
2009-ben összesen 2991 milliárd forintot fordítottak nyugdíjkiadásokra, folyó áron 2,3%-kal kevesebbet, mint az előző évben. Az összeg a GDP 11,5%-a, ami hasonló arány, mint 2008-ban. Nemzetközi összehasonlítást a nyugdíjkiadások GDP-hez mért nagyságáról a 2007. évi adatokon tehetünk. Ekkor az unióban átlagosan 11,8, Magyarországon 10,4%-ot fordítottak nyugdíjkiadásokra, azonban míg ez az arány Magyarországon növekvő, addig az Európai Unióban átlagosan stagnál, sőt 2005 és 2007 között kismértékű csökkenést mutatott.

A 2010. januári adatok szerint az öregségi nyugdíjasok száma 1 millió 719 ezer volt, 12 ezerrel kevesebb, mint az előző évben, de 43 ezerrel több, mint 2007. januárban. Részarányuk az összes nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesülő között az elmúlt három évben 2 százalékponttal emelkedett, 2009-ben 57%-ot tett ki. A rokkantsági nyugdíjasok száma három év alatt 6,5%-kal, 750 ezer főre csökkent. Közöttük a korbetöltötték száma 20 ezerrel nőtt, a korengedményeseké 73 ezerrel mérséklődött. Az elmúlt évben jelentősen, 14 ezer főre emelkedett a 2008-ban bevezetett, az egészségkáro-

sodást szenvedett személyek munkaerő-piaci reintegrációját elősegítő rehabilitációs járadékban részesülők száma, miközben a megváltozott munkaképességűek járadékait (újabbán egészségkárosodott személyek szociális járadékait) kapó ellátottak száma ugyanennyivel csökkent, 171 ezer lett. A megváltozott munkaképességűek járadékaiban részesülők száma 2006 óta csökken.

Az idős népesség helyzetének szélesebb körű vizsgálata szerint 2008-ban a 65 évesek és idősebbek jövedelmét a 65 évesnél fiatalabbak jövedelmével összehasonlítva, ún. relatív mediánjövedelem hányadosa az unió országai közül nálunk volt a legmagasabb.

8. ábra. A 65 évesek és idősebbek mediánjövedelme a 65 évnél fiatalabbakéhoz viszonyítva, 2008

A **családi támogatások** rendszere szerteágazó: egyrészt tartalmaz alanyi jogon járó és biztosítási jogviszonyon alapuló ellátásokat, másrészt egyszeri kifizetéseket, illetve rendszeresen folyósított juttatásokat. A gyermek születéséhez kapcsolódó, alanyi jogon járó egyszeri juttatás az anyasági támogatás. Ezt 2009-ben 95 ezren vették igénybe, egy főre jutó összege – az öregségi nyugdíjminimum 225%-a – 64 125 forint volt. Szintén alanyi jogon jár a gyermeknevelési segély (gyes), amit, ha az anya a gyermek születését megelőzően nem folytatott keresőtevékenységet, a gyermek hároméves koráig – illetve 2010 áprilisától kétéves koráig – folyósítanak. Ennek összege az öregségi nyugdíjminimummal azonos (2009-ben változatlanul 28 500 forint), ikergyermek esetén ennek duplája. 2009-ben havonta átlagosan 174 ezren vették igénybe az ellátást, 4,1%-kal többen, mint az előző évben. A terhességi-gyermekágyi segély és a gyermekgondozási díj (gyed) biztosítási jogviszonyhoz kötött ellátások. Az előbbi a gyermek születésétől 24 héten keresztül, az utóbbi azt követően a gyermek kétéves koráig folyósítható. Mindkét ellátás a napi átlagker-

set 70%-a. Az ellátottak száma a két ellátás esetében lényegében nem változott, a terhességi-gyermekágyi segélyt 29 ezren, a gyedet 95 ezren vették igénybe. A legalább három gyermeket nevelő szülő a gyes lejártaát követően a legfiatalabb gyermek 8 éves koráig jogosult gyermeknevelési támogatásra (gyet). Az alanyi jogon járó ellátás feltétele, hogy a szülő legfeljebb napi négy órában végezhet keresőtevékenységet. Az ellátást igénybe vevők száma tovább csökkent – az előző évhez képest 3%-kal –, havonta átlagosan 40 ezren vették igénybe, havi összege az öregségi nyugdíjminimummal azonos. Családi pótlékban havonta átlagosan 1 millió 246 ezer család részesült, közel annyian, mint 2008-ban.

A gyermekneveléssel kapcsolatos ellátások közül a gyed reálértéke emelkedett, a gyesé és a családi pótléké mérséklődött az elmúlt három év alatt. A gyes vásárlóereje 2007-ben csökkent, majd 2,5%-kal nőtt, és 2009-ben újra csökkent, 6,1%-kal. A családi pótlék reálértéke szintén ingadozó volt, 2007-ben 1,4%-kal csökkent, majd stagnált és 2009-ben 4%-kal csökkent. A gyed mindvégig emelkedett, leginkább 2009-ben, akkor 2,2%-kal.

3. tábla. Családtámogatások rendszere, 2009

A gyermek betöltött életkora, év	Alanyi jogon jár			Biztosítási jogviszonyhoz kötött	
	anyasági támogatás	gyes ^a	gyet	terhességi-gyermekágyi segély	gyed
0					
1					
2					
3					
..					
7					
..					
17					

^a Ha az anya keresőtevékenységet nem folytatott, a gyermek 3 éves koráig, ha biztosítási jogviszonnyal rendelkezett, a gyed lejárta után 2-től 3 éves korig igényelheték ezt az ellátást.

A családtámogatásra és gyermeknevelésre fordított költségvetési kiadások 2009. évi összege 580 milliárd forintot tett ki, folyó áron 1,6%-kal többet, mint 2008-ban. Ez az összeg a GDP 2,2%-a, amelynek legnagyobb részét, 367 milliárdot a családi pótlék jelentette, további jelentős része a gyés és a gyed.

Biztosítási alapú pénzbeli társadalmi juttatás a **betegszabadság és a táppénz**. A táppénzre jogosultak száma a foglalkoztatottak számával összefüggésben 2006 és 2008 között 1,3%-kal 3 millió 478 ezerre csökkent. A betegszabadságot igénybe vevők napi átlagos száma 2008-ban 33 ezer volt (ugyanannyi, mint 2006-ban, illetve 2 ezerrel magasabb, mint 2007-ben). A táppénzesek napi átlagos száma 2007-ben 10%-kal csökkent, 2008-ban nem változott, 90 ezer fő volt, közülük 76 ezer alkalmazásban álló, 14 ezer egyéni vállalkozó. 2008-ban a táppénzre és betegszabadságra kifizetett összeg együttesen 152 milliárd forint volt, folyó áron 8%-kal több, mint egy évvel korábban. Az összeg a GDP 0,6%-át tette ki.

2008-ban a 442 ezer **álláskereső** 63,5%-a kapott valamilyen **ellátást**³ – járadékot, álláskeresési segílyt vagy rendszeres szociális segílyt. 106 ezer fő részesült munkanélküli-járadékban; erre azok a munkanélküliek jogosultak, akik a munkanélkülivé válást megelőző négy éven belül rendelkeztek 365 nap munkaviszonnal. Az ellátottak száma 10,6%-kal emelkedett 2007-hez képest, és 15,6%-kal magasabb volt, mint 2006-ban. Egy fő átlagosan 54 napig vette igénybe az ellátást. Havi összege – amit az adott személy megelőző négy naptári negyedévben elért átlagkeresetét alapul véve számítanak ki – átlagosan 51 ezer forintot tett ki. Reálértéke 2008-ban 1,7, 2007-ben 1,1%-kal emelkedett.

Az alanyi jogon járó és a biztosítástól függő ellátások mellett vannak ún. **rászorultságtól függő ellátások**, alapvetően idetartozik az önkormányzatok segílyezése. A rendszeres szociális segíly a megélhetést biztosító jövedelemmel nem rendelkezők, hátrányos munkaerő-piaci hely-

zetben lévő aktív korúak számára nyújtott juttatás. Az ebben az ellátásban részesülők havi átlagos száma 2006 és 2008 között 33%-kal, ezen belül 2008-ban 9,4%-kal nőtt, számuk – az álláskeresők egy részével együtt – 213 ezer volt. A rendszeres szociális segíly reálértéke 2006 és 2008 között stagnált, összege 2008-ban átlagosan 27 ezer forint volt. Az eseti támogatások közül a lakásfenntartási támogatásban részesülők száma 2006 óta csökken, 2008-ban 326 ezer fő volt, 23 ezerrel kevesebb, mint két évvel korábban. Az egy főre jutó kifizetés reálértéke 2007-ben gyakorlatilag stagnált, 2008-ban közel 8%-kal csökkent (összege 51 ezer forint). Az átmeneti segíly a rászorulóknak életében időszakosan fellépő gondokat próbálja enyhíteni. A jogosultság feltételeit, a támogatás összegét a helyi önkormányzat határozza meg. Az ebben az ellátási formában részesülők száma már hosszabb ideje csökken. 2006 és 2008 között az ellátásban részesülők száma 19%-kal lett kevesebb, 418 ezer volt. Egy főre átlagosan 11 ezer forintot fizettek ki.

A rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény természetbeni juttatásokat és évente kétszer 5500 forint támogatást nyújtott 513 ezer olyan gyermeknek, akik családjában az egy főre jutó jövedelem kisebb volt az öregségi nyugdíjminimumnál. Az időszakosan létfenntartási gondokkal küzdő családoknak az önkormányzatok eseti rendkívüli gyermekvédelmi támogatást is adhatnak. 2007-ben 2,3, 2008-ban 2,2 milliárd forintot fordítottak erre a célra.

A háztartások pénzügyi vagyona

A háztartások nettó pénzügyi vagyona az előző évi csökkenés után 2009-ben emelkedett. A növekedés mindenekelőtt a korábbi években tapasztalt lakossági eladósodás megtorpanásával magyarázható, ami kínálati oldalról a lényegesen kedvezőtlenebb hitelkörnyezettel, azaz a pénzügyi közvetítőrendszer alacsonyabb kockázat-

³ Munkaerő-piaci helyzetkép, 2008., ÁFSZ.

vállalásával, míg a keresleti oldalon a kedvezőtlen jövedelmi helyzettel és az óvatossági megfontolások erősödésével magyarázható. A reálkeresetek csökkenése, valamint a hitelfelvételi lehetőségek romlása miatt a háztartások fogyasztási kiadásai jelentősen visszaestek 2009-ben, a megtakarítási hajlandóság pedig növekedett.

A háztartások **bruttó pénzügyi vagyona** 2009 végén 27,0 billió forintot tett ki, 8%-kal többet, mint egy évvel korábban. 2009-ben a bruttó pénzügyi vagyon növekedési üteme öt százalékponttal gyorsabb volt, mint 2008-ban, de az azt megelőző évek kétszámjegyű növekedési ütemét nem érte el.

A megelőző évhez hasonlóan a háztartások legfontosabb megtakarítási formáját 2009 végén is a **készpénz- és betétállomány** jelentette, a 9,8 billió forintot kitevő állományuk 4%-kal nőtt egy év alatt. A csoport közel négyötödét a 6%-kal növekvő betétek jelentették. Ezen belül a forintbetétek állománya közel 6,5 billió, míg a devizabetéteké 1,3 billió forintot tett ki, s a külföldi pénzben tartott betétállomány növekedési üteme 2009-ben is felülmúlta a forintbetétekét. A háztartások által elhelyezett forintbetétek átlagos évesített kamatlába 2009 decemberében 7,3, a látra szóló és folyószámlabetéteké pedig 2,2% volt. Mindkét kamatláb alacsonyabb volt, mint egy évvel korábban, de a lekötöttek esetében – a 2,5 százalékpontos mérséklődés ellenére – így is magasabb volt, mint 2005–2007 utolsó hónapjában. Az euróbetétek esetében a látra szóló és folyószámlabetétek átlagos évesített kamatlába 2009 decemberében 0,3% volt, míg a lekötött betéteké 3,3%. A kamatláb mindkét esetben elmaradt az egy évvel korábbi szinttől. A több mint 2,0 billió forintot jelentő készpénzállomány – a megelőző évek kétszámjegyű növekedési tendenciáját felváltva – 2%-kal mérséklődött. A csökkenés a készpénzállomány mintegy öthatodát jelentő forintkészpénz-állományban bekövetkezett változásoknak tulajdonítható, a közel 320 milliárd forintot kitevő devizakészpénz esetében ezzel szemben 2009-ben is növekedés volt tapasztalható (17%).

A **részvények és részesedések** aránya a bruttó pénzügyi vagyonban 35%-os volt, mindössze másfél százalékponttal kevesebb, mint a készpénz és betéteké. Közel kétharmadukat, 6,0 billió forintot az üzletrészek jelentették, amelyek állománya 2009-ben ugyanolyan mértékben bővült, mint az azt megelőző év során (8%). Az értékpapír típusú megtakarítások közül a befektetési jegyek állománya 1,9, a részvényeké pedig másfél billió forintot tett ki 2009 végén, 4, illetve 16%-kal többet, mint egy évvel korábban. A részvényállomány közel négyötödét a nem tőzsdéi részvények jelentették, az állomány növekedése leginkább a tőzsdén jegyzett részvények ártértékelődésének, azaz az árfolyam-emelkedésüknek a következménye.

A **biztosítástechnikai tartalékok** értéke a korábbi évek 20% körüli növekedését követően 2008-ban 6%-kal mérséklődött. 2009-ben újra jelentős növekedés volt tapasztalható, az állomány 5,4 billió forintot kitevő év végi értéke 25%-kal haladta meg az egy évvel korábbit. A biztosítástechnikai tartalékok közel kétharmadát kitevő nyugdíjpénztári díjtartalékok értéke 2009-ben közel harmadával lett nagyobb, azok után, hogy 2008-ban – az ártértékelődések hatására – 7%-os csökkenés következett be. A válság okozta árfolyamcsökkenés hatására az életbiztosítási díjtartalékok állománya is mérséklődött 2008-ban (7%), de a rákövetkező évben már 13%-os növekedés volt tapasztalható. E növekedés eredményeképpen az életbiztosítási díjtartalékok 1,6 billió forintot tettek ki 2009 végén.

A **kötelezettségek** értéke 2009 végén ugyanúgy 10,4 billió forint volt, mint egy évvel korábban. Ez jelentős változás a korábbi évekhez képest, 2006 és 2007 során ugyanis ötödével, 2008-ban pedig 27%-kal emelkedett az értékük. Hasonlóan a korábbi évekhez, az állomány több mint kilenczede 2009 végén is hitelekben állt.

2009 végén a **hitelállomány** valamivel több mint háromötödét a devizahitelek jelentették, amelyek állománya 6,5 billió forintot tett ki 2009 végén. A hitelállomány 2009-ben lényegében változatlan maradt, és a korábbi évek tendenciájával ellentét-

ben a devizahitelek jelentős térnyerése sem folytatódott. Ez a likviditás hiányának tulajdonítható, amelynek következményeként több kereskedelmi bank még 2008 októberében jelentősen szigorította az idegen pénzben nyújtott hitelek feltételeit. Így amíg a devizahitelek nettó felvétele 2007-ben 1,5 billió, 2008-ban pedig 1,3 billió forint volt, addig 2009-ben a visszafizetett összeg 227 milliárd forinttal meghaladta az újonnan felvettekét. A háztartások devizahiteleinek legnagyobb része, 68%-a svájci frank alapú. A svájci frankban nyújtott hitelek értéke 2008 végére 4,7 billió forintra nőtt, majd 2009-ben – 6%-os mérséklődést követően – 4,4 billió forintra csökkent. A svájci frank alapú hitelek felét a lakáscélú, négytizedét a szabad felhasználású hitelek jelentették 2009 végén.

2009 első felében a forint árfolyam-ingadozása miatt korábban nem tapasztalt mértékben értékelődött át a devizahitel-állomány. 2008 vége és 2009 első negyedévének vége között a forint a svájci frankhoz képest 15, az euróhoz viszonyítva 17%-kal értékelődött le, ami 1,0 billió forinttal növelte az állományt. A második negyedévben ellentétes tendencia játszódott le: a forint az euróhoz és a svájci frankhoz képest is 12%-kal erősödött, ami 0,9 billió forinttal mérsékelte az állományi értéket. Az év további részében az árfolyam változás hatása sokkal kisebb volt.

Az egyes hitelfajták közül a szinte kizárólag 5 évnél hosszabb lejáratú **hitelintézeti ingatlanhitelek** értéke 4,0 billió forintot, az egy évvel korábbinál 1,5%-kal többet tett ki. Ez a növekedés jelentős lassulását jelenti, miután üteme évek óta kétszámjegyű, 2008-ban 25%-os volt. 2009 végén az ingatlanhitelek 38%-a forintban, 62%-a devizában volt jegyezve.

Az év során lehetővé vált, hogy az önhibájukon kívül nehéz helyzetbe került, lakáshittel rendelkező tulajdonosok áthidaló kölcsönt kapjanak az államtól. Az állami garanciavállalással nyújtott áthidaló kölcsön futamideje két év, ami alatt az adós a korábbinál alacsonyabb, de legalább havi 10 ezer forintos törlesztőrészt fizet. Az intézkedés fő célja a lakástulajdon elvesztésének megelőzése volt.

A lakáscélú forinthelek átlagos évesített kamatlába az év utolsó hónapjában 12,1, az euróban nyújtottaké 7,5, a svájci frankban felvetteké pedig 6,3% volt. Az átlagos hitelköltség-mutató is a forint esetében volt a legmagasabb (11,8%), míg a változó kamatozású, vagy legfeljebb egyéves kamatfixálású euró-, illetve svájci frankhitelek vonatkozásában 9,9, illetve 6,3%-os hitelköltség adódott 2009 decemberére.

A hitelintézetektől felvett **fogyasztási és egyéb hitelek** állománya 2009 végén 3,9 billió forint volt, 2%-kal magasabb, mint egy évvel korábban. Ezzel megtört az előző négy évben tapasztalt 35 és 40% közötti növekedés. E csoporton belül a fogyasztási hitelek értéke 3,1 billió forint volt, ennek több mint kétharmadát a szabad felhasználású jelzáloghitelek, közel ötödét a személyi hitelek, tizedét pedig a gépjármű-vásárlási hitelek jelentették. Az öt éven túl nyújtott hitelek aránya 2009 végén is igen magas volt, 87%-ot tett ki; a hosszú távú hitelezés arányának korábbi években tapasztalt jelentős növekedése ugyanakkor nem folytatódott 2009-ben.

2009 decemberében a háztartások számára forintban nyújtott fogyasztási és egyéb hitelek átlagos évesített kamatlába 19,8, az euróban felvetteké pedig 8,5% volt; az egyéb hitelek nélküli fogyasztási hitelek átlagos hitelköltség-mutatója pedig sorrendben 27,5, illetve 12,2%-ot tett ki az év utolsó hónapjában. A svájci frankban nyújtott, szabad felhasználású jelzáloghitelek esetében az átlagos évesített kamatláb 7,0, míg az ugyanilyen jellegű hitelek átlagos hitelköltség-mutatója 8,6%-os volt.

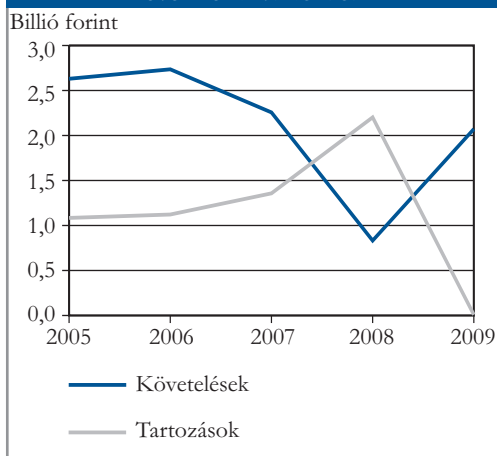
A nem monetáris intézményektől (többek között egyéb pénzügyi közvetítőktől, nem pénzügyi vállalatoktól, államháztartástól, külföldről) felvett hitelek állománya 1,8 billió forintot tett ki 2009 végén, 5%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban.

A háztartások **nettó pénzügyi vagyona** 2009-ben – 4,2%-os infláció mellett – 14%-kal nőtt, s 16,6 billió forintot tett ki. A nettó vagyon 2009 végén a bruttó hazai termék 64%-ának fe-

lelt meg, ami az utóbbi évek legmagasabb arányát jelenti, és a 2008 végi – meglehetősen alacsony – bázishoz képest 9 százalékponttal több. (A nettó vagyon folyó áron számított növekedési üteme 2007-ben 8% volt, 2008-ban pedig 7%-os csökkenés következett be.) A vagyon változását jelentős mértékben befolyásolják az átértékelődések. A 2009. évi 2,1 billió forintnyi nettó vagyonnövekmény 55%-a az átértékelődéseknek tulajdonítható, a finanszírozási képesség változásával pedig 43%-a magyarázható.

A nettó pénzügyi vagyon 2009. évi növekménye – a lényegében stagnáló kötelezettségállomány miatt – megegyezett a bruttó pénzügyi vagyonéval. Ez jelentős változás 2008-hoz képest, amikor a kötelezettségek 2,6-szer nagyobb értékkel (2,2 billió forinttal) növekedtek, mint a pénzügyeszköz-állomány.

9. ábra. A háztartások nominális követeléseinek és tartozásainak évenkénti változása

A betétek hitelekhez viszonyított aránya 2009-ben – megszakítva a korábbi években tapasztalt tendenciát – nem csökkent tovább. 2009 végén a betétek a hitelek 80%-ára nyújtottak fedezetet, ami négy százalékponttal magasabb arány, mint egy évvel korábban. A hitelek állományi értéke először 2006 harmadik

negyedévének végén haladta meg a betétekét. 2006 végén még csak 2%-kal maradt el a betétek értéke a hitelekétől, 2007 december végén már 14%-kal, 2008 végén pedig már csak a hitelállomány valamivel több mint háromnegyedére jelentettek fedezetet a betétek. A forintban jegyzett betétek értéke 2008 után 2009 végén is több mint kétszeresét jelentette a hitelekének. A forinthitelek forintbetétekkel való fedezettsége – a 2007–2008-ban tapasztalt javulást követően – 2009 végén lényegében ugyanolyan mértékű volt, mint egy évvel korábban. A devizabetétek és -hitelek esetében ugyanakkor valamelyest javult a 2004 és 2008 között folyamatosan romló arány: míg 2008 végén a hitelek értéke 5,9-szeresét jelentette a betétekének, addig 2009 végén 5,1-szeresét.

A háztartások fogyasztása

A termelés és a felhasználás színvonala közötti eltérés az évtized elején jelentősen nőtt, elsősorban a fogyasztás termelésnél sokkal gyorsabb emelkedése miatt. Három év alatt a reálbér – a GDP 13%-os növekedése mellett – 32%-kal emelkedett, s a nyugdíjak reálértéke 27%-kal lett nagyobb. Mindezek nyomán a háztartások fogyasztása is számottevően, 26%-kal nőtt. A következő három évben mind a jövedelem, mind a fogyasztás tovább emelkedett, a korábbiaknál mérsékelt ütemben. A 2006-ban megkezdett – az egyensúly javítását célzó, elsősorban a kereslet szűkítő – kormányzati intézkedésekkel is összefüggésben 2007-től a háztartások végső fogyasztása folyamatosan, három év alatt közel 9%-kal, ezen belül 2009-ben 6,7%-kal csökkent. Színvonala a hat évvel korábbinak felelt meg.

A háztartások végső fogyasztásának négyötödét továbbra is a háztartások fogyasztási kiadása, egyötödét a természetbeni társadalmi juttatások teszik ki, ez utóbbi zömmel a kormányzattól, kisebb részben a háztartásokat segítő nonprofit intézményektől származik.

A **fogyasztás szerkezetéről** 2008-ról állnak rendelkezésre részletes adatok.⁴ Ekkor a három legnagyobb kiadási csoportból az élelmiszerek és alkoholmentes italok aránya 17,5, a lakásszolgáltatás, háztartási energia 19,3, a járműbeszerzést is tartalmazó közlekedés és szállítás pedig 15,5%-ot tett ki. Az élvezeti cikkek (szeszes ital, dohánytermékek) részaránya tovább nőtt (9,9%). Hazai fogyasztásunk szembeütő sajátossága, hogy ennek aránya, jóval meghaladja a ruházkodását (3,3%).

10. ábra. A GDP és a háztartások fogyasztásának volumenindexe (előző év = 100)

2008-ban az élelmiszer-fogyasztásban a napi tápanyagbevitel mennyisége lényegében nem változott, 13 372 kilojoule volt, ami továbbra is meghaladja az élelmezéstudomány által ajánlott napi mértéket. Az elfogyasztott zsír 2,5%-kal csökkent, míg a szénhidrát körülbelül ugyanennyivel nőtt. Tovább csökkent, 1,7 kg-mal a húsfogyasztás, így az egy főre jutó érték 61,5 kg volt, ugyanakkor nőtt a zöldségfogyasztás, ami magasabb volt, mint bármikor korábban (120 kg/fő). Kevesebb lett a tej és tejtermékek, a tojás, nőtt

viszont a magas szénhidrát-tartalmú élelmiszerek, közül jelentősebben a burgonya és kassza, valamint a liszt, valamint a cukor fogyasztása.

A **háztartás-statisztika** szerint a legelső és a legfelső jövedelmi tízed egy főre jutó éves fogyasztási kiadásában az átlagos különbség 2008-ban 4,1-szeres volt, valamivel nagyobb, mint 2007-ben, de kisebb, mint 2005-ben. Az egyes fogyasztási főcsoportok közül a legnagyobb különbség ismét a vendéglátás és szálláshelyszolgáltatásban volt, 12,1-szeres, míg ugyanez 2007-ben 9,7-szeres, 2005-ben 8,8-szoros volt. Az átlagot szintén jóval meghaladó a különbség a kultúra és szórakozás (8,7-szeres), valamint a közlekedés (7,4-szeres) tekintetében. Az elmúlt években a legelső és a legfelső jövedelmi tízed fogyasztásában mért különbség e két főcsoportban jelentős ingadozást mutatott. Keveset változott viszont a különbség az élelmiszerfogyasztásban, ahol 2,3-szeres, egyben az egyik legalacsonyabb is volt, a 2007. évet valamivel meghaladó. Az élelmiszerek fogyasztásán belül a hal- és a gyümölcsfogyasztásban volt a legnagyobb a különbség, míg a húsfogyasztásban valamivel az átlag alatti. 2008-ban a két szélső jövedelmi tízed közötti legkisebb különbséget az összes főcsoport közül a szeszes italok és dohányáru fogyasztásában mérték. Erre 2,1-szer annyit fordítanak a legmagasabb, mint a legalacsonyabb jövedelműek. A gyermektelen és a gyermeketlen háztartások összes egy főre jutó fogyasztási kiadásában mért különbség 1,5-szeres volt a gyermektelenek javára, valamivel magasabb, mint a korábbi években.

A tartós fogyasztási cikkekkel való ellátottságban az újabb fejlesztésű, korszerű termékekkel való ellátottság (pl. kombinált hűtő-fagyasztó gépek, személyi számítógép, mobiltelefon, CD-lejátszó) tovább növekedett, miközben azok elődei (hagyományos hűtőszekrények, fagyasztók, videolejátszók, vezeték nélküli telefon) csökkenő számban vannak jelen. A száz háztartásra jutó személy-

⁴ A háztartások fogyasztásának 2009. évi alakulásáról számos fontos részinformációt tartalmaznak jelen kiadvány egy-egy területet elemző fejezetei (kiskereskedelem, idegenforgalom és vendéglátás, szállítás és hírközlés, oktatás és kultúra stb.).

gépkocsik száma 2005 és 2008 között 53-ról 56-ra gyarapodott, ebből a saját tulajdonban lévők száma 2008-ban 54 volt. A száz háztartásra jutó saját gépkocsi Észak-Alföldön volt a legkevesebb (49), Nyugat- és Közép-Dunántúlon a legtöbb (64).

A fogyasztói árak alakulása, infláció

A gazdasági egyensúly helyreállítására hozott intézkedések 2007-ben a fogyasztóiár-emelkedés gyorsulásával jártak. Ezután ismét lassult az infláció, melynek mértéke 2009-ben alig több mint a fele (4,2%) volt a két évvel azelőttinek. Ebben nagy szerepe volt a világgazdasági válságnak, a kereslet csökkenésének. E hatásokkal szemben a II. félévi adóintézkedések gyorsították az áremelkedést: az első félévben 3,3, a másodikban 5,1%-kal drágultak a fogyasztási cikkek és a szolgáltatások.

A **fogyasztási cikkek** közül – a korábbi évekhez hasonlóan – 2009-ben is a leggyorsabban, 8,2%-os ütemben a háztartási energia árai nőttek. Az utóbbi három év átlagában az energetikai termékcsoport árai 15%-kal emelkedtek. A villamos energia ára 2009-ben a kiadási főcsoport átlagát megközelítően, a gázárak azt meghaladva növekedtek. Hasonló tendencia érvényesült már 2007 óta.

A múlt évben az átlagosnál gyorsabban, 7,5, illetve 4,6%-kal emelkedett még a szeszes italok, dohányárak, valamint a szolgáltatások ára. A hulladék elszállítása egy év alatt 13, a vízellátás 10%-kal drágult.

A mezőgazdasági termelők árak 2009. évi számottevő csökkenése és az élelmiszergyártás termelők árának csekély (0,5%-os) emelkedése ellenére a fogyasztói árak átlagához hasonló mértékben (annál 0,2 százalékponttal gyorsabban) emelkedtek az élelmiszerárak. Az utóbbi három év átlagában az élelmiszerek ugyancsak az átlagos inflációs mértéket meghaladóan drágultak.

Az elmúlt évben az „egyéb cikkek, üzemanyagok” ára a fogyasztói árak átlagánál kevésbé nőtt. Ugyanez volt a helyzet az utóbbi három év átlagában is. Az üzemanyagok szinte hetente

hektikusan ingadozó ára az éves átlagokat tekintve az utóbbi három évből kétfőben csökkent, egyben (2008) 11%-kal emelkedett. A ruházati cikkek ára 2009-ben és az előző két évben is alig változott. A tartós fogyasztási cikkek, melyeknek árai korábban évről évre csökkentek, 2009ben – a júliustól emelkedő adótartalmak miatt – 2,6%-kal drágultak.

Az árváltozások a **lakosság különböző csoportjait** különböző mértékben érintették, elsősorban jövedelmük nagysága, s főként az ebből következő fogyasztási szokásaik, fogyasztási szerkezetük eltérései miatt. Az utóbbi években az inaktív és általában az alacsony jövedelmű háztartásokban az átlagosnál nagyobb, az aktív és a magas jövedelmű háztartásokban kisebb volt az árak növekedése. 2009-ben ez a tendencia megmaradt, a leglassúbb áremelkedés a magas jövedelműeknél, a leggyorsabb, az alacsony jövedelmű és a nyugdíjas háztartásokban következett be.

4. tábla. A különböző jövedelmű háztartások fogyasztóiár-indexe (előző év = 100,0)

(%)			
Jövedelmi csoport	2007	2008	2009
Alacsony jövedelmű	109,4	107,1	104,5
Közepes jövedelmű	108,2	106,3	104,2
Magas jövedelmű	106,6	105,0	103,9
Lakosság összesen	108,0	106,1	104,2
Nyugdíjas	110,7	106,9	104,9

Az **Európai Unió** 27 tagországának együttes, harmonizált módszerrel mért éves fogyasztóiár-növekedése a 2007. és 2008. évi 2,4, illetve 3,7% után 2009-ben 1,0%-os volt, ezen belül az euróövezet 0,3%-os. Az infláció ilyen meredek csökkenése összefüggött a gazdasági válsággal. A magyarországinál csak a román és a litván infláció volt magasabb, a lengyel pedig megelőzte azzal. A 27 ország átlagában a háztartási energia mellett az üzemanyagokat is magába foglaló energia fogyasztói ára 5,1%-kal elmaradt az egy évvel korábbtól. Az élelmiszer, szeszes ital és dohány ára 2,0%-kal nőtt. Az összes többi termék és szolgáltatás átlagosan 1,6%-kal drágult.

Életkörülmények

Lakás

A lakáscélú hitelek állománya 2009. december 31-én 3 billió 920 milliárd forint volt. Az előző két évi, gyors – 16, illetve 25%-os – növekedés után az összeg a múlt évben alig változott. A devizaalapú hitelezés 2009-ben visszaszorult ugyan, de az összes állomány nagyobb felét (63%-át) változatlanul e hitel tette ki.

A lakáscélú hitelek engedélyezése és folyósítása is 2008-ban jelentősen nőtt, 2009-ben viszont igen nagy mértékben csökkent. A folyósított összeg 2008-ban 887 milliárd forint volt, 164 milliárddal több az előző évinél. A 2009. évi összeg 346 milliárdra, az előző évi kétötödére esett vissza. Ezen belül lakásépítésre 60 milliárd forintot folyósítottak, az előző évinél 42 milliárddal kevesebbet.

A korábbi évek lakásépítési konjunktúrája 2005-ben lassult, a következő évben pedig jelentős visszaesés következett be. Az ezt követő két évben az elmúlt öt év átlagához közel alakult az építkezések száma (36–36 ezer).

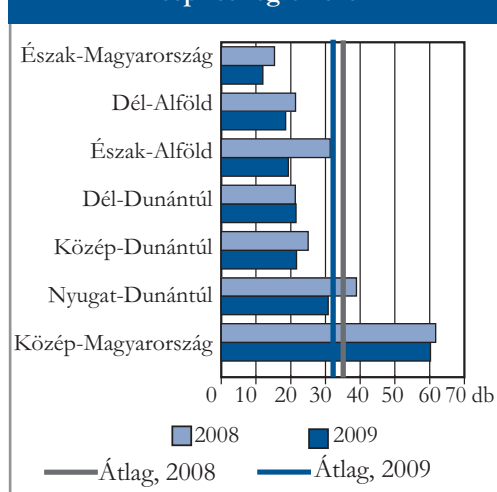
A 2009-ben épített 32 ezer lakás 4 ezerrel, azaz 11%-kal volt kevesebb, mint egy évvel korábban. Az év első felében, elsősorban az alacsony bázis miatt, a használatba vett lakások száma még 16%-kal nőtt, ugyanakkor a második félévben már egynegyedével csökkent.

A lakásépítést 2006-tól a városi lakások, ezen belül a budapesti építkezések növekedése jellemezte, arányuk emelkedett. 2009-ben a városokban a lakások négyötöde, Budapesten egyharmada épült. A községek lakásépítése az utóbbi években csökkenő tendenciát mutat. Négy évvel ezelőtt a lakások egynegyede, tavaly alig egyötödé épült községekben.

Az építkezések visszaesése a régiók közül a Dél-Dunántúlt érdemben nem érintette, itt az előző év szintjén maradt a lakásépítés. A közép-magyarországi régióban az épített lakások száma a budapesti építkezések közel 10%-os növe-

kedésének köszönhetően alig 1%-kal csökkent. A többi régióban az országos átlagnál nagyobb mértékű volt a visszaesés. A legnagyobb csökkenést Észak-Alföldön mérték, közel kétötödével kevesebb használatbavételi engedélyt adtak ki, mint egy évvel korábban.

11. ábra. Tízezer lakosra jutó lakásépítés régiók szerint

2009-ben a vállalkozások által épített lakások száma az elmúlt húsz évben először meghaladta a természetes személyek által építettekét, így a korábban kialakult arányok megfordultak, a lakások 51%-át vállalkozások építették, míg a természetes személyek által építettek aránya 48%-ra módosult. Ezzel összefüggésben az építőipari főtevékenységet folytató kivitelezők által épített lakások aránya az összes építés 81%-át tette ki, a lakossági házilagos kivitelezéssel épült lakások aránya pedig alig érte el az építkezések egytizedét. Az önkormányzatok által épített lakások száma továbbra is csekély, 2009-ben 176 db volt.

Az új lakások átlagos alapterülete az ezredforduló óta csökkenő tendenciát mutat, 2009-ben 89 m² volt, ami egy m²-rel kevesebb az előző évi-

nél. A csökkenés a 60 m² alatti lakások részarányának növekedéséből és a 100 m² feletti lakásoknak a mérséklődéséből adódott.

2009-ben 4140 **lakás szűnt meg** – elsősorban avulás és új lakás építése miatt –, 11%-kal több, mint egy évvel korábban.

2010. január 1-jén 4 millió 331 ezer lakást tartottak nyilván, ez 0,7%-kal több az előző évinél. A **lakásállomány** közel egyötöde négy és több szobás, alig kevesebb mint egyharmada háromszobás, kétötöde kétszobás volt, míg az egy-szobások alig több mint egytizedet képviseltek. 2009-ben a 4 és annál több szobás lakások száma nőtt a leginkább (1,8%). A száz lakásra jutó népesség az ezredforduló óta 8, az előző évhez képest 1%-kal csökkent. A szobák száma évek óta meghaladja a népesség számát, száz szobára a múlt év végén 89 fő jutott.

Egészségügy

A lakosság **egészségi állapota** az évtized második felében kismértékű javulást mutatott, az egészségtudatosság, a prevenció, az egészségmegőrzés egyre több ember számára kezd fontossá válni. A megelőzés fontosságának belátása azonban nem öltött tömeges méreteket, a többség egészségi állapotának javulását továbbra is az ellátórendszerrel várja. Nő a gyógyszerfogyasztás, a gyógyszeripar belföldi értékesítése 2009-ben 9%-kal emelkedett, miközben minden más ipari ágazatban csökkenés volt.

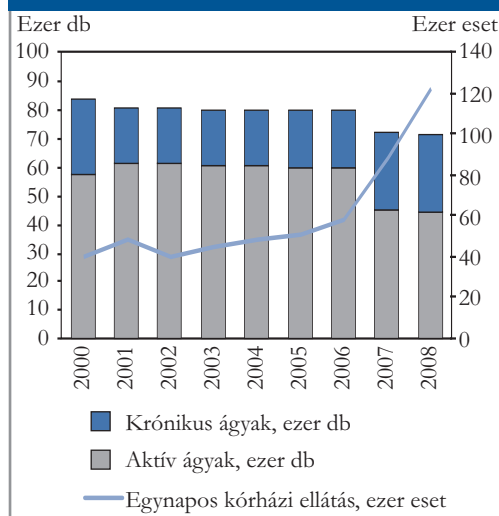
Mind az **alapellátás**, mind a járóbetegek-ellátás leterheltsége jelentős, a betegforgalom magas. Az emberek egészségi problémáikkal először a házi orvosukhoz fordulnak. 2008-ban a felnőtt betegrendeléseken közel 51 millió, a gyermekorvosok rendelésein közel 10 millió esetben történt ilyen felkeresés. A házi orvosok rendelőiben egyetlen nap átlagosan 41 felnőtt korú, a gyermekorvosoknál 25 gyermekkorú fordult meg. Egy-egy munkanapjukon a házi orvosok átlagosan 2 beteget a lakásukon is meglátogattak.

A **járóbetegek-szakellátás** különböző rendelésein több mint 70 millió látogatás történt, és ezeken közel 350 millió beavatkozás. Egy átlag magyar évente 7 látogatást tesz valamilyen szakrendelésen. Közel 20 millió szakorvosi munkaórát teljesítenek a szakrendelések orvosai, ezek 25%-át a fogászatokon, 14%-át laboratóriumban vagy képpalkotó diagnosztikán. Egy beavatkozásra a klinikai szakmák területén átlagosan 6 perc jut.

A **gondozóintézetek** – melyek bizonyos betegségekre szakosodva a gyógyítás mellett megelőző tevékenységet is folytatnak – a beutalt vagy szűrővel felkutatott betegek rendszeres gondozását végzik. A tüdőgondozók betegforgalma 2008-ban 1,4 millió, a bőr- és nemibetegek-gondozóké 1,3, a pszichiátriáké 1,1 millió volt. A pszichiátriákon az új betegek száma évtizedek óta lassan és ingadozásokkal emelkedik, 2008-ban több mint 24 ezer volt. Az egy év alatt gondozott 34 ezer beteg közel harmadát utalták kórházi kezelésre.

2008-ban 2 és fél millió embert kezeltek **kórházban**, több mint 20 millió ápolási nap alatt. Az ágykihasználási százalék az aktív osztályokon 75, a krónikus osztályokon 81% volt.

12. ábra. Fekvőbeteg-ellátás

5. tábla. A kórházak ágyszáma és betegforgalmi adatai fenntartónként, 2008

Fenntartó	Kórházak	Működő ágyak	Egynapos ellátási esetek	Ápolás átlagos tartama, nap	Ágy- kihasználás, %
	száma				
Állami	12	4 163	166	11	85
Önkormányzati	114	55 447	95 015	8	77
Klinika	4	6 938	13 302	5	77
MÁV	2	464	1	17	89
Állami Egészségügyi Központ	1	1 818	1 366	9	76
Alapítványi	20	568	908	38	92
Egyházi	8	1 403	72	13	73
Magán (OEP finanszírozással)	12	150	11 027	3	107
Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium	2	608	0	56	59
Egyéb	1	20	0	105	129
Összesen	176	71 579	121 857	8	77

Hazánkban közpénzből 2008-ban több mint 71 ezer kórházi ágyat finanszíroztak, melyeknek 62%-án akut betegségeket kezeltek, 38%-án pedig krónikus betegeket ápoltak vagy rehabilitáltak. Az átlagos tartózkodás az akut kórházi ellátásban jelenleg 5,6 nap (Csehországban 7,7, Finnországban 4 nap), ami az utóbbi években több mint egy nappal csökkent. Az egynapos ellátások jelentősen lerövidíthetik a kórházi tartózkodást, számos fejlett országban a műtéteknek már több mint 40%-át így végzik el. Számuk két év alatt hazánkban is több mint kétszeresére nőtt.

Magyarországon a népesség 97%-a jogosult egészségügyi ellátásra (biztosítottak és jogosultak). Közülük 2008-ban 3,75 millióan dolgoztak, és fizettek járulékot az egészségbiztosítási alapba.

Magyarországon a nők 8 évvel hosszabb életre (78 év) számíthatnak születésükkor, mint a férfiak, életüknek azonban kisebb részét (háromnegyedét) töltik egészségben. A férfiak rövidebb életük (70 év) négyötödében élnek súlyosabb egészségi problémák nélkül. A magyarországi **életkilátások** lassú javulása mellett az uniós és magyar várható élettartamok közötti különbség az új évezred kezdete óta enyhén nőtt.

A nők 78, a férfiak 72%-a hal meg a két vezető **halálokok** – keringési betegségek és daganatok – következtében. A külső okok miatti halálozás aránya a férfiak körében kétszerese (7,5%) a nőkének, és az utóbbi években határozott a férfitöbblet a légzőrendszeri halálozások terén is. A keringési betegségek több női (55%), míg a daganatok több férfi (56%) áldozatot szednek.

6. tábla. Daganatos halálozások Magyarországon 2008-ban

Daganattípus	Százezer megfelelő nemű lakosra jutó halálozás
Férfi	
Légcső, hörgő és tüdő	117,4
Vastagbél	33,8
Ajak, szájüreg, garat	28,6
Prostata	24,9
Gyomor	20,6
Végbél	20,0
Hasnyálmirigy	18,9
Nő	
Légcső, hörgő és tüdő	51,8
Emlő	40,0
Vastagbél	29,1
Hasnyálmirigy	17,0
Gyomor	14,1
Petefészek	13,0
Végbél	12,4

Uniói pozícióknak a keringési halálozás terén a rendszerváltás óta nem változott: 5 országban magasabb a százezer lakosra jutó halálozás a miénkénél, a folyamatos, de lassú csökkenés ellenére is. A daganatos halálozások fajlagos száma továbbra is nálunk a legnagyobb az unió tagországainak körében.

A legtöbb daganat az emberek légző- és emésztőszervrendszerében jelenik meg. A légzőszervi – és egyéb – daganatok és krónikus légzőszervi betegségek bizonyítottan összefüggésbe hozhatók a **dohányzással**. A lakosság csaknem harmada – a férfiak több mint harmada, a nők több mint negyede – dohányzott napi rendszerességgel a 2009-es adatok szerint. Az utóbbi 15 évben csökkent a naponta elszívott cigaretta mennyisége, kevesebb lett az erős dohányos: a férfi dohányosok 46, a női dohányosok 24%-a tartozik most ebbe a csoportba, a korábbi kétharmaddal, illetve 43%-kal szemben. Kevesebb a rendszeres dohányzó a legfiatalabb korosztályban, a középkorúaknál és az időseknel azonban számottevő javulás nem történt.

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) a **túlsúlyt** a XXI. század egyik legnagyobb problémájának tekinti. A világon meghaladja az 1 milliárdot a túlsúlyosak és a 300 milliót az elhízottak száma. Ebből a szempontból a magyar nők Európában a legvesélyeztetettebb harmadban,

a férfiak a középmezőnyben vannak. A 15 év feletti lakosság több mint felének (54%) a kívánatosnál magasabb a testsúlya, minden ötödik ember pedig egyenesen elhízott. A férfiak elhízása viszonylag fiatal életkorban kezdődik: a 18–34 évesek körében a túlsúlyos férfiak aránya mintegy kétszerese a nőkének. A fiatal nők közül csak minden ötödik számít túlsúlyosnak vagy elhízottnak, ugyanakkor a középkorúaknak már több mint fele, a legidősebb korosztályba tartozóknak kétharmada. A 18–34 év közötti nők több mint tizede kimondottan soványnak számít. A férfiaknál nincs ilyen jelentős eltérés az életkori csoportok között: a középkorúak és az idősek közül egyaránt minden hetedik ember fogyókúrázhatna az ideális testsúly elérése érdekében.

A túlsúly, amely a háziorvosi nyilvántartásokban megjelenő leggyakoribb betegségek közül valamennyinek – cukorbetegség, szívkoszorú- és agyérbetegségek, magas vérnyomás és magas koleszterinszint –, valamint bizonyos fajta daganatos betegségeknek is rizikófaktora, már az iskoláskorban megjelenik, következményeivel együtt. Egyre több a magas vérnyomással és a különféle tartási problémával küzdő fiatal. Ez utóbbi csak részben magyarázható a túlsúllyal, sokkal inkább a **mozgásszegény életmóddal**. Magyarországon a lakosság fele egyáltalán nem végez intenzív testmozgást,

7. tábla. Az intézményi orvosok által leggyakrabban felderített betegségek ezer megvizsgált gyermekre jutó száma, 2008/2009-es tanév

Betegség	5 éves korban	3.	5.	9.	11.
		osztályban			
Tartási rendellenességek	60,4	84,4	91,6	134,1	130,5
Scoliosis	20,6	51,8	65,6	128,6	135,9
Lúdtalp	213,0	254,9	244,5	229,8	210,4
A szem fénytörési hibái, alkalmazkodási rendellenességek	47,4	128,7	159,8	211,2	234,6
Túlsúly, elhízás	65,2	116,5	119,9	104,4	115,7
Asztma	15,6	20,8	20,8	24,1	21,5
Allergiás rhinitis (szénanátha)	10,8	19,7	23,4	45,1	49,5
Magas vérnyomás	1,9	3,6	6,8	16,7	24,9
Iskolai teljesítményzavar	7,1	21,3	22,1	17,7	13,8

harmada még mérsékelt testmozgást sem, ötöde pedig nem is gyalogol még napi tíz percen keresztül sem. Az uniós felnőtt népesség négytizede még mérsékelt intenzitású mozgást sem végez egy átlagos héten.

Szociális ellátás

Nemzetközi összehasonlításban **szegényeknek** azokat tekintik, akik a vizsgált rétegből a teljes sokaságra számolt mediánjövedelem 60%-ánál kevesebb jövedelemmel rendelkeznek. A laekeni indikátorok legfrissebb, 2008-as adatai szerint a magyar társadalom 12%-a, több mint 1,2 millió ember esik ebbe a kategóriába. (Ez az arány valamivel nagyobb az ezredforduló értékénél, de kisebb az évtized közepén mértéknél.) A szegények aránya és a szegénnyé válás kockázata az életkor előrehaladtával csökken, a munkaerő-piaci keresztdés viszont jelentősen növeli azt. A különböző háztartástípusok közül az átlagnál kisebb a szegények aránya a gyermeket nem nevelőkben, a gyermek vállalása – különösen 3 vagy több –, és az egyszülős családmodell azonban jelentős kockázattövelő tényező. A szegény háztartások jövedelmének jelentős részét társadalmi juttatások teszik ki, ha nem lennének szociális juttatások, a lakosság 49%-a kerülne szegénystátusba.

A gyermekkorúak és az idősek együttes száma a népesség 45,3%-át teszi ki, és a társadalmi juttatásban részesülők jelentős része közülük kerül ki.

A **bölcsődék** férőhelyeinek száma az utóbbi 6 évben több mint 12%-kal gyarapodott, 2008-ban 34 ezer gyermeknek biztosítottak napi ellátást, férőhely hiányában közel 5 ezer gyermek felvételét utasították el. A **szociális alapszolgáltatások** közé tartozó családsegítők a szociális, mentálhigiénés problémákkal küzdő családok menedékéi. Az igénybe vevők száma évről évre gyarapodik: 2008-ban 508 ezren fordultak meg náluk, akik közül több mint 40 ezren 18 év alattiak voltak. A hatósági jogkörrel is rendelkező gyermekjóléti szolgálatok 2009-ben 127 ezer gyermek ügyében jártak el, míg a gyámhatóságok nyilvántartásában

197 ezer veszélyeztetett és 22 ezer védelemben vett kiskorú szerepelt. Gyermekvédelmi szakellátás keretében 17 500 gyermek teljes körű ellátást, illetve 4 ezer fiatal felnőtt utógondozói ellátását biztosították. Gyermekotthonban 2008-ban 9200 gyermek élt, 40%-uk családias körülmények között, lakásotthonban.

A megélhetést biztosító jövedelemmel nem rendelkező idősek számára 2008-ban mintegy 2 milliárd forintot fizettek ki az önkormányzatok időskorúak járadéka címen, a juttatást kapók havi átlagos száma az ezredfordulón 8100, 2007-ben 6300, 2008-ban 6100 fő volt.

Idősek otthonában 2009-ben 51 359-en éltek, 94%-uk tartós elhelyezést nyújtóban. Az önmagukat már csak segítséggel ellátni tudó idősek nappali ellátást kaphatnak az olyan településeken, ahol ezt az önkormányzatnak már sikerült megszerveznie: közel 38 ezren járnak naponta ilyen ellátóhelyekre. Az otthonukban még boldogulók többféle ellátást is igénybe vehetnek: 2009-ben 125 ezren kaptak szociális étkeztetést, 63 ezren házi segítségnyújtást, és 38 ezren jelzőrendszeres segítségnyújtást.

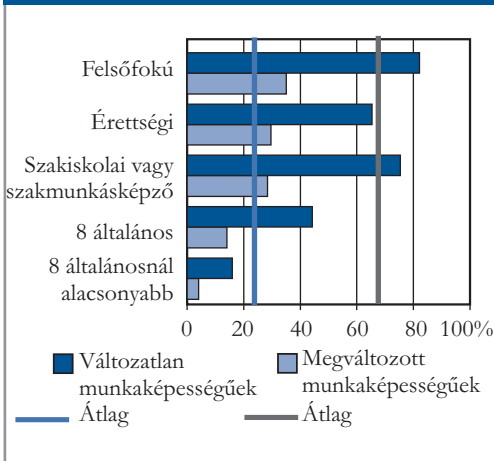
A szociális szolgáltatások **fenntartói** alapvetően az önkormányzatok, az utóbbi években azonban egyre több az önkormányzati intézményfenntartó, illetve a többcélú kistérségi társulás, és az egyházak mellett a közhasznú társaságok és alapítványok részesedése is 10% fölé emelkedett. A társulások létrehozását a méretgazdaságosság indokolja, ami miatt számos esetben fel kell adni az ellátás helyben elérhetőségét.

Szintén a településhálózat sajátosságai miatt számos szolgáltatás országos **lefedettsége** elmarad a jogszabályban előírt kötelezettségektől. Minél kisebb egy település, a szolgáltatások elérhetősége annál kétségesebb. Kivételt jelentenek ez alól a gyermekjóléti szolgálatok, amelyek a nevesítéstől számított 2 éven belül majd 90%-os kiépítettséget értek el. Ugyanakkor a hajléktalanellátásra, az idősek és fogyatékosok nappali és bentlakásos intézményeinek helyeire az igények meghaladják a kapacitást.

A gyermekek és idős emberek mellett szociális gondoskodást igénylő további nagy csoport a **fogyatékosoké**, tartós betegségben szenvedőké. 2008-ban mintegy 800 ezren vettek igénybe tartós betegség vagy baleseti károsodás miatt rokkantsági ellátásokat. Az unió közös társadalomstatistikai adatgyűjtésében (SILC) azonban még több 18 és 64 év közötti nyilatkozott úgy, hogy egészségi állapota miatt korlátozottan éri magát. Közülük 940 ezer a megváltozott munkaképességű, mivel ők igennel válaszoltak arra a kérdésre is, hogy a munkavégzésben egészségi állapotuk akadályozza-e őket.

Az átlagnál jóval magasabb közöttük az alapfokú végzettségűek és a szakiskolát végzettek aránya (40, illetve 32%), ezért közel háromnegyükhöz fokozottan nehéz a helyzete, amikor munkát akar vállalni. Nehézséget jelent az elhelyezkedés a szakképzettek számára is. Jellemző adat, miszerint a felsőfokú végzettségű megváltozott munkaképességűek foglalkoztatási rátája (35%) nem éri el az általános iskolai végzettségű változatlan munkaképességűek különben igen alacsony (43%) arányát sem.

13. ábra. Foglalkoztatási ráta iskolai végzettség szerint, 2008

A 18 és 64 év közötti megváltozott munkaképességűek kevesebb mint a negyede dolgozott a felvétel készítésekor. A fennmaradók (722 ezer fő) többségének megélhetése a társadalombiztosítási és szociális ellátórendszerből származott: 60%-uk rokkantsági nyugdíjat, illetve járadékot, 22%-uk saját jogú öregségi vagy hozzátartozói nyugdíjat, és 2–3%-uk egyéb rendszeres juttatást is kapott. Ezek az alacsony összegű, de stabil juttatások nem ösztönzik megfelelően munkaerő-piaci szerepvállalásukat. A felsoroltakon kívül mintegy 110 ezer idetartozónak a megélhetési forrása nem ismert. Feltételezhető, hogy ellátásukról nem a társadalom, hanem a család gondoskodik.

Jog- és közbiztonság*

A **regisztrált bűncselekmények**⁵ száma a 2007. évi stagnálást követően 2008-ban 18 500-zal, 2009-ben további 14 400-zal csökkent, és 2009-ben 394 ezret tett ki, ami 3,5%-kal elmaradt az előző évitől. A jogsértéseken belül a büntettek száma 6,1, a vétségeké pedig 1,8%-kal csökkent az előző évhez képest.

A **bűnözés szerkezetében** az elmúlt években jelentős változások következtek be. Ennek legfőbb jellemzője a személy elleni, illetve a gazdasági bűncselekmények számának és arányának növekedése, míg a többi bűncselekmény-főcsoportban stagnálás, valamint kisebb-nagyobb csökkenés volt tapasztalható. Számszerűen a legnagyobb mértékben a vagyon elleni bűncselekmények száma mérséklődött, a csökkenő tendencia 2007 óta tart. Emellett számottevő mértékben visszaesett a közlekedési és a közrend elleni bűncselekmények száma, ez a közúti jármű ittas vezetése és közúti baleset okozása, valamint a visszaélés okirattal, a magánokirat-hamisítás és a kábítószerrel történő visszaélés mérséklődésével áll összefüggés-

* Az adatok forrása az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, valamint a Legfőbb Ügyészség.

⁵ 2008. december 31-ig „ismertté vált bűncselekmények”.

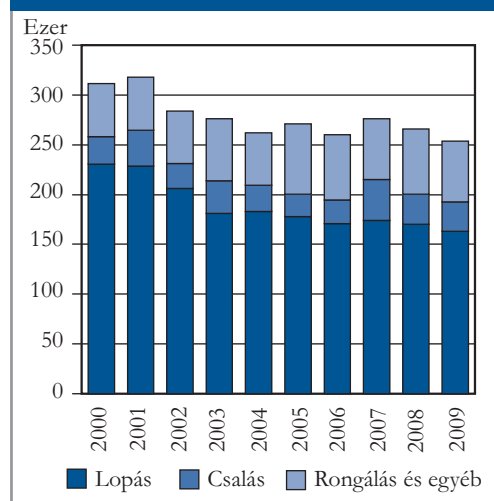
ben. A személy elleni bűncselekmények száma harmadik éve emelkedik. 2009-ben 14,5%-kal több büntettet és vétséget követtek el, mint egy évvel korábban. A gazdasági bűncselekmények száma a korábbi években ingadozott, egyik évről a másikra növekedés és csökkenés egyaránt előfordult, ezen belül 2009-et 5,6%-os emelkedés jellemezte.

A lakosság biztonságérzetét közvetlenebbül befolyásoló bűncselekmények közül 2009-ben csökkent egyes személy elleni bűncselekmények – emberölés, szándékos testi sértés – és a személygépkocsi-lopások száma, miközben növekedett a sikkasztás, a közokirat-hamisítás és a készpénzhelyettesítő fizetési eszközzel történő visszaéléseké. A rablások és a rongálások száma nem változott. A vagyon elleni bűncselekményeken belül a nagy részarányt (közel 10%-ot) képviselő betöréses lopások számát – a 2008. évi nagyarányú növekedés után – 2009-ben csökkenés jellemezte. A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének száma szintén mérséklődött. A csalások száma a 2007. évi kiugróan magas, 41 ezret meghaladó szintről 2009-ben 30 ezerre mérséklődött. A kábítószerrel való visszaélésekből 4823 vált ismertté, ez 11,6%-kal kevesebb a 2008. évinél, miközben a csúcspontot jelentő 2005. évi harmadát tette ki. A figyelem középpontjában lévő bűncselekményfajták közül 2009-ben önkényuralmi jelképek használata 91 esetben fordult elő, ami 116-tal kevesebb az egy évvel korábbinál, miközben a hivatalos személy elleni erőszakos (ezen belül a rendőr ellen elkövetett) bűncselekmények száma jelentős mértékben, 14,2%-kal nőtt, és a közveszéllyel való fenyegetések aránya is több mint kéttizedével emelkedett. 2009-ben 138 befejezett (szándékos) emberölést követtek el, szemben a 2008. évi 147-tel és a 2007. évi 154-gyel.

2009-ben 112 800 **bűnelkövető** vált ismertté, 3,2%-kal kevesebb, mint 2008-ban. A nem büntethető gyermekkorú elkövetők száma 25%-kal, 2573 főre mérséklődött. A bűnelkövetők 8,9%-a fiatalos volt, tízezres létszá-

muk egy év alatt 12,3%-kal csökkent. A külföldi bűnelkövetők száma csökkent, aránya 3,5% volt. A büntetlen előéletű bűnelkövetők száma 14,2%-kal alacsonyabb volt a 2008. évinél, arányuk megközelítette a 62%-ot. Ezzel szemben a büntetett előéletű bűnelkövetők száma 19%-kal növekedett, és ezen belül a visszaesők száma emelkedett a legnagyobb mértékben, 29%-kal. A bűnelkövetők nagy többsége, 82%-a férfi, ez az arány két százalékponttal alacsonyabb az egy évvel korábbinál. A bűnelkövetők több mint egyötödének cselekményében szerepet játszott az alkohol vagy a kábítószer. Közülük az alkohol hatása alatt állók aránya a nagyobb (87%), számuk 2,2%-kal csökkent, míg a kábítószer hatása alatt lévő elkövetőké 2007 óta jelentős mértékben, 58%-kal, ezen belül az elmúlt évben 20%-kal emelkedett. 2009-ben bünszervezetben 43 fő vett részt, ami közel az előző évi felére csökkent.

14. ábra. A vagyon elleni bűncselekmények számának alakulása

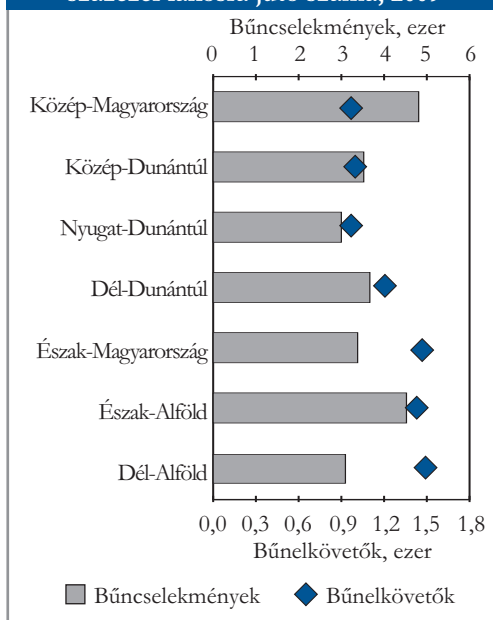
A bűncselekményeknek 2009-ben 213 700 **sértette** volt, 1,0%-kal több az egy évvel korábbinál. Ezen belül a gyermekkorú és a fiatalos sértettek száma jelentősen, 14%, illetve 5%-kal mérséklődött (egy évvel korábban a 14 év al-

ti korosztályt közel 30%-os növekedés, a 14 és 17 év közöttieket pedig 9%-os csökkenés jellemezte). A sértettek közül 5114 volt külföldi, ez 40%-kal kevesebb a 2008. évinél. A sértettek 32%-a közterületen vált áldozattá, ez közel 21%-os csökkenést jelent az egy évvel korábbihoz képest, miközben mérséklődött (6%-kal) az erőszakos, garázda jellegű cselekmények áldozataul esők száma is.

A **jogerősen elítéltek** számát a korábbi években folyamatosan csökkenés jellemezte, azonban ez a tendencia 2009-ben nem folytatódott. A mutató értéke egy év alatt 2,9%-kal emelkedett, számuk megközelítette a 87 ezer főt. Közülük 39%-ot pénzbüntetésre, 33%-ot szabadságvesztésre, 20%-ot önállóan alkalmazott mellékbüntetésre és intézkedésre, 8%-ot pedig közérdekű munkára ítélték. (2008-hoz képest mérséklődött a kiszabott ítéletek között a pénzbüntetés, miközben nőtt a szabadságvesztésre ítélték száma.) A szabadságvesztésre ítélték kétharmadának a büntetését továbbra is felfüggesztették, végrehajtandó szabadságvesztés 9807 főre várt, ez az összes elítélt 11%-a. A jogerősen elítélt fiatalok aránya a korábbi évekhez képest nem változott, továbbra is 7%-ot tett ki.

A büntetés-végrehajtási intézetekben **fogva tartottak** száma a korábbi években ingadozott, egyik évről a másikra növekedés és csökkenés egyaránt jellemző volt. 2008–2009-ben azonban 7,2%-os, ezen belül 2009-ben 4,5%-os növekedés következett be, így 2009-ben a fogva tartottak száma 15 360 főt tett ki. Az intézetekben lévő 69%-a elítélt, 29%-a előzetesen letartóztatott, a többi kényszergyógykezeltre, elzárásra utalt, míg őrizetes személy a korábbi évekhez hasonlóan 2009-ben sem volt a fogva tartottak között.

15. ábra. Bűncselekmények és bűnelkövetők százezer lakosra jutó száma, 2009

A bűncselekmények száma kisebb-nagyobb mértékben valamennyi régióban mérséklődött. A legnagyobb, 10,8%-os csökkenés a közel 41 ezer bűncselekményt regisztráló Észak-Magyarországon következett be. A bűncselekmények jelentős hányadát, 2009-ben 36%-át Közép-Magyarországon követték el, és itt volt a legmagasabb a lakosság számához viszonyított bűnözési arány is, a legkisebb pedig Nyugat-Dunántúlon. A bűnelkövetők negyede a központi régióban vált ismertté, 18%-a Észak-Alföldön, a többi régió részesedése 9–16% közötti volt. A fiatalok bűnelkövetők ötöde Észak-Alföldön vált ismertté, de jelentős Közép-Magyarország és Észak-Magyarország részesedése is (egyaránt 19%).

Oktatás, tudomány, kultúra

Iskolázottság, oktatás, képzés

A népesség **iskolai végzettsége** folyamatosan javul. 2009-ben a 25–64 éves népesség 19%-a rendelkezett főiskolai vagy egyetemi diplomával. 31%-nak a legmagasabb iskolai végzettsége az érettségi, további 30%-nak szakiskolai, illetve szakmunkás végzettsége volt, 20% pedig legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezett. Ez utóbbiak aránya 2005 óta 4,1 százalékponttal csökkent, míg a szakiskolai végzettséget vagy maturátust szerettek 1,4, a diplomásoké pedig 2,7 százalékponttal nőtt.

Az általános iskolát sikeresen befejezők száma 2009-ben 106 ezer volt, a megfelelő korú népesség létszámának csökkenéséből adódóan 3,5%-kal alacsonyabb, mint 2008-ban. Szakmai vizsgát 51 ezer fő tett, 7,5%-kal kevesebben, mint 2008-ban, 56%-uk szakközépiskolában. A középiskolai oktatásban a nyelvi előkészítő képzések elterjedése következtében a tanulási idő hosszabb lett, így 2008-ban átmenetileg, 12%-kal visszaesett az érettségizettek száma, 2009-ben a korábbi évekhez hasonlóan, több mint 90 ezren érettségiztek, 54%-uk gimnáziumban, 46%-uk szakközépiskolában. Felsőfokú oklevelet 52 ezren szereztek, ami 6%-kal haladta meg az előző évben végzettek számát. A nappali tagozaton a jelentős (22%-os) növekedés abból adódik, hogy 2006-tól a bolognai rendszerre történő átállás következtében a hároméves alapképzést követően a hallgatók hamarabb jutottak diplomához.

A közoktatásban és felsőoktatásban tanulók száma a 2009/2010-es tanévben összesen 2 millió 133 ezer volt, 17 ezerrel kevesebb, mint egy évvel korábban. Elsősorban az általános iskolák tanulói és a felsőoktatás hallgatói létszáma csökkent, míg a szakiskolák tanulóinak a száma gyarapodott.

Az **óvodások** száma az elmúlt két évben újra – kismértékben – növekvő volt. 2009-ben mintegy 329 ezer óvoda volt, háromezerrel több,

mint 2008-ban. A 3–5 éves gyermekek 87%-a járt óvodába. 5 ezer sajátos nevelési igényű gyermek részesült óvodai nevelésben, ezen belül 1200 gyógypedagógiai, a többiek integrált nevelésben. Az óvodai férőhelyek száma közel 9 ezerrel bővült. Egy gyermekcsoportra változatlanul átlagosan 23 gyermek, egy pedagógusra 11 gyermek jutott. 2009 szeptemberétől a jogszabály lehetővé tette új típusú intézmény, az ún. egységes óvoda-bölcsőde megszervezését azokon a tízezer főnél kisebb településeken, ahol bölcsőde nem működik, elsősorban a bölcsődeiférőhely-probléma kezelésére. A többnyire a meglévő óvodákra épülő integrált csoportokba a gyermekek 2 éves kortól vehetők fel, és az előírás szerint a maximálisan 20 fős csoportból legfeljebb 5 fő lehet bölcsődés korú. A 2009/2010-es tanévben 222 integrált csoport indult, ahol 322 bölcsődéskorú gyermeket láttak el.

Az **általános iskola** nappali tagozataira járók száma tovább csökkent – 2009-ben 1,9%-kal –, így 773 ezer volt. Az 53 ezer sajátos nevelési igényű gyermekből gyógypedagógiai oktatásban közel 21 ezer fő részesült, a többiek integrált képzésben vesznek részt. Az integrált oktatásban részesülők aránya az összes tanulóhoz viszonyítva gyakorlatilag nem változott az előző tanévhez képest. Az általános iskolai feladatellátási helyek száma 3268 volt, az előző évhez képest 95-tel kevesebb. A megszűnő iskolákból 74 községi volt. Az iskolákban közel 74 ezer általános iskolai tanító és tanár dolgozott, létszámuk 1,8%-kal csökkent az előző évhez képest. Tízből kilenc pedagógus nő. A nappali tagozaton az előző évinél nagyobb hányad, 44% részesült napközi, iskolaothonos ellátásban. Az étkeztetésben részesülők aránya 67,4%-ra nőtt. Az egy pedagógusra jutó (nappali tagozatos) tanulók száma évek óta nem változott, 10 fő körül állandósult.

Az oktatásból, képzésből való lemorzsolódást mutató ún. korai iskolaelhagyók – a 18–24 évesek közül azok, akik legfeljebb alapkörü vég-

zetséggel rendelkeznek és nem vettek részt sem iskolarendszerű oktatásban, sem felnőttképzésben – aránya 2009-ben 11,4% (a férfiak között 12,2%, a nők között 10,6%) volt. Az Európai Unióban ez az arány 2008-ban átlagosan 14,9% volt.

A **középfokú képzés** nappali tagozatain összesen 582 ezer tanuló vett részt, ami 1,4%-kal több, mint az előző évben. Az utóbbi években az összes nappali tagozatos középfokon tanuló között a szakiskolai tanulók aránya enyhe növekedést mutatott, arányuk 2009-ben 23,8%-ra emelkedett. A szakközépiskolai tanulók részaránya az ezredforduló óta – amikor 44,0%-kal a legmagasabb volt – csökkenő, 2009-ben 41,6%. A gimnáziumok tanulói az összes középfokú nappali tagozatos tanuló 34,6%-át tették ki – részarányuk a jelen évtized közepétől stagnál, korábban emelkedett.

A pedagógusok száma a szakiskolákban és a szakközépiskolákban 2–2%-kal nőtt, a gimnáziumokban nem változott. Az egy pedagógusra jutó tanulók száma a szakiskoláknál volt a legmagasabb, 13, míg a gimnáziumoknál a legalacsonyabb, 11.

8. tábla. Nappali tagozatos tanulók száma a középfokú oktatásban

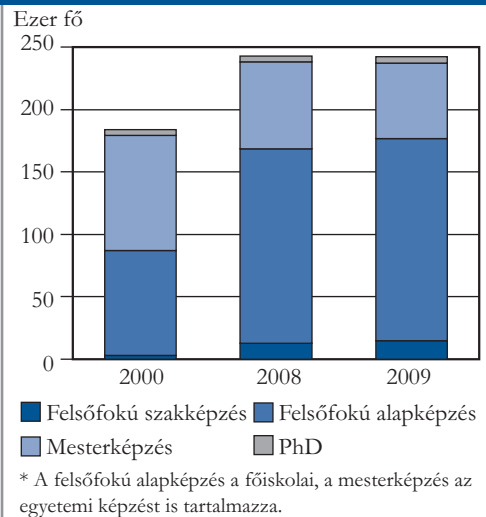
Intézménytípus	2000/2001	2008/2009	2009/2010
Szakiskola	125 530	133 650	138 642
Szakközépiskola	239 300	236 518	242 005
Gimnázium	178 500	203 602	200 989

Jelentősen emelkedett a **felsőfokú oktatás** nappali tagozataira jelentkezők és felvettek száma az előző év viszonylag alacsony bázisához képest: 36%-kal több, 91 ezer fő felvételizett, és közülük 61 ezret vettek fel, ami 18%-kal haladta meg a 2008. évit. A felvettek aránya a nappali tagozaton egy év alatt 10 százalékponttal csökkent, és 67,4% lett.

A felsőfokú oktatásban tanulók száma a felsőoktatási expanziót követően 2006 óta csökken, ezen belül azonban a nappali tagozatosok létszá-

ma 2008-ig növekedést mutatott. 2009-ben az összesen 370 ezer hallgatóból 243 ezren tanultak nappali tagozaton. Az előző évhez képest az összes hallgató száma közel 3%-kal csökkent, ezen belül a nappali tagozatosoké lényegesen nem változott, mindössze 227 fővel lett kevesebb. Felsőfokú alap-, mester- és osztatlan képzésben valamennyi tagozaton 265 ezren (a hallgatók 72%-a), a kifutó egyetemi, főiskolai programokon 63 ezren (17%) tanulnak. Ezen túlmenően csaknem 19 ezer hallgató felsőfokú szakképzésben, közel 24 ezer fő szakirányú továbbképzésben, illetve doktori programokban folytatja tanulmányait.

16. ábra. A felsőoktatás nappali tagozatos hallgatói számának alakulása*

A hallgatók között a tanárképzésre járók részaránya – a bolognai képzés bevezetésével összefüggésben – tovább csökkent, és kevesebben tanultak a gazdaság és irányítás képzési területen, ugyanakkor nőtt a műszaki, a társadalomtudományi és a szolgáltatások képzési területeken tanulók aránya.

A felsőoktatásban, 2009-ben az előző évhez képest eggyel kevesebb, 69 főiskola és egyetem működött. A főiskolai és egyetemi oktatók száma több mint 500 fővel csökkent, és 21 934 lett.

9. tábla. A felsőfokú alap- és mesterképzésben*
részt vevő hallgatók megoszlása képzési területenként

(%)			
Képzési terület	2001/2002	2008/2009	2009/2010
Tanárképzés, oktatástudomány	15,1	8,1	6,9
Művészetek	1,5	2,1	2,1
Humán tudományok	7,4	8,3	8,1
Társadalomtudományok	9,5	8,8	9,7
Gazdaság és irányítás	21,4	25,5	24,1
Jog	5,6	4,9	4,9
Természettudományok	1,7	3,4	3,7
Informatika	3,5	3,7	3,2
Műszaki tudományok	13,9	14,7	15,8
Mezőgazdaság	3,6	2,6	2,5
Egészségügy, szociális gondoskodás	8,1	9,3	9,5
Szolgáltatás	8,7	8,5	9,4
Összesen	100,0	100,0	100,0

* 2001/2002-ben főiskolai és egyetemi képzés.

Az egy oktatóra jutó hallgatók száma – az összes nappali és nem nappali hallgatóval számolva – gyakorlatilag nem változott, 17 volt.

A magyar hallgatói mobilitás **nemzetközi összehasonlításban** továbbra is alacsony. 2007-ben az összes magyar diák 1,8%-a tanult más európai uniós ország egyetemén, miközben az EU-27 átlaga 2,8% volt. A külföldi hallgatók fogadásában Magyarország szintén elmaradt az uniós átlagtól (3,1%): a Magyarországon tanuló összes hallgató 2,2%-a volt külföldi.

Az iskolarendszerű **felnőttképzésben** részt vevők száma a 2005/2006-os tanév óta csökken, 2009-ben összesen 206 ezer fő volt. Ez a csökkenés nagyrészt a felsőoktatásban részt vevők számának változásából adódik. Az alapfokú oktatásban 2 ezer fő, középfokon 77 ezer fő, felsőfokon 128 ezer fő vett részt. Tovább nőtt az iskolarendszeren kívüli szakmai képzésekre járók száma. A tanfolyamokon 2009-ben több mint 450 ezren vettek részt.

A **költségvetés oktatási kiadásai** 2008-ban 1 275 milliárd forintot tettek ki, ami folyó áron 3,8%-kal haladta meg az előző évit. Ennek legnagyobb részét, 34%-át az alapfokú oktatásra

használták fel, 22, illetve 21%-át a középfokú oktatásra és a felsőfokú oktatásra, 15%-át pedig óvodai nevelésre. A fennmaradó részt egyéb oktatással összefüggő kiadásokra fordították.

A felsőoktatásban az államilag finanszírozott hallgatók aránya az elmúlt években keveset változott, a 2008/2009-es tanévben 75,2% volt. A **diákhittel** 2001. évi bevezetésétől a 2008/2009-es tanévig összesen 271 ezer hallgató vette igénybe. A 2008/2009-es tanévben az előző évvel közel azonos, 22 milliárd forint összegű hitelt folyósítottak. A hitelfelvevők száma 11 ezerrel csökkent, 73 ezer fő volt. Az egy hitelfelvevőre jutó átlagos összeg 300 ezer forintot tett ki. A hitelfelvevők 43%-a volt költségtérítéses hallgató, a többi államilag finanszírozott. Tagozat szerint 70% nappali tagozatos, míg a többiek levelező, esti vagy távoktatásban tanulók. A hitelvisszafizetésben, ami 2003-tól indult meg, jelentős túlfizetés figyelhető meg, a 2007/2008-es tanév végéig összesen 51,5 milliárd forintot fizettek be, az elvárt összeg 187%-át.⁶ A törlesztésre kötelezettek között a hátralékosok aránya lényegében nem változott, 20% volt.

⁶ Forrás: www.diakhitel.hu

Kutatás, fejlesztés, innováció

A **kutatás-fejlesztés ráfordításai** 2008-ban 266,4 milliárd forintot tettek ki, folyó áron 8,4%-kal többet, mint az előző évben. A ráfordítások legnagyobb mértékben a vállalkozások esetében (folyó áron 13%-kal) és legkevésbé a felsőoktatásban emelkedtek az előző évvel összehasonlítva. A beruházások részaránya szintén a vállalkozási kutatóhelyeken volt a legmagasabb. A K+F tevékenységre fordított kiadások GDP-hez mért aránya 2008-ban kismértékben nőtt, és 1%-ot tett ki. Ennek a mutatónak az értéke az EU-27-ben átlagosan 1,9% volt, ami több mint 1%-kal maradt el a 2010-re vonatkozó lisszaboni célkitűzéstől. A legmagasabb, 3%-ot meghaladó Svédországban és Finnországban volt, a legalacsonyabb Bulgáriában, Cipruson és Szlovákiában, ahol a fél százalékot sem érte el.

Magyarországon a **ráfordítások forrásai** között tovább nőtt a vállalkozások által finanszírozott hányad, és 2008-ban először megelőzte az állami költségvetést – az előbbi 48,3, az utóbbi 41,8%-ot tett ki. A külföldi szervezetektől származó források kismértékben csökkentek.

ezen a területen. A teljes munkaidőre átszámított létszám a ténylegesnél létszáménál nagyobb ütemben, 5,6%-kal emelkedett, ami azt mutatja, hogy a K+F tevékenységet folytatók szervezetek összes munkaidejük nagyobb részében foglalkoztak kutatással, fejlesztéssel. Létszámnövekedés elsősorban a vállalkozási kutatóhelyeknél volt, a kutatóintézeteknél a tényleges létszámban csökkenést regisztráltak. A vállalkozási szektorban a létszámom belül a kutatók aránya nőtt, míg a kutatóintézeteknél lényegében stagnált, a felsőoktatásban pedig kisebb lett. A kutatók részaránya az összes számított létszámon belül átlagosan 67,5%-ot tett ki.

Az utóbbi években a kísérleti fejlesztésre az átlagosnál többet fordítottak, míg az alapkutatás részaránya csökkenő tendenciát mutatott. Az egyes szektorokban a ráfordítások felhasználása nem egyformán alakult. A kutatóintézeteknél tovább erősödött a hagyományosan is erős alapkutatási profil. A felsőoktatásban az alkalmazott kutatás és a kísérleti fejlesztés felé történő elmozdulás észlelhető. A vállalkozásoknál a kísérleti fejlesztés magas részaránya mellett nőtt az egyébként alig jelenlévő alapkutatás.

10. tábla. A kutatás-fejlesztés ráfordítási és létszámadatai szektorok szerint, 2008

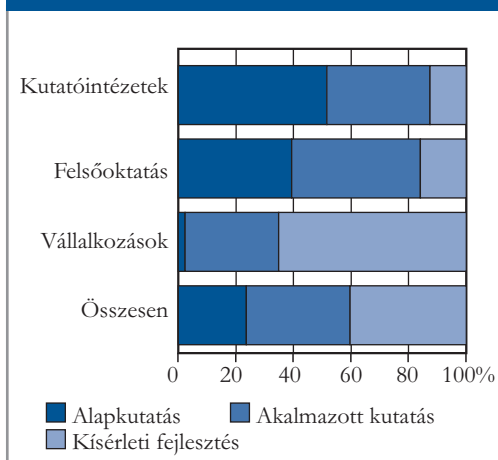
Szektor	Összes ráfordítás		Számított létszám összesen		Egy főre jutó ráfordítás, ezer forint
	millió forint	megoszlás, %	fő	megoszlás, %	
Kutatóintézetek	62 313,8	23,4	8 050	29,4	7 741
Felsőoktatási intézmények	58 704,3	22,0	7 980	29,1	7 356
Vállalkozások	140 041,9	52,6	11 373	41,5	12 314
Összesen	266 388,0^{a)}	100,0	27 403	100,0	9 721

^{a)} Tartalmazza a szektorok szerint nem bontható, a tudományos fokozattal rendelkezők tiszteletdíjára, illetménykiegészítésére és ösztöndíjasok illetményére költségvetési forrásból kifizetett összegeket.

A vállalati **kutató-fejlesztő helyek száma** valamelyest nőtt, míg a kutatóintézeteké jelentősebben, a felsőoktatásba tartozóké kismértékben csökkent. A kutatásban, fejlesztésben dolgozók tényleges **létszáma** az utóbbi években keveset változott, 2008-ban kismértékben, 1,6%-kal nőtt, így összesen több mint 50 ezer fő dolgozott

A kutatás, fejlesztés területén dolgozók képzettségi mutatói kismértékben javultak az előző évhez képest. A foglalkoztatottak 76%-a felsőfokú végzettséggel, 25%-a tudományos fokozattal is rendelkezik. Ugyanezek az arányok a vállalkozási szektorban 71%, illetve 7% voltak.

17. ábra. A témaköltség megoszlása
szektorok szerint, 2008

Tovább emelkedett az országban dolgozó **külföldi kutatók** száma, 2008-ban 698 fő volt Magyarországon, 9%-kal több, mint 2007-ben. A külföldi kutatók 63%-a EU-tagállamból érkezett, és 65%-uk a felsőoktatási intézményekben dolgozott. A külföldi ösztöndíjasok száma 20%-kal csökkent, 62%-uk az unióból jött. A hat hónapnál tovább külföldön munkát vállaló magyarok száma 2008-ban 261 fő volt, 8%-kal kevesebb, mint 2007-ben. 125 fő legalább fél évig külföldön tartózkodó magyar ösztöndíjas volt, 29-cel kevesebb, mint az előző évben.

Mind a magyar nyelvű, mind az idegen nyelvű **publikációk** tekintetében a felsőoktatási kutatóhelyeken a legmagasabb a kutatók számához viszonyított közlések száma (a számított létszám alapján). Ebben a szektorban 180 magyar nyelvű cikk jutott száz kutatóra, a kutatóintézeteknél 97, a vállalkozásoknál 11, míg a száz kutatóra jutó idegen nyelvű cikkek száma a felsőoktatási kutatóhelyeken 116, a kutatóintézeteknél 75, a vállalkozásoknál pedig 5 volt.

2009-ben évek óta először újra nőtt Magyarországon a **szabadalmi bejelentések** száma, annak ellenére, hogy a globális gazdasági válság hatására az összes nemzetközi bejelentések szá-

ma csökkent. Összesen 821 nemzeti úton tett szabadalmi bejelentés történt, 6,3%-kal több az előző évinél. Ezen belül a hazai bejelentések száma nőtt, a külföldieké csökkent. A legtöbb bejelentés a gépelemek, a műszerek és a gyógyszeripar, illetve biotechnológia területén történt. A használati mintaoltalmi bejelentések száma szintén nőtt, míg a formatervezési mintaoltalmi bejelentéseké kevesebb volt, mint 2008-ban.

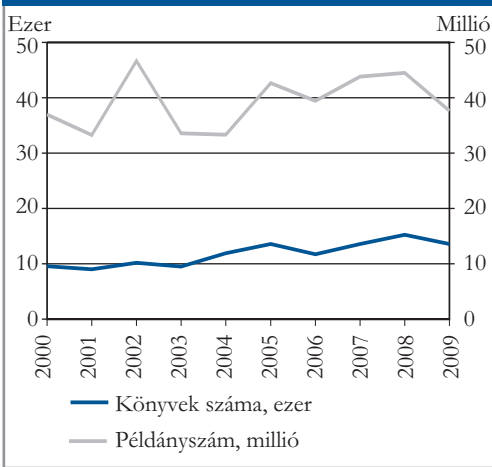
Kultúra

A kulturális szektor is megérezte a gazdasági válság hatását, mivel a kulturális termékek fogyasztóinak lehetőségei szűkültek, a változás érzékenyen érintette a szolgáltatókat. A kiadott **könyvek** és **füzetek** száma 2009-ben 13 562 volt, 11%-kal kevesebb az előző évinél. A példányszám ennél nagyobb mértékben, 15%-kal esett vissza, összesen közel 38 millió volt. Az átlagosnál nagyobb volt a visszaesés a tudományos, az ismeretterjesztő és szakirodalomban, valamint az ifjúsági és gyermekirodalomban, mind a könyvek száma, mind a példányszám tekintetében. Ezek közül az ismeretterjesztő irodalom számának és példányszámának csökkenése a korábbi trend folytatásának tekinthető. A szépirodalmi művek között tovább nőtt az elmozdulás a kis példányszámban megjelenő könyvek felé, ezen művek 45%-át ezernél kevesebb példányban adják ki. Az ifjúsági és gyermekirodalmi művek között a kisebbeknek (6 évesnél fiatalabbaknak) szóló könyvek száma és példányszáma kevésbé csökkent. Átlagosan a külföldi szerzők művei között mind a művek száma, mind a példányszám tekintetében nagyobb volt a visszaesés.

A tudományos, ismeretterjesztő és szakirodalmi könyvek és füzetek között a művek számának csökkenése valamennyi témában tapasztalható volt, de legkevésbé a nyelvészeti, nyelvtudományi könyvek száma esett vissza. Az összes szépirodalmi alkotáson belül a meg-

jelent színművek száma csökkent a leginkább (32%-kal), a regények, elbeszéléseké legkevésbé (7%-kal). A hazai szerzők művei között a csökkenés mintegy 6%-os, a szépirodalmi művek átlagánál 3 százalékponttal kisebb volt. Az amerikai és a német szerzők megjelent műveinek száma a magyarhoz hasonlóan mérséklődött, a franciáké 19, az angoloké 24%-kal esett vissza.

18. ábra. A kiadott könyvek száma és példányszáma

A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Országos Egyesületének adatai szerint 2009-ben a **könyvforgalom** 64 milliárd 173 millió forint volt, folyó áron számolva 5,1%-kal kevesebb, mint az előző évben. A legnagyobb mértékben, több mint 12%-kal a szakkönyvek és tudományos művek forgalma esett vissza, de jelentősen csökkent az ismeretterjesztő könyveké is (8,8%-kal). A szépirodalmi, illetve gyermek- és ifjúsági könyvek forgalma a válság ellenére is növekedni tudott, (folyó áron 7,1 és 6,6%-kal).

2006 és 2008 között a **nyomatott sajtótermékeken** belül a magazinok száma 6,5, példányszáma 27%-kal növekedett, míg a napi-, heti- és kétheti lapok esetében mindkettő csökkent vagy stagnált. 2009-ben az előzetes adatok szerint az országos napilapok, megyei napilapok és a heti-

lapok mellett a magazinok példányszámai is néhány kivételtől eltekintve csökkentek, valamivel nagyobb mértékben, mint az előző évben. A csökkenéshez az internetes hírszolgáltatás terjedése mellett feltehetően hozzájárult a gazdasági válság hatására bekövetkező életszínvonal-változás is.

A **mozilátogatások** száma 8%-kal csökkent, 2009-ben 11 millió volt. Száz lakosra 106 látogatás jutott. A mozitermek száma 39-cel csökkent – 2009-ben 379 terem volt –, ebből 30 a fővárosban szűnt meg. Összesen 437 ezer előadást tartottak, 7%-kal kevesebbet, mint az előző évben. Az egy látogatásra jutó jegybevéttel 160 forintra nőtt, 1060 forint lett. A magyar filmeket látogatók aránya továbbra is 9%-ot tett ki.

A 2009-től hatályos színházi törvény értelmében a színházak fogalma és száma a vállalkozói és alternatív **színházakkal** bővült. A színházlátogatások száma 8%-kal nőtt, 4 millió 420 ezer volt, amelynek több mint felét a fővárosi látogatások tették ki. Az előadások száma a látogatások számát meghaladó mértékben, mintegy 26%-kal növekedett és 2009-ben 18 625 volt. A növekedés Budapesten meghaladta az országos átlagot.

2009-ben 3308 **hangversenyt** rendeztek, 19%-kal többet, mint egy évvel korábban. A látogatások száma is ugyanilyen arányban növekedett, 1 millió 140 ezer volt, a fővárosban az előző évi 248 ezer látogatóval szemben 2009-ben 394 ezer. A száz lakosra jutó hangverseny-látogatások száma országosan 9-ről 11-re emelkedett.

A **múzeális intézmények** száma 51-gyel 615-re csökkent, a kiállítások száma az előző évi 94%-a, 3048 volt. A látogatók száma tovább csökkenve 9 millió 217 ezer főt tett ki, közel 10%-kal kevesebbet, mint 2008-ban. Míg a száz lakosra jutó múzeumlátogatás 2007-ben 111 volt, addig 2009-ben 92.

A **közszolgálati műsorszolgáltatók** műsorideje és a program összetétele keveset változott 2008-hoz képest. A közszolgálati rádiók műsor-

ideje 30 660 óra volt, mindössze 84 órával kevesebb, mint 2008-ban. Ennek 31%-át hírműsorok, 3%-át irodalom, szórakoztatás, 12%-át művészeti, tudományos és kulturális műsorok, 51%-át zenei műsorok tették ki. A közszolgálati televíziós műsoridő 25 422 óra volt, 111 órával kevesebb, mint az előző évben. Ebből 31%-ot hírek, információk közlése, 28%-ot irodalmi és szórakoztató, 17%-ot művészeti, tudományos és kulturális, 8%-ot pedig zenei műsorok sugárzása töltött ki.

A **költségvetés kulturális kiadása** 2008-ban 180 606 millió forint volt, folyó áron 4,1%-kal magasabb, mint az előző évben. Ez az összeg a korábbi évhez hasonlóan a GDP 0,7%-át tette ki. A kiadások nagyrészt (53,5%-át) a közművelődési tevékenység – ezen belül a könyvtárak, múzeumok, levéltárak és a művelődési központok – támogatása adta. Az erre fordított összeg aránya 4 százalékponttal csökkent. Az összes kulturális kiadás 23,9%-át a művészeti tevékenység (színházak, zene- és táncművészet) finanszírozására fordították. A nemzeti parkok, állat-, növénykertek tevékenységére az összeg 6,8%-át költötték, a fennmaradó részt pedig a könyv-, zenemű- és lapkiadás, a rádió- és televí-

zióműsor-szolgáltatás, valamint egyéb kulturális kiadások tették ki.

2008-ban az **uniós** országokban a háztartások fogyasztási kiadásainak átlagosan 9,2%-át fordították kultúrára és pihenésre. Ez az arány legmagasabb – 11%-ot meghaladó – Finnországban, Svédországban, Dániában, Máltán és Nagy-Britanniában volt. Magyarország 7,4%-kal a rangsor alsó harmadában szerepelt.

Az Eurobarometer 2007. évi felmérése szerint a magyarok kevésbé aktívak az – amatőr vagy professzionális – művészeti tevékenységek végzésében, mint az unió polgárai átlagosan. A kulturális szolgáltatások igénybevételének akadályai között Magyarországon a legtöbben azt említették, hogy túl drágának találják, míg a tagországokban átlagosan az idő hiányát jelölték meg első helyen. Ugyanez a lakossági felvétel mutatta ki azt is, hogy Magyarországon a kultúra elsősorban az irodalmat, színházat jelenti, míg az unióban legtöbben (39%) a képzőművészetre és az előadóművészetre gondolnak, ha a kultúra kifejezést hallják. (Az Eurobarometer 2007. évi felmérésének főbb eredményeit a következő oldalon a 11. tábla tartalmazza.)

11. tábla. Mi jut eszébe a kultúra fogalmáról? – Az adott témára asszociálók aránya*

Ország, arány	Első	Második	Harmadik
	legmagasabb		
Előadó- és képzőművészet, EU-27 átlaga: 39%			
Ország	Svédország	Dánia, Finnország ^{a)}	
Arány, %	75%	74%	
Hagyományok, nyelvek, szokások, közösségek EU-27 átlaga: 24%			
Ország	Ausztria	Szlovákia	Ciprus
Arány, %	48%	45%	41%
Irodalom, költészet, színház, EU-27 átlaga: 24%			
Ország	Magyarország	Észtország, Szlovénia ^{a)}	
Arány, %	43%	38%	
Oktatás, családi nevelés, EU-27 átlaga: 20%			
Ország	Olaszország	Spanyolország	Románia
Arány, %	39%	36%	31%
Tudomány, ismeretek, EU-27 átlaga: 18%			
Ország	Spanyolország, Olaszország ^{b)}		Franciaország
Arány, %	35%		29%
Életstílus, életmód, EU-27 átlaga: 18%			
Ország	Lengyelország	Ciprus	Szlovénia
Arány, %	44%	43%	36%
Civilizáció (nyugati, ázsiai, afrikai, arab stb.), EU-27 átlaga: 13%			
Ország	Görögország	Hollandia	Románia
Arány, %	38%	27%	25%
Történelem, EU-27 átlaga: 13%			
Ország	Románia	Ausztria	Szlovákia
Arány, %	25%	24%	22%
Múzeumok, EU-27 átlaga: 11%			
Ország	Szlovákia, Ausztria ^{b)}		Luxemburg
Arány, %	26%		23%
Szabadidő, sport, utazás, EU-27 átlaga: 9%			
Ország	Észtország	Dánia, Szlovákia ^{a)}	
Arány, %	21%	20%	
Értékek, vallás, filozófia, EU-27 átlaga: 9%			
Ország	Ausztria	Románia	Hollandia
Arány, %	20%	19%	18%

* Eurobarometer 2007.

a) Második és harmadik együtt.

b) Első és második együtt.

Reálgazdasági folyamatok

Nemzetközi gazdaság

A kezdődő világgazdasági válság hatására a **globális GDP** volumene 2008-ban a megelőző évinél 2 százalékponttal kisebb ütemben, 3%-kal bővült, 2009-ben pedig 0,6%-kal csökkent. A fejlett országokat 2009-ben átlagosan 3,2%-os teljesítménycsökkenés jellemezte. A válságot súlyosbította, hogy a kereslet a világgazdaság meghatározó régióiban egyszerre csökkent jelentősen. Ebben a korábbi válságokhoz képest meghatározóbb tényezőt jelentett a nemzetközi ellátási láncok, valamint az információtechnológiai eszközök elterjedése, amelyek konjunktúra idején lehetővé teszik a rendelkezésre álló erőforrások optimálisabb elosztását, recesszió idején viszont hozzájárulnak annak gyors továbbterjedéséhez. A visszaesés mélypontját az Egyesült Államokban és az Európai Unióban is 2009 második negyedéve jelentette, a válságenyhítő intézkedések hatására ugyanakkor az év második felében már növekedést mutatnak a GDP változását számszerűsítő, megelőző negyedévhez viszonyított indexek.

A **világkereskedelem** volumene 2009-ben a második világháború óta a legnagyobb mértékben, 12%-kal csökkent. A nyersanyagpiacon tapasztalt árszintcsökkenés következtében a világkereskedelem dollárértéke még a volumenben számítottnál is nagyobb mértékben, 23%-kal esett vissza, s 12,1 billió dollárt tett ki. A kereskedelem alakulását mindenekelőtt a globális kereslet jelentős csökkenése befolyásolta, amely a tartós fogyasztási cikkek és a beruházási javak iránt egyaránt megmutatkozott. Az éven belül a globális export dollárértéke 2009 első félévében több mint 30%-kal maradt el az egy évvel korábbi szinttől. Az év utolsó negyedében ugyanakkor növekedés volt tapasztalható (4%), bár a kereskedelem értéke a két évvel korábbi szinttől 8%-kal elmaradt. Az indexek alakulását befo-

lyásolta, hogy a dollár euróhoz viszonyított első féléves átlagárfolyama 13%-kal volt erősebb az egy évvel korábbinál, amely révén a közös európai pénzben kötött külkereskedelmi szerződések dollárban kifejezett értéke az euróérték változatlansága mellett is alacsonyabbá vált. Az utolsó negyedévben ezzel szemben ellentétes folyamat játszódott le: a 2008 negyedik negyedévéhez viszonyított 12%-os dollárleértékelődés növelő hatást gyakorolt a dollárban számított értékindexre.

2009-ben az üzleti alapon nyújtott szolgáltatásokból 3,3 billió dolláros export valósult meg, 13%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban. A globális szolgáltatásexport értéke 1983 óta először mérséklődött.

A **külföldi közvetlen befektetések (FDI)** 2009. évi értéke 1,0 billió dollár volt a világon, közel 40%-kal kevesebb, mint az előző évben, ami egyben az elmúlt négy év legalacsonyabbika. A **határokon átnyúló fúziók és felvásárlások** értéke még az FDI-nél is nagyobb mértékben, kétharmadával esett vissza, éves összege 240 milliárd dollár volt. A visszaesés ez utóbbi csoport esetében a vállalati nyereségesség csökkenésével és a részvényárak zuhanásával magyarázható.

Éves **átlagárfolyamokat** vizsgálva az euró az elmúlt négy év során 2009-ben gyengült először a dollárhoz képest: az év átlagában 1,39 dollárt kellett adni a közös európai pénz egy egységéért, 5,2%-kal kevesebbet, mint 2008-ban.

A válság hatásaként a globális infláció éves szinten a 2008. évi 6,0%-ról 2009-ben 2,4%-ra fékeződött. A világgazdasági válsággal összefüggésben 2009-ben a **nyersanyagpiacok** is általános árcsökkenéssel jellemezhetők. A kőolaj dollárban számított 2009. évi átlagára 62 dollár volt, 36%-kal alacsonyabb, mint 2008-ban, és 13%-kal kevesebb, mint két évvel korábban. A földgáz éves átlagára is a két évvel korábbi szint alá csökkent, a fémek dollárárszintje pedig a három

évvél korábbi szinttől is elmaradt. A nyersanyagok széles körének átlagos árváltozását összegezve az állapítható meg, hogy az árszint 2007 elejétől mintegy másfél éven keresztül a korábbiaknál lényegesen nagyobb mértékben nőtt, a csúcspontot jelentő 2008. júliusban 1,9-szerese volt a 2007. januárinak. A válsággal összefüggésben 2008 második felében jelentős csökkenés volt tapasztalható, s a mélypontot jelentő 2009. februári árak mindössze 44%-át jelentették a hét hónappal korábbiaknak. Márciustól újra növekedés következett be, s az év végéig az árak több mint 1,4-szeresükre nőttek.

Az **Egyesült Államok** bruttó hazai terméke 2009-ben 2,4%-kal csökkent, kisebb ütemben, mint az Európai Unióé. Az európainál kisebb mértékű visszaesést többek között az magyarázza, hogy a gazdaság ösztönzésére fordított összeg nagyobb volt, mint Európában, a vállalati szektor pedig az európainál kisebb mértékben támaszkodik bankhitelekre. A GDP csökkenése túlnyomórészt a magánberuházások és a magánfogyasztás visszaesésével magyarázható, amelyek hatását csak részben tudta ellensúlyozni a kormányzati kiadások emelkedése. A magánkiadások alakulását befolyásolta, hogy a munkanélküliek éves átlagos száma a 2008. évi 8,9 millióról 2009-ben 14,2 millió főre emelkedett, s a munkanélküliségi ráta (9,3%) 1983 óta a legmagasabb volt.

Japán GDP-je 5,2%-kal esett vissza 2009-ben. A jelentős csökkenés alacsony bázishoz képest következett be, miután már 2008-ban 1,2%-os mérséklődés volt tapasztalható. A jen 2009-ben tapasztalt jelentős felértékelődése kedvezőtlenül hatott a szigetország exportjára, a fogyasztói árak mérséklődése pedig a vállalkozások számára növelte a reálkamatok, valamint a reálbérek szintjét. (2009-ben 1,4%-os defláció jellemezte Japánt.)

A válság a fejlődő és felzárkózó országokat is érintette, bár esetükben a növekedés nem fordult át csökkenésbe, hanem csak ütemcsökkenés következett be. Az idetartozó országok kö-

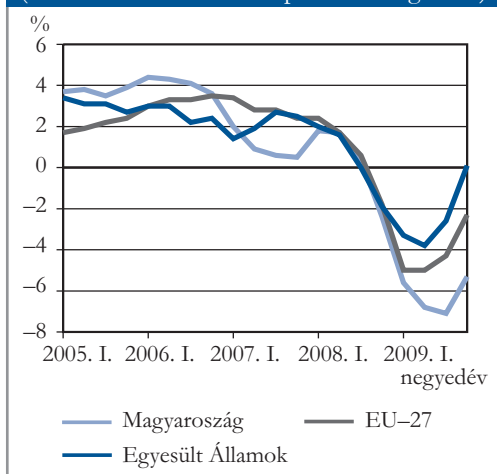
zül a már 1,2 milliárd fős népességgel rendelkező **India** GDP-je 5,7%-kal nőtt 2009-ben, 1,6 százalékponttal kisebb ütemben, mint egy évvel korábban. A 2009-ben a világ legnagyobb termékelexportőrévé vált **Kína** bruttó hazai terméke 8,7%-kal bővült. A 4,9 billió dollárt kitevő kínai bruttó hazai termék közel felét az ipar termelte meg, amelynek változatlan áron számított teljesítménye 9,5%-kal lett nagyobb. **Oroszország** GDP-je ezzel szemben 7,9%-kal visszaesett 2009-ben, azok után, hogy 2008-ban még 5,6%-os növekedést regisztrált a statisztika.

Az **Európai Unióban** a bruttó hazai termék volumene 4,2%-kal csökkent 2009-ben, s az integráció által előállított GDP értéke (11,8 billió euró) lényegében a 2006. évinek felelt meg. A három évvel korábbi szintre történő visszaesés értékelésekor ugyanakkor azt is figyelembe kell venni, hogy 2008-ban már igen csekély – folyó áron, euróban kifejezve 1,2, volumenben pedig 0,8%-os – növekedés következett be. A GDP felhasználási oldalán a valamelyest már 2008-ban is mérséklődő volumenű bruttó állóeszköz-felhalmozás 2009-ben 11%-kal lett alacsonyabb. A háztartások fogyasztási kiadásai is mérséklődtek, de – az Egyesült Államokhoz hasonlóan – szintjük a válság hatására sokkal kisebb mértékben esett vissza, mint a beruházásoké. 2009-ben az Európai Unió nagy tagállamai közül Németország, Nagy-Britannia és Olaszország GDP-je egyaránt 5,0%-kal csökkent, s az utóbbi ország esetében már 2008-ban is mérséklődés volt tapasztalható. Franciaországban és Spanyolországban ugyanakkor az uniós átlagnál kisebb, 2,2, illetve 3,6%-os csökkenés következett be, míg Lengyelországban – a tagállamok közül egyedülként – növekedést mértek (1,7%).

A kelet-közép-európai térségben a korábban egy-egy évben 10–12%-os éves gazdasági növekedést is elérő Észtországban és Lettországban 14, illetve 18%-os visszaesés volt tapasztalható, Litvániában pedig 15%-os csökkenés következett be. A visszaesés Szlovénia esetében is meghaladta az uniós átlagot (7,8%). A visegrádi országok

közül Csehország és Szlovákia bruttó hazai terméke nem egész 5%-kal csökkent. Magyarországon a visszaesés mértéke 6,3%-os volt.

19. ábra. A GDP változása az előző év azonos negyedéhez képest (szezonálisan és munkanaphatással kiigazítva)

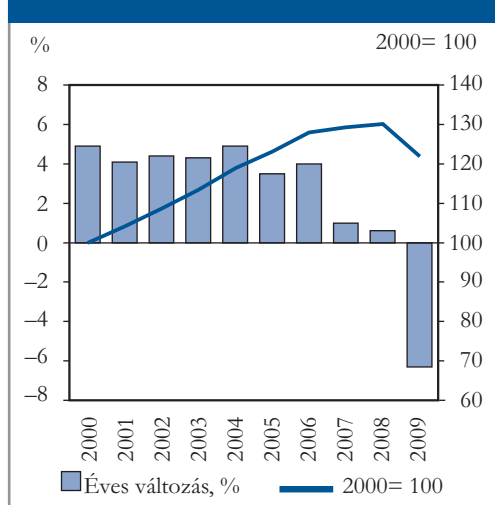
A gazdasági fejlettséget nemzetközi összehasonlításban a **vásárlóerő-paritáson mért egy főre jutó GDP** mutatja, ami kiszűri az egyes országok eltérő árszínvonalainak hatását. 2009-re még csak az Európai Bizottság becslése alapján számított adatok állnak rendelkezésre. Ezek szerint az Európai Unió nagy tagállamai közül Németország egy főre jutó GDP-je 16%-kal, Nagy-Britanniáé 15%-kal, Franciaországé 10%-kal haladta meg az uniós átlagot. Olaszországban az ezredfordulón még 17%-kal magasabb volt az egy főre jutó GDP az átlagosnál, 2009-ben ugyanakkor csak 1%-kal haladta meg azt. Az újonnan csatlakozott kelet-közép-európai országok közül továbbra is Szlovénia gazdasága a legfejlettebb, az uniós átlag 86%-ával, ezt követi Csehország és Szlovákia 80, illetve 68%-kal. Magyarországot a térség negyedik legfejlettebb országa, az uniós átlag 64%-ával. Hazánk relatív fejlettsége 2003 és 2009 között lényegében változatlan maradt, az uniós átlag 63–64%-át tette ki. A visegrádi országok közül ugyanezen időszak

alatt Csehország gazdasági fejlettsége 7, Szlovákiáé pedig 13 százalékponttal közelített az uniós átlaghoz, míg Lengyelország 2009. évi, 60%-os szintje 11 százalékponttal magasabb a hat évvel korábnál.

Makrogazdasági folyamatok Magyarországon

Az ezredfordulót követően a gazdasági szerkezetátalakulás előrehaladtával és az Európai Unió gazdaságával való szorosabb együttműködéssel a magyar gazdaság többnyire az európai és világgazdasági konjunktúrciklusokat követve, az EU átlagát meghaladó, évi 4–5% körüli ütemben fejlődött.

20. ábra. A bruttó hazai termék volumenének alakulása

A 2006 második felében megkezdett – az államháztartási hiány csökkentését célzó, elsősorban a keresletet szűkítő – kormányzati intézkedések a növekedési dinamika lefékezéséhez hozták magukkal, a bruttó hazai termék (GDP) 2007-ben 1,0%-kal emelkedett. 2008-ban a magyar gazdaság teljesítményét és mozgásterét tovább-

ra is meghatározták a belső egyensúly-javítási törekvések és intézkedések. Az év második felében a begyűrűző ingatlanpiaci válság, majd a globális méretűvé váló pénzügyi és gazdasági válság hatásai az év utolsó hónapjaiban súlyosan érintették a magyar gazdaságot is, de az év egészét még 0,6%-os növekedés jellemezte. 2009-ben a gazdasági válság miatt tovább csökkent mind a külső, mind a belső kereslet, a recesszióba került gazdaság helyzetét tovább súlyosbította a gazdasági élet szereplőinek csökkenő kockázatviselési hajlandósága, a finanszírozási lehetőségek szűkülése és feltételeinek változása is. A 2008 utolsó negyedéve óta csökkenő GDP volumene 2009-ben 6,3%-kal maradt el az egy évvel korábitól. Az éven belül a visszaesés mértéke az első háromnegyed évben 6–7% körüli, az év utolsó három hónapjában az alacsony bázishoz képest valamelyest enyhébb, 4,0%-os volt.

A gazdasági fejlődés tényezői az egyensúlyjavító intézkedések hatására 2007-től módosultak, a belső kereslet csökkenése miatt egyre inkább csak az export bővülése alapozta meg a növekedést, ami 2009-ben úgy módosult, hogy az import exporténál nagyobb visszaesése következtében kialakult kiviteli többlet jelentősen mérsékelte a GDP csökkenését. (A nettó export GDP-hez mért aránya a 2007–2008. évi 1–1,5%-ról 2009-ben 7%-ra emelkedett.)

A **belföldi felhasználás** a korábbi kisebb volumenváltozások után 2009-ben rendkívül nagy mértékben, 11,5%-kal csökkent. Tételei közül mind a végső fogyasztás, mind a bruttó felhalmozás számottevően visszaesett. A háztartások fogyasztási kiadása a korábbi kisebb-nagyobb emelkedés és a 2008. évi fél százalékos mérséklődés után 2009-ben az összes fogyasztási tétel közül a legnagyobb mértékben, 7,6%-kal csökkent. Fokozódott a természetbeni társadalmi juttatások visszaesése is. Összességében a háztartások végső fogyasztása tavaly már a harmadik éve csökkent, de a korábbi 0,5–1,5%-nál jóval nagyobb mértékben, 6,7%-kal. A közösségi fogyasztás az előző kétévi mérséklődést követően

2009-ben némileg (1%-kal) emelkedett. Így az összes végső fogyasztás, ami a belföldi felhasználás nyolctizedét képviseli, 5,7%-kal volt alacsonyabb az előző évinél és 8%-kal a három évvel korábitól.

A bruttó állóeszköz-felhalmozás volumene 2007–2008-ban valamelyest nőtt, 2009-ben azonban 6,5%-kal csökkent. Ez folyó áron is több mint 330 milliárd forinttal kevesebb az előző évinél. Emellett a másik nagy felhalmozási tétel, a készletváltozás hatása is jelentős volt, mivel a 2008. évi (folyó áron számított) 286 milliárd forintos növekedéssel szemben tavaly 480 milliárd forinttal csökkent a készletállomány. (Éves szinten erre ebben az évtizedben eddig nem volt példa.)

A **termékek és szolgáltatások külkereskedelmének** az ezredforduló óta folyamatos és az utóbbi években többnyire kétszámjegyű növekedése után 2008-ban a romló külső konjunktúra következtében a dinamika erősen lefékeződött, amit 2009-ben az exportban 9,1%-os, az importban 15,4%-os visszaesés követett. A 2000-es évek első 6–7 évében a termelést meghaladó belföldi felhasználást évi 160–740 milliárd forintos behozatali többlet tette lehetővé. Ezt 2007-ben 400, 2008-ban 260 milliárd forintos kiviteli többlet váltotta fel, ami tavaly többszörösére, 1,8 billió forintra emelkedett. A változás döntő részben az áruforgalomban következett be.

A **bruttó hazai termék termelése** az ezredforduló után – az időjárási viszonyoktól nagyban függő mezőgazdaság kivételével – szinte minden ágazatban évről évre emelkedett; ebben számottevő változás először 2007-ben volt megfigyelhető. A növekedés lassulása, majd a teljesítmény csökkenése ekkor főként a kormányzati intézkedésekhez voltak köthetők, így jelei a nem piaci (állami) szolgáltató ágazatokban és az állami megrendeléseken alapuló útpítések lefékeződése nyomán az építőiparban mutatkoztak meg legkorábban. A reálkeresetek csökkenése következtében a fogyasztás szűkülésének negatív hatása a lakosságot kiszolgáló kereskedelmi és vendéglátó ágazatokban is megfigyelhető volt, míg

az exportorientált ipari ágazatok és az ezekkel összefüggésben álló szállítási teljesítmények ebben az évben továbbra is dinamikusan bővültek. A 2008-ban kibontakozott gazdasági válság azonban ezeket a területeket is igen érzékenyen érintette.

2009-ben termelési oldalról az árutermelő ágazatok teljesítménye 14,4%-kal, a szolgáltatásoké lényegesen kisebb mértékben, 2,3%-kal csökkent. A világgazdasági folyamatokkal szoros kapcsolatban álló ipar hozzáadott értékének 16%-os visszaesése volt a GDP csökkenésének meghatározó tényezője. Az építőipar teljesítménye éves szinten 3%-kal csökkent. A mezőgazdaság teljesítménye az egy évvel korábbi kiugróan magas bázishoz képest 2009-ben 17,5%-kal visszaesett.

A jelentősebb szolgáltató ágak közül a legnagyobb visszaesést (8,5%) a háztartások viszfogyasztásával összefüggésben a kereskedelem, szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás szenvedte el. Az ipari teljesítmény alakulása a szállítás, raktározás, posta, távközlés ágazatokat is hátrányosan érintette, hozzáadott értékük 2009 egészében 4,3%-kal maradt el az egy évvel korábbtól. A jellemzően államilag finanszírozott szolgáltatások hozzáadott értékének volumene 1,0%-kal csökkent. Az ágazatcsoportok

közül növekedés (+0,8%) egyedül a pénzügyi tevékenység, ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatások területén következett be.

Azokban az országokban, ahol a külföldi tőke szerepe jelentős, fontos gazdasági jelzőszám a **bruttó nemzeti jövedelem (GNI)**, ami a GDP-ből az országhatárokon átívelő elsődleges jövedelemelosztás figyelembevételével származtatható mutató. Magyarországon a közvetlen külföldi tőkebefektetések terjedelme 2008. évi adatok szerint mind a lakosság számához, mind a GDP-hez mérten hasonló a hozzánk közelebbi fejlettségű országokéhoz⁷. A GDP-vel szemben a GNI nem tartalmazza a külföldi tőke által Magyarországon létrehozott tulajdonosi jövedelmet és a külföldi munkavállalók magyarországi jövedelmeit, viszont szerepelnek benne a magyar befektetők és munkavállalók külföldön szerzett jövedelmei (bér, illetve kamat, osztalék stb.).

Az elmúlt években a munkavállalói jövedelmek egyenlege a GDP 1%-ának megfelelő, illetve annál kisebb többletet mutatott, a meghatározónak tekinthető (főként tőkebefektetéseken alapuló) tulajdonosi jövedelmek a GDP 7–8%-ára rúgó negatív egyenlege mellett. Mindez jelzi a külföldi tőkének a magyar gazdaságban betöltött szerepét, ami nemcsak a közvetlen

12. tábla. A bruttó nemzeti jövedelem alakulása

Megnevezés	2006	2007	2008
Folyó áron, milliárd forint			
GDP	23 755	25 408	26 543
A külföldi munkavállalói jövedelmek egyenlege	240	191	195
Külföldi tulajdonosi jövedelmek egyenlege	-1 734	-2 109	-2 116
ebből: kamat és osztalék jellegű jövedelmek	-1 340	-1 555	-1 922
újrabefektetett jövedelmek	-394	-554	-194
EU-nak fizetett adók és kapott támogatások egyenlege	118	111	139
Összes korrekció	-1 376	-1 807	-1 782
GNI	22 380	23 601	24 762
Százalékban			
GNI éves változása összehasonlító áron	3,6	-0,4	1,1
GNI a GDP százalékában	94,2	92,9	93,3

⁷ A 12 új uniós tagországban átlagosan egy lakosra 5700 dollár, Magyarországon 6300 dollár jutott. A GDP-hez viszonyított arányszám 47, illetve 41% volt.

beruházásokban jelentkezik, hanem a portfólió-befektetésekben és a hitelügyletekben is kiemelkedő. A külföldi befektető jövedelmének részét képezi az újrabefektetett jövedelem is, ami ugyan nem hagyja el az országot, de a külföldi tulajdont gyarapítja. Ennek aránya a külföldi tulajdonosi jövedelemben az ezredforduló óta 2002-ben érte el csúcspontját (46%), ezt követően 2006-ig folyamatos és fokozatos csökkenés következett, ekkorra felére fogyott a visszaforgatott jövedelem aránya. A 2007. évi átmeneti javulás után 2008-ban újra jelentősen, 9,2%-ra csökkent az arány. A tulajdonosi jövedelmek másik része, a tőkebefektetések után járó hozamok jelentős és emelkedő részaránya azt mutatja, hogy a külföldi befektetők tulajdonosi jövedelmük jelentős részét, 2008-ban 91%-át kamatok és osztalék formájában repatriálták.

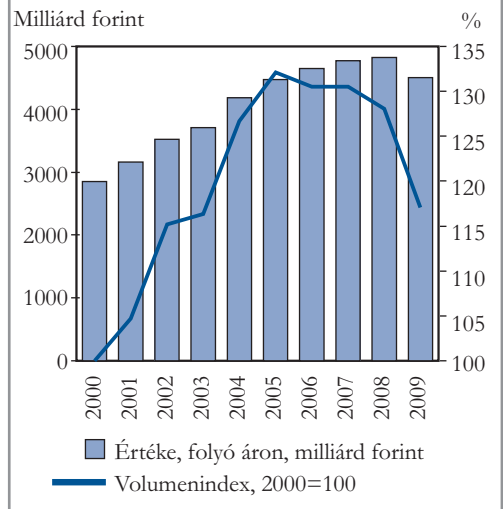
Beruházások

Az Európai Unió tagországaiban a beruházásoknál némileg bővebb tartalmú bruttó állóeszköz-felhalmozás volumene az ezredforduló óta szinte folyamatosan emelkedett. A felhalmozás dinamikája 2006–2007-ben érte el csúcspontját, amikor 6% körüli átlagos volumenbővülés következett be. A gazdasági válság hatására már 2008-ban megmutatkoztak a visszafogás jelei, 2009-ben pedig jelentős, több mint 11%-os volt a visszaesés. 2009-ben az Európai Unió valamennyi gazdaságában csökkent a bruttó állóeszköz-felhalmozás az előző évhez képest, legnagyobb mértékben, 25–43%-kal Bulgáriában, Romániában, a balti országokban és Írországban. Ugyanakkor Lengyelországot, ahol a bruttó hazai termék nem csökkent 2009-ben, lényegében stagnáló állóeszköz-felhalmozás jellemezte.

Magyarországon az ezredforduló utáni első években a nemzetgazdasági **beruházások** volumene gyorsabb ütemben emelkedett, mint a bruttó hazai termék. 2003-ban ehhez képest jelentős ütemmérséklődés következett be, majd az Európai Unióhoz való csatlakozásunk – rész-

ben a gyorsuló működőtőke-beáramlásnak, részben az uniós támogatásoknak is köszönhetően – újabb lendületet adott a fejlesztéseknek. A kedvező folyamat 2006 elejéig tartott, majd ezt követően stagnálás, illetve csökkenés jellemezte hazánkat.

21. ábra. A beruházások alakulása

A beruházások 2007. évi szintje megegyezett az egy évvel korábbival, 2008-ban ehhez képest 1,9%-os csökkenés következett be. Az előzetes évközi adatok szerint **2009-ben** 4504,2 milliárd forintot fordítottak beruházásra Magyarországon (a GDP 17,3%-át), volumenét tekintve 8,6%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban. Az egész évre jellemző volt, hogy a vállalkozások csak a legszükségesebb fejlesztéseket hajtották végre, egyrészt a finanszírozási kínálat megváltozása miatt, másrészt a külső és belső kereslet visszaesése következtében. Az év folyamán valamennyi negyedévben csökkentek a fejlesztések, az év második felében a visszaesés üteme fokozódott. A legtöbb ágazat éves beruházási teljesítménye csökkent, bővülés mindössze négy ágazatban következett be.

Az ágazati megoszlást tekintve az összes beruházás kétharmadát három ágazat valósította meg: a feldolgozóipar, a szállítás, raktározás, valamint az ingatlanügyletek. 2009-ben a három ágazat közül egyedül a szállítás, raktározás ágazatban emelkedett (8,3%-kal) a beruházások reálértéke. Az ágazat beruházásaiban az államilag finanszírozott közútfejlesztési beruházások (az utóbbi években elsősorban az autópálya-építések) viszonylag nagy súlyt képviselnek, a dinamikát lényegesen befolyásolják. A beruházások alakulása ennek következtében jelentős részben a kormányzati döntések következménye.

A beruházások alakulásában szerepet játszottak az Európai Unió fejlesztési támogatásainak igénybevételét lehetővé tevő, az Új Magyarország Fejlesztési Terv keretén belül indított fejlesztési programok, amelyekben több mint 600 nagyobb beruházásra írtak ki pályázatot. (Ezek között iskolák, rendelőintézetek, városi területek megújítása, több száz km vasúti és közúti beruházás szerepel.)⁸

A piaci szektor várakozásait és helyzetmegítélését leginkább tükröző feldolgozóipari beruházások volumene a 2007. évi kiugró növekedés után 2008-ban szerényebben, 2009-ben azonban jelentősen, 15%-kal csökkent. A feldolgozóipari ágazatok közül a legnagyobb visszaesés – részben a magas bázis hatására – a gumi, műanyag és építőanyag gyártását érintette, míg a gyógyszer- és járműgyártásban, illetve az egyéb feldolgozóiparban nőttek a beruházások.

Az összes beruházáson belül a legnagyobb részarányt képviselő (és ugyancsak piacérzékenynek tekinthető) ingatlanügyletek ág beruházásainak több éve tartó enyhe mérséklődése, illetve stagnálása – a lakásépítések alakulásával is összefüggésben – 2009-ben 5,4%-kal csökkent.

A beruházási ráfordításokon belül kisebb vagy közepes részarányt képviselő ágazatok közül 2009-ben a mezőgazdaságban – a hazai mezőgazdasági fejlesztési alapok és az EU vidékfejlesztési hozzájárulásának köszönhetően –

13. tábla. A beruházások volumenének változása és a ráfordítások aránya néhány ágazatban*

Megnevezés	2009. évi súly	Változás az előző évhez képest (%)		
		2007	2008	2009
		A nemzetgazdaság összes beruházása		
Ebből:				
mezőgazdaság	5,6	-6,1	12,1	7,0
feldolgozóipar	20,2	20,4	-4,7	-15,2
kereskedelem	7,5	-5,6	8,6	-18,6
szállítás	17,5	-7,0	-4,3	8,3
ingatlanügyletek	21,8	-0,9	0,3	-5,4
közigazgatás, védelem	3,5	-22,9	-25,4	-14,7
oktatás	2,0	-14,1	-13,4	13,3
egészségügy	1,3	-15,3	-2,4	-17,6

* A 2007. és 2008. évi adatok éves, a 2009. évi adatok évközi adatgyűjtésből származnak.

7,0%-kal, az energiaiparban 8,1%-kal emelkedett a beruházások volumene. A növekedés mindkét ágazatban a megelőző év emelkedő fejlesztési szintje után következett be. A kereskedelem és a többi üzleti szolgáltatás fejlesztése 8–39%-kal elmaradt az egy évvel korábbtól.

A nem piaci jellegű, jellemzően állami szolgáltatásokban (közigazgatás, oktatás, egészségügy) – a 2006. évi volumenbővülés után – 2007-ben és 2008-ban valamennyi ágban jelentősen csökkentek a beruházások. 2009-ben a közigazgatás és az egészségügy területén folytatódott a csökkenés, míg az oktatásban 13%-kal nőtt a beruházások reálértéke. A növekedésben szerepet játszottak a Nemzeti Iskolafelújítási Program keretében megvalósított bővítések és felújítások.

Az építési beruházások volumene 2009-ben már negyedik éve csökkent, az előző évhez képest 4,2%-kal. A gépberuházásoké – az előző kétévi növekedés után – 14%-kal esett vissza. Az építésekre fordított beruházási célú kiadások aránya az egy évvel korábbi 55%-ról 58%-ra nőtt, a gépberuházásoké 43%-ról 40%-ra csökkent. Az év folyamán a gépeken belül a közel azonos részarányt képviselő hazai- és importgép-beruházások volumene ha-

⁸ Forrás: Nemzeti Fejlesztési Ügynökség.

sonló, 15, illetve 13% körüli mértékben esett vissza.

A beruházások **gazdálkodási** forma szerinti megoszlásában az utóbbi években jelentős szerkezeti módosulás nem következett be. 2009-ben a vállalkozások fejlesztéseinek súlya 69%, a költségvetési szervek által finanszírozott beruházások részesedése 11%, az egyéb gazdasági tevékenységekhez köthető beruházások aránya pedig 20% volt.

A **beruházási árak** emelkedése a 2007. évi 2,5 és a 2008. évi 3,2 után 2009-ben 2,5% volt. Az árszint növekedésének jelentősebb tényezőjét továbbra is az építési beruházások áremelkedése jelenti, aminek mértéke a korábbi 6–7%-nál kisebb, 3,3% volt. A gépberuházások árszínvonala kétévi csökkenés után 2009-ben 1,2%-kal nőtt, ami az importgépek – mindenekelőtt az import járművek – árának emelkedése és a belföldi gépek árának csökkenése révén alakult ki.

Külkereskedelmi forgalom

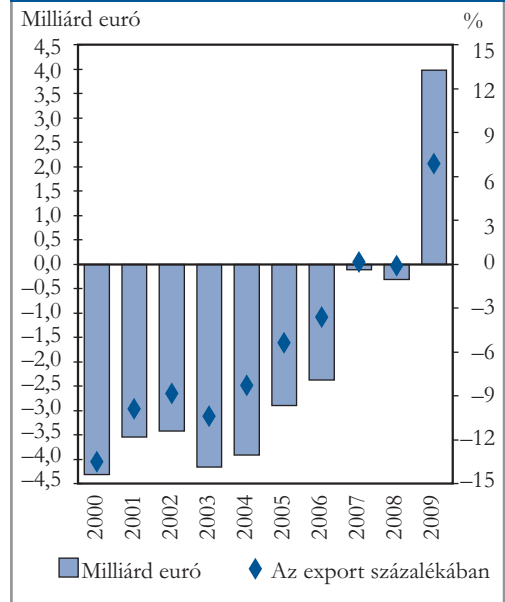
A Világkereskedelmi Szervezet (WTO) jelentése szerint a **világkereskedelemben** 2009-ben a korábbi éveket jellemző lassuló növekedést a gazdasági világválság hatására nagymértékű, 12%-os csökkenés váltotta fel.

Az Eurostat adatai szerint az Európai Unió 27 tagállamának unión belüli és kívüli együttes kereskedelmében 2009 folyamán a termékexport 18%-kal, az import 21%-kal csökkent. A visszaesés mértékében az unión belüli, illetve a harmadik országokkal lebonyolított forgalom esetén nem mutatkoztak jelentős különbségek. A tagállamok 2009. évi exportjuknak átlagosan 67%-át, importjuknak pedig 64%-át bonyolították le az unión belül, ezek az arányok az előző két évben is hasonlóak voltak. Az unión kívüli reláció mérlege 105 millió eurós hiányt mutatott, 153 milliárd euróval kevesebbet a 2008. évinél.

A **magyar** gazdaságot nyitottsága révén gyorsan elérte és érzékenyen érintette a gazdasági vál-

ság. Legnagyobb felvevőpiacaink szűkülése a külkereskedelmi termékforgalomra is jelentős hatást gyakorolt. Míg hazánk forgalma 2007-ben és 2008-ban mind a kivitel, mind a behozatal szempontjából élénkebb volt, mint az Európai Unióé, addig 2009-ben a forgalom mindkét irányában az uniós átlagnál valamivel nagyobb visszaesés következett be. A 2007 egészét és 2008 első négy hónapját jellemző dinamikus, szinte minden hónapban kétszámjegyű növekedést májustól fokozatos lassulás, majd az utolsó negyedévben egyre erőteljesebb csökkenés váltotta fel, amely rányomta bélyegét a 2009. év külkereskedelmi folyamataira is. A válság fokozódásával 2009 első tíz hónapjában a volumencsökkenés mértéke kétszámjegyű volt, ami októberben az előző évi alacsony bázis hatására lassult, majd novemberben és decemberben kismértékű növekedésbe váltott át. Az **export** volumene a 2007-ben mért 16%-os és a 2008-as 4,2%-os növekedést követően 2009-ben 12%-kal csökkent, ami az import terén 12%-ról

22. ábra. A külkereskedelmi termékforgalom egyenlegének alakulása (folyó áron)

4,3%-ra lassuló volumenbővüléssel, majd 17%-os visszaeséssel párosult. Az **importnak** az exporténál nagyobb visszaesése következtében a **külkereskedelmi mérleg** a korábbi évek fokozatosan csökkenő, majd stagnáló – 2008-ban 319 milliárd eurós – passzívumával szemben 2009-ben 3979 milliárd euró aktívumot mutatott.

Magyarország 2009. évi exportjának 79%-át bonyolította le az **Európai Unió** országaival, amiből 59% jutott a régi tagállamokra (EU-15) és 20% az újakra. Az importban 69%-ot tett ki az Európai Unió aránya, ebből 54%-ot a régi és 15%-ot az új tagállamoké. Az unión belül az export 11%-kal, az import 18%-kal kisebb volument képviselt 2009-ben, mint egy évvel korábban. Különösen nagy mértékben, 15%-kal esett vissza az új tagállamokba irányuló export, az import csökkenése a régi tagállamok esetében volt számottevőbb (20%). Az unióval folytatott kereskedelem egészét tekintve a külkereskedelmi mérleg aktívuma 2009-ben 8,9 milliárd eurót tett ki, ami 1,8 milliárd euróval több, mint az előző évben. Az egyenleg javulása egyértelműen a régi tagállamokkal folytatott külkereskedelemből származott. Ezen országcsoporttal szembeni külkereskedelmi mérlegünk 2009-ben 5,6 milliárd eurós aktívummal zárt, ami több mint a duplája a 2008-ban mértnek, eltérően az új tagállamokétól, melyekkel szembeni mérlegtöbblet 1,2 milliárd euróval csökkent. A mérleg javulása leginkább a holland, német és francia relációkban, míg romlása Románia, Bulgária és Szlovákia viszonylatában következett be. Az aktívum összege 2009-ben nagyjából 60–40% arányban oszlott meg a régi és az új tagállamok között, fordított arányban, mint az azt megelőző két évben.

A gazdasági világválság az **Európai Unió** kívüli országok esetében is érezte hatását. Míg az ezen országcsoporttal folytatott külkereskedelmünket 2007-ben a forgalom mindkét irányában kétszámjegyű volumenbővülés jellemezte, 2008-ban ez egyszámjegyűre apadt, 2009-ben pedig 15–16%-os volumencsökkenésbe váltott át. A forgalom hiánya 2008-hoz képest 2,5 milli-

árd euróval, mintegy 5 milliárd euróra csökkent. Ebben a folyamatban igen nagy szerepet játszott az unión kívüli európai országokkal folytatott külkereskedelem mérlegének javulása, melynek fő tényezője az oroszországi energiabehozatal visszaesése volt. Az Európai Unió kívüli viszonylat mérleghiányát továbbra is az **ázsiai országok** csoportjával lebonyolított forgalom határozta meg, ahol az import a korábbi évekhez hasonlóan 2009-ben is többszöröse volt az exportnak. Az ebből adódó, a korábbi éveket jellemző passzívum növekedése azonban 2008-ban megállt, és az ebben az évben bekövetkezett 447 milliós csökkenés 2009-ben már 1,5 milliárdra gyorsult. A hiány nagysága azonban még így is meghaladta a 6 milliárd eurót.

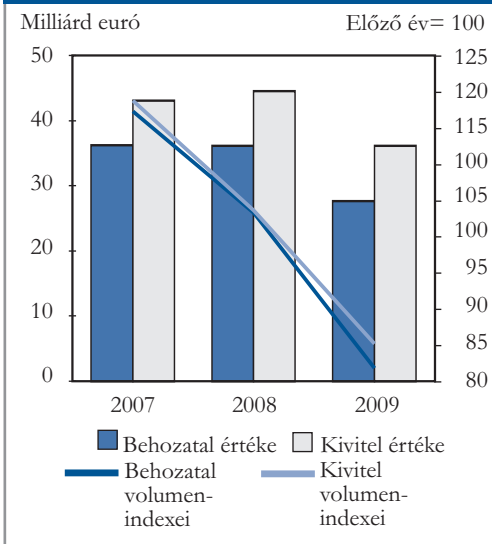
14. tábla. A külkereskedelmi forgalom mérlegének alakulása országcsoportonként

(folyó áron, millió euró)			
Országcsoport	2007	2008	2009
Európai Unió	6 362	7 161	8 931
Ebből:			
EU-15	2 723	2 664	5 636
új tagállamok	3 640	4 497	3 295
EU-n kívüli országok	-6 482	-7 480	-4 952
Ezen belül:			
európai országok	438	-618	746
ázsiai országok	-8 469	-8 022	-6 563
többi ország	1 549	1 160	865
Összesen	-120	-319	3 979

A magyar külkereskedelmi forgalom legfontosabb áru- és szolgáltatás-csoportját 2009-ben is a **gépek és szállítóeszközök** jelentették, melyek a teljes export értékének több mint hattizedét, az importnak pedig a felét adták. Exportvolumenük bővülése a korábbi évek kétszámjegyű növekedését követően 2008-ban 3,6%-ra lassult, majd 2009-ben 15%-os csökkenésbe váltott át. Mivel a gép- és szolgáltatás- importszükséglete igen magas, a fent említett tendenciák a behozatalban is érvényesültek: a korábbi évek nagyarányú növekedését 2008-ban mérsékeltebb, 3,2%-os bővülés, majd 2009-ben 18%-os visszaesés követte. Az éven belül az

első negyedévi közel 30%-os visszaesés fokozatosan mérséklődött, a negyedik negyedévben pedig a bázishatásnak köszönhetően az áru-főcsoport kivitele már némileg növekedett, a behozatala pedig alig marad el az előző évi szinttől. Az áru-főcsoporton belül a legnagyobb visszaesés a közúti járművek forgalmában következett be: exportjuk az előző évi szint kétharmadára, importjuk közel a felére esett vissza. Ezzel ellentétben 2009 egészét tekintve a kivitelben legnagyobb súlyt képviselő híradás-technikai, hangrögzítő és -lejátszó készülékek kereskedelme a forgalom mindkét irányában kismértékben nőtt, ami annak az exportot és importot egyaránt érintő 20%-os volumenbővülésnek a következménye, amely az első félévi mintegy 14%-os csökkenést a II. félévben követte.

23. ábra. A gépek és szállítóeszközök külkereskedelme

A második legnagyobb áru-főcsoport, az export 27%-át és az import 32%-át képviselő **feldolgozott termékek** külkereskedelmét a gazdasági világválság a gépekenél és szállítóeszközökénél kevésbé érintette hátrányosan. A 2007-es és 2008-as évek fokozatosan mérséklődő volu-

mennövekedését 2009-ben az exportoldalon 9,1, az import esetében pedig 16%-os csökkenés váltotta fel. Az évközi változás tendenciája hasonló volt, mint a gépek és szállítóeszközök esetében: az év eleji kétszámjegyű csökkenés fokozatosan mérséklődött, majd a negyedik negyedévben a bázishatás eredményeként kismértékű növekedést mutatott az előző év azonos időszakához képest. Az áru-főcsoportban a legnagyobb visszaesés a vas és acél kereskedelmében következett be: exportvolumenük egyharmadával, importvolumenük 40%-kal volt alacsonyabb, mint 2008-ban. A korábbi években a volumenbővülés egyik húzó tényezője, a gyógyszerek és gyógyszerészeti termékek kiviteli és behozatali volumene 2009 egészében lényegében nem változott.

Az **élelmiszerek, italok, dohánytermékek** 2009-ben 7,2%-kal részesedtek az exportból és 5,5%-kal az importból. Exportjuk növekedése a 2007-es kiemelkedő ütemet követően 2008-ban 2,7%-ra esett vissza, majd a válság fokozódásával 2009-ben 0,4%-os csökkenésbe váltott át. Az importvolumen bővülése 2008-ban a korábbi évek tendenciáinak megfelelően az exportnál magasabb volt, 2009-ben pedig az exportvolumen csökkenésénél nagyobb, 6,6%-os mérséklődés következett be. A 2009-es kivitelben legnagyobb arányt képviselő gabona és gabonakészítmények árucsoportnál az év első felében növekedést, a másodikban erőteljes csökkenést mértek, míg az élő állat, valamint a hús és húskészítmény forgalma mindkét irányban nőtt. Kiugró volumenbővülés következett be a dohány és dohányáru második és negyedik negyedéves importjában, ami az adóváltozással volt összefüggésben.

Az **energiahordozók** behozatala 2009-ben az átlaggal közel azonos mértékben, 17%-kal visszaesett, miközben az árszint 12%-kal csökkent. Az energiahordozók behozatalnál sokkal kisebb volumenű exportja 21%-kal maradt el az előző évitől.

A legkisebb áru-főcsoport, a forgalom mindkét oldalának mintegy 2%-át képviselő **nyersanyagok** kereskedelme szintén visszaesett

2009-ben. Az export volumene 2,1, a behozatalé 22%-kal lett kevesebb.

A kiviteli forgalom **forintárszintje** a 2007. évi 4,5%-os csökkenést követően 2008-ban 0,4, 2009-ben pedig 3,0%-kal növekedett. Az import forintárszintje az előző két évben az exportéhoz hasonlóan alakult, a 2007. évi 4,4%-os csökkenést 2008-ban 2,1%-os növekedés követte, a 2009-es év 1,2%-os növekedési rátája az árszint-emelkedés lassulását mutatja. A forintárak alakulását a devizaárak mellett jelentősen befolyásolta a forint árfolyamának változása is. Míg a forint a meghatározó devizákkal szemben – éves átlagban – 2007-ben mintegy 6%-kal, 2008-ban pedig 1%-kal ért többet, mint egy évvel korábban, addig 2009-ben nemzeti valutánk árfolyama 13%-kal gyengült. Az árfolyamváltozásból adódik, hogy míg 2007-ben és 2008-ban a devizaárszint mérsékelten emelkedő tendenciát mutatott, 2009-ben viszont mintegy 10%-kal elmaradt az előző év azonos időszakában mérttől. A külkereskedelmi forintárak változásának következményeként a cserearány alakulása mindhárom vizsgált évben eltérő irányú volt. Míg 2007-ben a forgalom két oldalának szinte azonos mértékű árváltozása miatt nem változott a mutató értéke, 2008-ban a két ár közötti olló nyílásával 1,7%-os cserearányromlás, 2009-ben pedig ugyanilyen mértékű cserearány-javulás következett be.

A **szolgáltatások külkereskedelmi forgalmában** – ami az exportban a termékforgalom 22%-ának, az importban 2 százalékponttal kisebb hányadának felel meg – a válság kisebb visszaesést okozott, mint a termékek külkereskedelmében. A szolgáltatásexport euróban kifejezett értéke 2009-ben 4,7, az importé 9,4%-kal volt kevesebb. Az importnak az exportnál kétszer nagyobb mértékű csökkenése nyomán 2009-ben megállt a szolgáltatások aktívumának 2006 óta tartó folyamatos apadása, sőt az aktívum a 2008-as mindegy 1 milliárd euróról 2009-ben 1,5 milliárd euróra növekedett.

A szolgáltatások exportjának, valamint importjának egyaránt közel héttizede realizálódott 2009-ben az Európai Unión belül, ebből a kivitel esetén 55% jutott a régi és 15% az új tagállamokra, az import esetén ezek az arányok 57% és 11% voltak. A szolgáltatások külkereskedelmi mérlege az unió egészét tekintve 1,1 milliárd eurós aktívummal zárt. Az unión kívüli relációban a legnagyobb exportforgalmat az európai országok csoportjával bonyolította le hazánk. Az unión kívüli import relációs szerkezete eltér az exportétól: itt az amerikai országok álltak az első helyen. Az unión kívüli európai országok mérlegének aktívuma tovább növekedett, 2009-ben 572 millió eurót tett ki. Az egyenleg javulásához hozzájárult, hogy az amerikai országokkal szembeni passzívum 626 millió euróra csökkent, az ázsiaiakkal szembeni aktívum pedig 457 millió euróra növekedett.

A magyar szolgáltatások külkereskedelmi forgalmának legfontosabb árufőcsoportját 2009-ben is az üzleti szolgáltatások jelentették, melyek a teljes export euróértékének közel felét, az importnak pedig hattizedét adták. Exportjuk és importjuk euróban kifejezett értéke a korábbi évek kismértékű növekedését követően 2009-ben 4,8%-kal, illetve 9,6%-kal csökkent az előző év azonos időszakához képest. A második legnagyobb szolgáltatás-főcsoport, az export 32%-át és az import 23%-át képviselő turizmus exportjának értéke szinte nem változott, az importban pedig átlag alatti csökkenés figyelhető meg, bár a növekedés mértéke 2008-ban a forgalom mindkét irányában kétszámjegyű volt. Az összes forgalom 18%-át adó szállítási szolgáltatások főcsoportját az üzleti szolgáltatásoknál és a turizmusnál hátrányosabban érintette a gazdasági világválság. Ezen szolgáltatások kivitelének és behozatalának 2008-ban mért kétszámjegyű növekedését 2009-ben hasonló mértékű csökkenés követte.

Pénzügyek

Fizetési mérleg, külföldi adósságállomány*

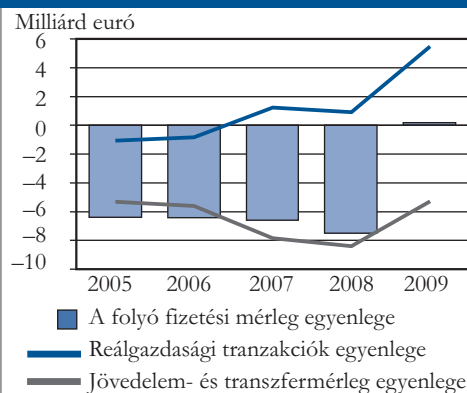
Előzetes adatok szerint a 2009-es esztendő a **folyó fizetési mérleg** többlettel zárta, a szufficit 186 millió eurót tett ki, ami a bruttó hazai termék 0,2%-ának felel meg. A mérleg a 2009-et megelőző évek során még jelentős hiányt halmozott fel, amely 2008-ban 7,5 milliárd eurót tett ki, 2006-ban és 2007-ben pedig 6,6 milliárd euró körül alakult.

A reálgazdasági tranzakciók 2009. évi egyenlege mintegy 5,5 milliárd eurós többletet mutatott, 4,6 milliárd euróval többet, mint az előző évben. A reálgazdasági tranzakciók túlnyomó részét, több mint négyötödét az áruforgalom jelenti, amely a 2009. évet 4,0 milliárd eurós aktívummal zárta. A 2006-ig minden évben több milliárd eurós passzívumot felhalmozó részmérlegben 2007-ben keletkezett először aktívum, majd a rákövetkező évben kismértékű deficit alakult ki. 2009-ben 4,1 milliárd euróval vált kedvezőbbé az egyenleg. A szolgáltatások esetében szintén javult a mérleg, a többlet 1,0 milliárd euróról másfél milliárd euróra nőtt, ami 2001 óta nem volt ilyen magas. Az idegenforgalomban a szolgáltatások részmérlegével megegyező értékű bevételi többlet keletkezett. A szolgáltatások mérlegében bekövetkezett javulás mögött jelentős részben a szabadalmi és licenccdíjak passzívumának – túlnyomórészt a kiadások csökkenésére visszavezethető – mérséklődése áll. Az egyenlegjavulás az áruforgalom és a szolgáltatások esetében is úgy következett be, hogy a bevételek kisebb mértékben estek vissza, mint a kiadások, s a jelentősebb visszaesés – a belföldi termeléshez hasonlóan – az árakat jellemezte.

A jövedelem- és transzfermérleg egyenlege 2009-ben jelentősen javult, amivel megszakadt a megelőző évek során tapasztalt romló tendencia. A jövedelmek esetében a nettó kiáramlás 2009-ben

5,6 milliárd eurót tett ki, 2,1 milliárddal kevesebbet, mint 2008-ban, és 1,7 milliárd euróval alacsonyabb értéket, mint két évvel korábban. A befektetésekhez kapcsolódó jövedelmek közül mind az adósság típusúak, mind a nem adósság típusúak nettó kiáramlása mérséklődött az előző évihez képest. Az adósság típusú befektetések esetében a kiáramló jövedelmek értéke 2,7 milliárd euróval haladta meg a beérkezőkét, ami 0,7 milliárd euróval kevesebb, mint a kiugróan magas 2008. évi. A nem adósság típusú befektetésekhez kapcsolódó jövedelemáramlások 3,7 milliárd euróval csökkentették a nemzetgazdaság számára rendelkezésre álló forrásokat, szemben a 2008. évi 5,1 milliárddal. A nem adósság típusú nettó jövedelemkiáramlás teljes egészében a közvetlen tőkebefektetésekhez kapcsolódóan hagyta el az országot, míg a 10%-nál kisebb tulajdoni hányadot jelentő befektetések, azaz a portfólióbefektetések vonatkozásában valamelyest gyarapodtak a nemzetgazdaság számára rendelkezésre álló források. Az egy évnél rövidebb ideig külföldön alkalmazottak díjazásából 720 millió eurós aktívum keletkezett, 45 millió euróval kevesebb, mint egy évvel korábban.

24. ábra. A folyó fizetési mérleg összetevői

* A fejezet a Magyar Nemzeti Bank adatai alapján készült.

A viszonzatlan folyó átutalások esetében 0,3 milliárd eurós bevételi többlet keletkezett 2009-ben, ami a mérleg 1,0 milliárd eurós javulását jelenti a megelőző évihez képest. A kedvező változás túlnyomórészt az európai uniós transzfereknek tulajdonítható.

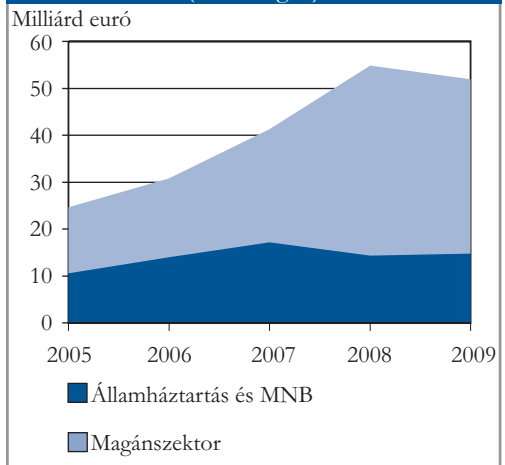
A **tőkemérleg** egyenlege 1,3 milliárd eurós aktívumot mutatott 2009-ben, ami 0,2 milliárd euróval magasabb az egy évvel korábbinál, s egyben a 2004-ben elkezdődött javuló tendencia folytatódását jelenti. A tőkemérleg 1,7 milliárd eurós bevételeit szinte kizárólag az európai uniós transzferek jelentették, amely összeg 52%-a az államháztartás, a fennmaradó rész pedig az egyéb szektorok forrásait gyarapította. A tőkemérleg és a folyó fizetési mérleg együttes egyenlegeként kialakuló – úgynevezett felülről számított – **külső finanszírozási képesség** 2009-ben 1,4 milliárd euró volt. A korábbi éveket még finanszírozási igény jellemezte, amelynek összege 2008-ban 6,5 milliárd euró, az azt megelőző évben pedig 5,9 milliárd euró volt.

2009-ben a **nem adóssággeneráló nettó források** 2,0 milliárd eurónyi többletet mutattak. A forrásbeáramlás 2005 után 2009-ben vált újra számottevővé, 2006-ot és különösen az azt követő évet jelentős nettó kiáramlás jellemezte, míg 2008-ban lényegében megegyezett a be- és kiáramló források összege. Az ide tartozó tételek közül a legnagyobb változás a portfólióbefektetések vonatkozásában következett be, amelyek a 2008. évi 2,5 milliárd eurós és a két évvel korábbi 5,5 milliárd eurós nettó kiáramlással szemben a 2009. évet lényegében egyensúlyi állapotban zárták. A magyarok külföldre irányuló, a külföldiek számára adósságot nem keletkeztető befektetési szintén hozzájárult az egyenleg javulásához, miután a 2008. évi 2,1 milliárd euróval szemben 2009-ben mindössze 0,8 milliárd euróval mérsékeltek a belgazdaság számára rendelkezésre álló források összegét. A külföldiek magyarországi, részesedés formájában megvalósuló közvetlen tőke mozgásainak egyenlege – beleértve az újrabefektetett jövedelmeket is –

ugyanakkor kedvezőtlenebbé vált, a 2,8 milliárd eurót kitevő nettó forrásbeáramlás 1,8 milliárd euróval kevesebb a megelőző évinél.

Magyarország **bruttó külföldi adósságállománya** – a közvetlen tőkebefektetésen belül elszámolt egyéb tőke nélkül – 2006–2008-ban rendre 20% körüli ütemben emelkedett. 2009-ben a növekedés 5%-osra mérséklődött, az év végére kialakult 103,4 milliárd eurót kitevő állomány azonban így is 11%-kal haladja meg az ország adott évi GDP-jét. Az államháztartás és az MNB adóssága 2009-ben a korábbi években tapasztaltaknál gyorsabban, közel ötödével bővült, a magánszektoré ugyanakkor 5%-kal mérséklődött. Ez jelentős változás 2006–2008-hoz képest, mivel akkor a magánszektor adósságállománya bővült rendre nagyobb mértékben, mint az államháztartásé és az MNB-é együttvéve. Mindezek hatásaként 2009 végén a bruttó külföldi adósságállományból 46%-kal részesedett az állami szektor, ami az elmúlt három év során a legmagasabb arány. A nemzetgazdaság követeléseinek értéke 51,5 milliárd euró volt 2009 végén, 17%-kal több, mint egy évvel korábban. A növekedés üteme meghaladja a korábbi években tapasztaltakat, miután 2007-ben 8, a rákö-

25. ábra. A nettó külföldi adósságállomány alakulása (az év végén)

vetkező évben pedig 12%-os bővülés következett be. A 2009. évi, nagyobb ütemű emelkedés jelentős része a nemzetközi tartalékok változásának tulajdonítható, amelyek egy év alatt 24,0 milliárd euróról 30,7 milliárd euróra nőttek. A bruttó külföldi adósságállomány, valamint a követelésállomány különbségeként kialakuló nettó külföldi adósság 2009 végén 51,9 milliárd euró volt, a GDP 56%-a. A nettó külföldi adósságállomány 2009-ben 5%-kal csökkent, szemben a korábbi évek 30%-ot is meghaladó növekedési ütemeivel. A mérséklődés a magánszektorban végbement folyamatokkal magyarázható, az államháztartás esetében ugyanakkor valamelyest nőtt az adósságállomány, bár ez utóbbi értéke (14,8 milliárd euró) még így is 14%-kal alacsonyabb a 2007 végére kialakulthoz képest.

A nemzetgazdaság **nem adósság jellegű tartozása** (a közvetlen tőkebefektetések – FDI – és a tulajdonviszonyt megtestesítő értékpapírok együttes állománya) 2009 végén több mint 53,3 milliárd euró volt, ami a külföldiek 71,1 milliárd eurós magyarországi, valamint a magyarok 17,7 milliárd eurós külföldi befektetéseinek különbségeként adódott. A nem adósságjellegű tartozások a 2007–2008. évi csökkenést követően 2009-ben 6,1 milliárd euróval nőttek, ennek ellenére a 2009 végi érték 2,7 milliárd euróval elmaradt a három évvel korábitól. A 2009. évi növekedés legnagyobb részben a külföldiek által Magyarországon végrehajtott portfólió-befektetések alakulásával magyarázható, de a hazánkban megvalósult közvetlen befektetések állományi értéke is több milliárd euróval emelkedett az év során, s december végén korábban nem tapasztalt értéket, 59,9 milliárd eurót tett ki.

Államháztartás és alrendszerei*

A magyar gazdaságot 2008–2009-ben egyszerre sújtotta és mozgásterét alapvetően meghatározta az elmúlt években kialakult nagy államház-

tartási hiány kiegyensúlyozásának szükségessége és a gazdasági válság reálszférát romboló hatása. Az elmúlt években érvényesített szigorú egyensúlyjavító intézkedések eredményeként jelentősen javult az ország pénzügyi stabilitása. A nagyösszegű deficit csökkentése mind a kiadási, mind a bevételi oldal számos tételét érintette. A legnagyobb változás a központi költségvetésben következett be. A gazdasági válság, mindelelőtt a munkaerő-piaci változások hatása a többi alrendszer – társadalombiztosítási, illetve elkülönített állami pénzalapok – helyzetét is nagyon nehezítette.

Az **államháztartás** – az EU egységes **eredményszemléletű** (ESA '95), a maastrichti szerződésben megfogalmazott előírással összhangban lévő – **egyenlege** 2009-ben 4,0%-os GDP-arányos deficitet mutatott. A hiány 0,2 százalékponttal magasabb, mint – az elmúlt közel egy évtized legalacsonyabb deficitjével jellemezhető – 2008-ban. Az Európai Unió egészében 6,8%-os hiány adódott 2009-re, ami 4,5 százalékponttal haladja meg az egy évvel korábit. A relatív hiány növekedése egyrészt az 520 milliárd eurós deficitnövekedés következménye (amely közel háromnegyed részben a bevételek csökkenése, egynegyed részben pedig a kiadások növekedése miatt következett be), másrészt a viszonyítás alapjául szolgáló GDP közel 700 milliárd eurós csökkenésével magyarázható. A huszonegy tagállam közül mindössze Észtország és Málta egyenlege javult, a többieké romlott, s mindössze öt tagállam esetében sikerült a 3%-os maastrichti kritériumot teljesíteni, a hiány szerinti növekvő sorrendbe állítva, Svédországban, Luxemburgban, Észtországban, Finnországban és Dániában. A legnagyobb, a bruttó hazai termék tizedét meghaladó hiány pedig – csökkenő sorrendbe állítva – Írországban, Görögországban, Nagy-Britanniában és Spanyolországban keletkezett.

A magyar államháztartás ugyanilyen szemléletben összeállított, bruttó hazai termékhez viszo-

* Az adatok forrása a Pénzügyminisztérium, a Magyar Nemzeti Bank és KSH-számítás.

nyitott **bruttó adóssága** 78,3% volt 2009 végén, ami 5,4 százalékponttal magasabb az egy évvel korábrinál, és 12,4 százalékponttal haladja meg a 2007 végére kialakultat. Az arány növekedése mögött 2008-ban az adósságállomány 2,6 billió forintos bővülése emelhető ki, 2009-ben ugyanakkor – az adósság 1,1 billió forintos emelkedésén kívül – a GDP értékének 0,4 billió forintos mérséklődése is szerepet játszott. A tagországok közül a maastrichti szerződésben meghatározott 60%-os arányt tizenkét tagállam lépte túl, a legmagasabb hiány Olaszországot és Görögországot jellemezte (116, illetve 115%). Az adósság valamennyi uniós országban nőtt 2009-ben, a legnagyobb mértékben Írországé, 44%-ról 64%-ra. (A szigetország vonatkozásában már 2008-ban is jelentős, 19 százalékpontos növekedés volt tapasztalható.) A legjelentősebb, mintegy 200 milliárd forintot kitevő adósságnövekmény ugyanakkor Nagy-Britanniát jellemezte, ami jelentős részben a bankrendszer konszolidációjával kapcsolatos kiadásoknak tulajdonítható.

Az államháztartás **pénzforgalmi** szemléletű, konszolidált hiánya a 2006. évi, kiugróan magas értékről (2,0 billió forint) 2007-ben 1,3 billió forintra csökkent, 2008-ban pedig további javulás következett be, a deficit 390 milliárd forinttal mérséklődött. 2009-ben az egyenleg nem javult tovább, a hiány 925 milliárd forintot tett ki, 14 milliárd forinttal többet, mint 2008-ban.

Az alrendszerek közül a **központi költségvetés egyenlege** 737 milliárd forint hiányt mutatott 2009-ben, 133 milliárddal kevesebbet, mint az előző évben. Az alrendszer egyenlege az utóbbi három év mindegyikében kedvezőbbé vált, s a 2009. évi deficit több mint 1,2 billió forinttal kevesebb a 2006. évinél.

A központi költségvetés – pénzforgalmi szemléletű – **bevételei** folyó áron 2%-kal bővültek 2009-ben, s 8,3 billió forintot tettek ki. A 2009. évi bevételek legnagyobb részét, 37%-át a fogyasztáshoz kapcsolt adók jelentették, amelyek értéke valamelyest (1%-kal) nőtt egy év alatt. E szerény növekedés annak tulajdonítható, hogy

július elsején növekedett a forgalmi és jövedéki adó, amelyek hatását csak mérsékelte, de teljesen nem ellensúlyozta a csökkenő fogyasztás és kiskereskedelmi forgalom. Az ide tartozó adónemek közül az általános forgalmi adóból rendelkezésre álló források 2,2 billió forintot tettek ki, 3%-kal többet, mint 2008-ban. A jövedéki adó címén befolyó összeg a megelőző évvel azonos mértékben, szintén 3%-kal bővült, s értéke 869 milliárd forint volt. A lakosság befizetései meghaladták a 2,0 billió forintot, ami 7%-kal kevesebb a 2008. évinél. A csökkenés hátterében a gazdasági válság miatt visszaeső bér- és keresettömeg áll, de azt is szem előtt kell tartani, hogy a viszonyítás alapját képező évben, 2008-ban a bevételek átlagánál gyorsabb, 11%-os növekedés volt tapasztalható, azaz a visszaesés magas bázishoz képest következett be. A lakossági befizetések túlnyomó részét, a megelőző évekhez hasonlóan több mint kilencztedét a személyijövedelemadó-befizetések jelentették. A költségvetési szervek és fejezeti kezelésű előirányzatok 2009. évi bevételei 1,6 billió forintot tettek ki, háromtizedével többet, mint egy évvel korábban. A többévi stagnálást követő jelentős növekedés meghatározóan a fejezeti kezelésű előirányzatok európai uniós támogatásában tapasztalt felfutásnak tulajdonítható, amelyek összege az előző évi 329 milliárd forintról 587 milliárd forintra emelkedett. A gazdálkodó szervek 1,0 billió forintot fizettek be a költségvetésbe, 13%-kal kevesebbet, mint 2008-ban, s lényegében ugyanannyit, mint három évvel korábban. A gazdálkodó szervek befizetéseinek közel négytizedét a már 2008 során is mérséklődő társaságiadó-bevétel jelentette, amely – összhangban a gazdasági válság okozta nyereségsökkenéssel – 2009-ben több mint ötödével esett vissza. Az államháztartás alrendszereiből 226 milliárd forint összegű befizetés származott, 11%-kal kevesebb, mint 2008-ban, az adósságszolgálattal kapcsolatos bevételek (144 milliárd forint) ugyanakkor több mint másfélszeresükre nőttek.

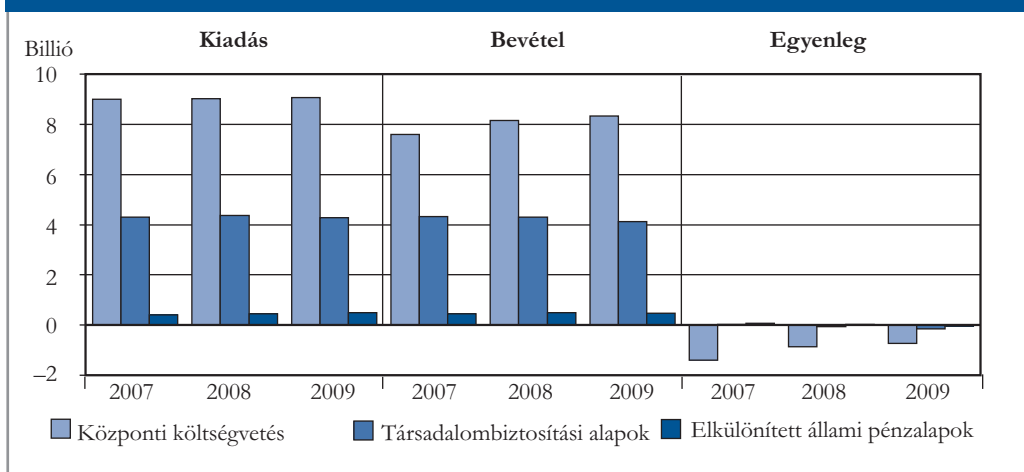
A központi költségvetés **kiadásai** közel 9,1 billió forintot tettek ki, lényegében ugyanannyit,

mint a megelőző években. A kiadások 45%-át, 4,0 billió forintot a költségvetési szervek és fejezeti kezelésű előirányzatok pénzfelhasználása jelentette. A kiadási tétel – a 2008-ban tapasztalt 6%-os csökkenést követően – 1%-kal nőtt. E szerény mértékű növekedés a szakmai fejezeti kezelésű előirányzatok 1,8 billió forintot kitevő kiadásában tapasztalt 10%-os emelkedés eredménye. A költségvetési szervek kiadásai ezzel szemben 2009-ben is mérséklődtek (5%-kal), s 2,2 billió forintot kitevő pénzfelhasználásuk elmaradt a három évvel korábbi szinttől is. Az államháztartás alrendszerének nyújtott támogatás 2009-ben 1%-kal csökkent, összege 2,3 billió forint volt. A kiadási tétel közel hattizedét a helyi önkormányzatok támogatása jelentette, ami – a 2008. évi 5%-os növekedést követően – 8%-kal csökkent. A foglalkoztatottság visszaesése miatt mérséklődő járulékbévételek ellensúlyozásaként a társadalombiztosítási alapoknak nyújtott garanciák és hozzájárulások 2008-ban 7, 2009-ben pedig 9%-kal nőttek, múlt évi összegük 914 milliárd forint volt. A költségvetés kiadási oldalának 13%-át jelentő adósságszolgálati és kamattérítési kiadások 2%-kal emelkedtek 2009-ben, lényegesen kisebb ütemben, mint 2008 során (15%).

Az adósságszolgálattal kapcsolatos bevételek jelentős emelkedése mellett a nettó adósságszolgálati teher (1036 milliárd forint) 2%-kal csökkent. A családi támogatások és szociális juttatások címen kifizetett összeg 641 milliárd forint volt 2009-ben, 7%-kal kevesebb, mint 2008-ban és mint két évvel korábban. Az egyedi és normatív támogatások összege 179 milliárd forint volt, 12%-kal kevesebb, mint 2008-ban. A lakásépítési támogatásokra fordított 199 milliárd forint ezzel szemben meghaladta (7%) az egy évvel korábbit, bár e növekedés alacsony bázishoz képest következett be, miután 2008-ban az utóbbi fél évtized legalacsonyabb összegét fordították erre a célra. A fogyasztói árkiegészítés összege (107 milliárd forint) – a 2007 és 2008. években bekövetkezett 5, illetve 4%-os csökkenést követően – lényegében a megelőző évi szinten maradt. Az EU költségvetéséhez történő hozzájárulás 2009. évi összege (224 milliárd forint) ezzel szemben tovább növekedett, a 2008. évi 11%-os emelkedést 2009-ben 6%-os bővülés követte.

A **központi költségvetés bruttó adósságállománya** 2009 végén 19,0 billió forint volt, 5%-kal több, mint egy évvel korábban. A növekedés üteme lényegesen alacsonyabb volt, mint

26. ábra. Az államháztartás központi alrendszerének bevételai, kiadásai és egyenlege

2008-ban (16%). A 2009 végi adósság 45%-a **devizában** állt fenn. (Az árfolyamkockázatot pontosabban mutató nettó – azaz devizabetétekkel csökkentett – devizaadósság teljes adósságban elért részesedése 41% volt december végén.) A devizaadósság 2009-ben negyedével lett nagyobb. A devizaadósság növekedésében a külföldi hitelek felvétele játszotta a meghatározó szerepet, amelyek állományi értéke egy év alatt 2,5 billió forintról 4,1 billió forintra emelkedett. A Nemzetközi Valutaalap és az Európai Bizottság által rendelkezésre bocsátott hitelcsomagból devizabetétként és hitelként kihelyezett összeg a 2008 végi közel 1,5 billió forintos értékről 2009 végére 1,1 billióra csökkent. A kizárólag külföldön kibocsátott deviza államkötvények állománya 4,4 billió forint volt, 3%-kal több, mint egy évvel korábban. Az adósságállományból 55%-kal részesedő **forintadósság** 2009-ben 7%-kal, 774 milliárd forinttal mérséklődött. Az állomány túlnyomó része, 96%-a állampapírokból állt, a – kizárólag külföldiek követeléseit megtestesítő – hitelek szerepe nem volt jelentős. Az állampapírok esetében a piaci értékesítésük állománya 9,6 billió forint, a nem piaci értékesítésüké pedig 0,4 billió forint volt.

A **társadalombiztosítási alapok** a 2009. évet a megelőző évinél 88 milliárd forinttal nagyobb deficittel zárták, a pénzforgalmi hiány 157 milliárd forintot tett ki. A hiány túlnyomó része (150 milliárd forint) az Egészségbiztosítási Alapban keletkezett, míg a Nyugdíjbiztosítási Alap esetében a kiadások 8 milliárd forinttal haladták meg a bevételek értékét. Az alrendszer egyenlegének különösen 2006-ban, de 2007-ben is tapasztalt javulási folyamata 2008-ban megszakadt, s a romló tendencia 2009-ben folytatódott.

A társadalombiztosítási alapok **bevétele** – a 2007-ben tapasztalt 18%-os növekedést követően – 2008-ban lényegében változatlan maradt, 2009-ben pedig 4%-kal, 4,1 billió forintra csökkent. A bevételek közel héttizede a Nyugdíjbiztosítási, háromtizede pedig az Egészségbiztosítási Alapban keletkezett. A társadalombiztosítási

alrendszer 2009. évi bevételeinek több mint háromnegyedét a járulékbételek és hozzájárulások jelentették, amelyek értéke 5%-kal maradt el az egy évvel korábitól. A mérséklődésben jelentős szerepet játszott a gazdasági válság, amely csökkentőleg hatott a foglalkoztatottságra és keresetkiáramlásra, s ezen keresztül az alrendszer legfontosabb bevételeire is. A központi költségvetési hozzájárulások összegében ezzel szemben hasonló mértékű növekedés volt tapasztalható.

A társadalombiztosítási alapok **kiadásai** a 2007. évi 13%-os növekedést követően 2008-ban 2%-kal nőttek, 2009-ben pedig hasonló mértékben csökkentek. A 2009-es kiadások megközelítették a 4,3 billió forintot, amelynek kétharmada a Nyugdíjbiztosítási, egyharmada pedig az Egészségbiztosítási Alapban keletkezett. A kiadási oldal mintegy kétharmadát a nyugellátások tették ki, amelyek értéke 2%-kal volt alacsonyabb az egy évvel korábbihoz képest. A csökkenésben meghatározó szerepet játszott a tizenharmadik havi nyugdíjjal kapcsolatos szabályok változása, mindenekelőtt a korábbiakban novemberben esedékes félhavi juttatás eltörlése. Az alrendszer másik jelentős kiadási tételére, a természetbeni ellátásokra több mint 1,1 billió forintot fordítottak, 1%-kal kevesebbet a 2008. évinél. A visszaesés mindenekelőtt a gyógyító, megelőző ellátásokra fordított összeg alakulásával magyarázható, amelynek értéke 757 milliárd forintról 719 milliárd forintra esett vissza. Pénzbeni ellátásokra ugyanakkor a megelőző évinél 6%-kal többet, 247 milliárd forintot fordított az alrendszer.

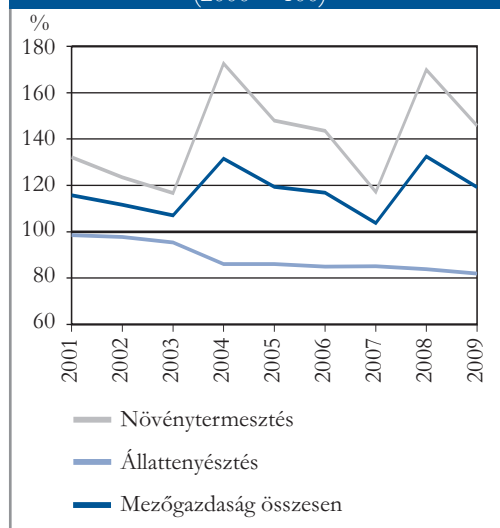
Az **elkülönített állami pénzalapok** a 2009. évet 30 milliárd forintos deficittel zárták, ami a mérleg 59 milliárd forintos romlását jelenti. A korábbi évekkel ellentétben első alkalommal hiánnyal záró alrendszer egyenlegét legnagyobb részt a Munkaerő-piaci Alappal kapcsolatos folyamatok befolyásolták, amelynek mérlege – a munkanélküliség emelkedésével párhuzamosan – 65 milliárd forinttal romlott.

Ágazati teljesítmények

Mezőgazdaság

A mezőgazdaság **bruttó termelésének** volume-ne az utóbbi években erősen ingadozott. A 2004. év kiugró teljesítményét követő 3 évben folyamatosan, összességében 21%-kal csökkent, majd a 2008. évi 28%-os növekedés után a magas bázishoz képest 2009-ben 10%-kal visszaesett a termelés. Az ágazat **bruttó hozzáadott értékének** 2008. évi – a többi ágazathoz képest – rendkívüli, mintegy másfélszeres bővülését tavaly 17,5%-os csökkenés követte, és ezáltal aránya az ország termelésében az eddigi legalacsonyabb szintre, 3,0%-ra süllyedt.

27. ábra. A mezőgazdaság bruttó termelése
(2000 = 100)

A mezőgazdasági termelés ingadozását elsősorban a szántóföldi növények hozamai befolyásolják. Az utóbbi évek szélsőséges időjárása következtében korábban nem tapasztalt mértékű termésingadozások fordultak elő. 2008-ban a bőséges gabonatermés eredményeként 45%-kal emelkedett a növényi termékek termelési értéke,

2009-ben ehhez a magas bázishoz képest – nagyrészt a tavaszi szárazság és az ország egy részét sújtó nyári aszály következtében – 14%-os csökkenés következett be, főként a gabonafélék 20, az ipari növények 12, illetve a zöldségfélék 9%-os volumencsökkenése miatt. Az állattenyésztés bruttó termelési értéke 2000 óta fokozatosan csökken. A mérséklődés üteme 2004 kivételével kismértékű, volumene 2009ben 2,2%-kal maradt el az előző évitől.

Gabonából 2009-ben 2%-kal kisebb területről egyötöddel kevesebbet, 13,5 millió tonnát takarítottak be, ami 8,6%-kal elmaradt a 2004–2008. évek átlagától, míg az évtizedre jellemző átlagos mennyiséggel közel azonos volt. Az összes gabonaféle termésátlaga csökkent az előző évhez képest, közülük a búzáé 23, a kukoricáé 14%-kal.

A gabonatermesztést az utóbbi években a korábbinál fokozottabb termés- és áringadozás jellemezte Európa-szerte. Az EU 27 tagállamában az előzetes adatok szerint a 2008. évinél 3%-kal kisebb területen 296 millió tonna gabona termett 2009-ben, 6%-kal kevesebb, mint a megelőző évben. A termelés a tagállamok többségében csökkent, kivéve az északi országokat. A hazánkéhoz hasonló mértékű visszaesés Bulgáriában, Olaszországban, Portugáliában, Spanyolországban és Szlovákiában fordult elő. 2009-ben Magyarországon az EU gabonatermésének – az előző évhez hasonlóan – közel 5%-a termett. Kukoricából 13, napraforgóból 19%-ot tett ki ez az arány.

Magyarországon az ipari növények közül 2008–2009-ben a cukorrépa betakarított területe jelentősen, mintegy kétharmadával csökkent az EU cukortermelést szabályozó reformja következtében. 2009-ben az előző évhez képest ugyan nőtt a betakarított mennyiség, de a 692 ezer tonna termés így is alig harmada volt a megelőző öt év átlagának. Olajos magvakból 2009-ben az egy évvel korábbival azonos nagyságú területről 13%-kal kevesebbet takarítottak be a termelők.

Közülük napraforgóból 1,3 millió tonna termett, ami 14%-kal maradt el az előző évi bő terméstől. A repce betakarított területe egy év alatt 5,7%-kal, a 2004–2008. évek átlagához képest 55%-kal nőtt, termésmennyisége (581 ezer tonna) a kedvezőtlen időjárás következtében 11%-kal csökkent 2009-ben, de még így is 41%-kal meghaladta az előző öt év átlagát.

Burgonyából és zöldségféléből kevesebb, gyümölcsből több termett a 2008. évinél.

15. tábla. A fontosabb növények termésmennyisége

Növény	(ezer tonna)		
	2007	2008	2009
Búza	3 987	5 631	4 396
Kukorica	4 027	8 897	7 542
Árpa	1 018	1 467	1 033
Cukorrépa	1 693	573	692
Napraforgó	1 060	1 468	1 259
Repce	496	655	581
Burgonya	563	684	541
Zöldség	1 760	1 818	1 600
Gyümölcs	360	840	932
Szőlő	540	571	609

Az **állatállomány** a 2009. december 1-jei összeírás adatai szerint – a tyúkfélék és a kacsa kivételével – az egy évvel korábbival közel azonos szinten maradt vagy csökkent. Az egyéni gazdálkodók a szarvasmarhák 34, a sertések 30, a tyúkfélék 43, és a juhek 87%-át gondozták.

A szarvasmarhák száma az évtizedek óta tartó csökkenést követően az utóbbi néhány évben megállapodott, 2009 decemberében az előző évinél alig kevesebbet, 700 ezret, ezen belül tehenből 312 ezer darabot (a 2008. évinél 12 ezerrel kevesebbet) tartottak a gazdaságok. A tej alacsony termelői ára a tej- és a kettőshasznú tehénállomány 16 ezres csökkenéséhez vezetett, miközben a húshasznú tehenek száma 4 ezerrel nőtt.

A sertésállomány 2008-ban a magas takarmányárak miatt 13%-kal fogyott, és 2009ben tovább csökkent. A 3,2 milliós állomány 4%-kal volt kevesebb, mint egy évvel korábban. Ehhez

hasonló mértékben csökkent egy év alatt a kocaállomány is, 226 ezerre. A kisüzemi sertéstartás romló jövedelmezőségére utal, hogy a sertések száma az egyéni gazdaságoknál az előző évhez hasonlóan további 12%-kal fogyott, a gazdasági szervezetekben nem változott. A két évtizede még domináló háztáji tartás évről évre háttérbe szorult, és ezáltal 2009-re az így tartott sertések száma 1 millió alá csökkent.

A juhállomány az utóbbi években alig változott, 2009 decemberében 1,2 millió volt, az egy évvel korábbinál 13 ezerrel, a 2007. évinél 9 ezerrel kisebb. Míg a gazdasági szervezetek további 8,9%-kal (15 ezerrel) csökkentették, az egyéni gazdálkodók 2 ezerrel növelték állományukat egy év alatt.

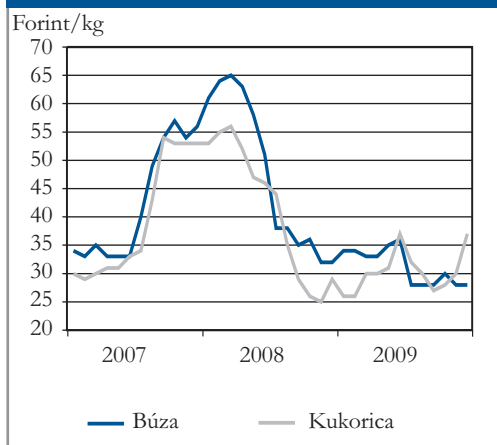
A 2007. évi csökkenés után a baromfiállomány 2008-ban 1,4 millióval, tavaly további 500 ezerrel nőtt, és december 1-jén 40,3 millió volt. Ezen belül közel 1 millióval gyarapodott a tyúkfélék, 800 ezerrel a kacsák száma, ugyanakkor jelentősen csökkent a liba- és a pulykaállomány nagysága, az előbbie harmadával, az utóbbié 14%-kal.

A **vágóállat-termelés** mennyisége az utóbbi években alig változott, 2009-ben az előzetes adatok szerint 1,4 millió tonna volt, 33 ezer tonnával kevesebb az egy évvel korábbinál. A vágóbaromfi 649 ezer tonnás mennyisége az előző évihez hasonlóan alakult, a vágósertése egy év alatt 5%-kal, két év alatt 9%-kal, 586 ezer tonnára mérséklődött. Vágójuhából évek óta közel azonos mennyiséget, 20–21 ezer tonnát termelnek, és a vágómarha-termelés mennyisége sem változik jelentősen, az utóbbi néhány évben 83–89 ezer tonna között alakult, 2009-ben 6%-kal 83 ezer tonnára mérséklődött.

Az **állati termékek** közül a legnagyobb volument képviselő tehéntejből 2006 óta ismét csökken a termelés, tavaly 1,7 milliárd litert (az egy évvel korábbinál 5%-kal kevesebbet) termeltek a gazdaságok. Tyúktojásból évek óta 2,8–3,0 milliárd darab között alakul a termelés, a tavalyi 2,8 milliárd darab 2,5%-kal volt kevesebb az előző

évinél. A nyersgyapjú termelésének 2006 óta tartó lassú csökkenése tovább folytatódott, a 4400 tonna mennyiség 2%-kal maradt el az előző évitől. Mézből a 2008. évi rekordmennyiségnél 1,8%-kal kevesebb, 22 ezer tonna termelt, de még így is ez az eddig mért második legnagyobb termés.

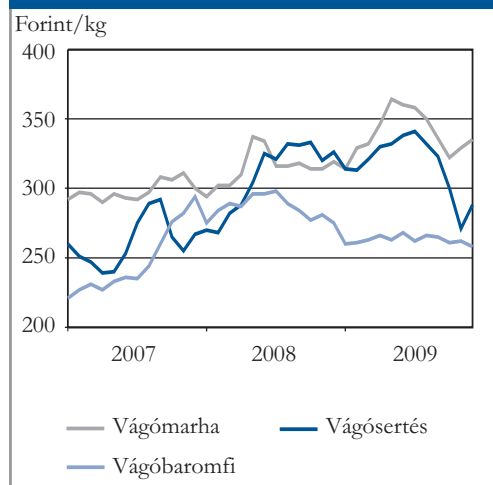
28. ábra. A búza és a kukorica felvásárlási átlagára

A mezőgazdasági termékek **termelőiár-színvonal**a a 2007. évi 22%-os emelkedés, majd a 2008. évi 2,7%-os csökkenés után 2009-ben 9,5%-kal esett vissza. A növénytermesztési és kertészeti termékek árszínvonalának ingadozását 2006–2008 között elsősorban a gabonafélék és a gyümölcsök terméseredményeket követő ármozgása, valamint az ipari növények termékei iránti exportkereslet határozta meg. 2008-ban a rendkívül magas bázishoz képest 14%-kal mérséklődött a növényi termékek ára, amit 2009-ben további 13%-os áresés követett. Ezen belül a gabonafélék és az ipari növények ára egyaránt 14%-kal csökkent, az előzőé alacsony, az utóbbié magas bázishoz képest. Az élő állatok és állati termékek ára a 2008. évi 14%-os növekedés után 2009-ben az év folyamán nagyobb ingadozásoktól mentesen alakult, és összességében 4,6%-kal mérséklődött az előző évhez képest. Ezen belül az élő állatok ára összességében változatlan

maradt. Az állati termékek 15%-ot is meghaladó áresésében nagy szerepet játszott a tej árának 22%-os csökkenése, ugyanakkor a tojásért 4,8%-kal többet fizettek a termelőknek.

29. ábra. A vágómarha, -sertés, és vágóbaromfi felvásárlási átlagára

A mezőgazdasági ráfordítások árszínvonal a 2007. és 2008. évi 14, illetve 15%-os emelkedés után 2009-ben 5,8%-kal mérséklődött. A növénytermesztés ráfordításai közül a rendkívül magas bázishoz képest legnagyobb mértékben, 11%-kal a műtrágyák ára csökkent. Az állattenyésztés költségeiből a vásárolt takarmányokért 18%-kal kellett kevesebbet fizetni, mint egy évvel korábban. A termelői árak nagyobb arányban csökkentek a ráfordításoknál, ennek eredményeként az agráröllő mutatója 96,1% volt.

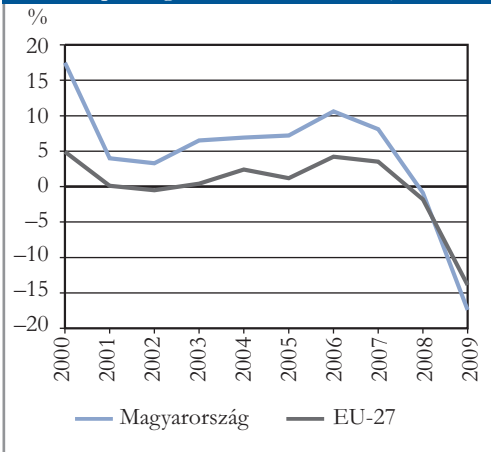
Ipar

Az ipari – különösen a feldolgozóipari – ágazat teljesítménye túlnyomórészt a versenyszféra konjunkturális helyzetét mutatja, gyorsan és dinamikus változik és alkalmazkodik a körülményekhez (keresleti viszonyokhoz), valamint tulajdonosi kapcsolatokon és vertikális termelési

láncokon keresztül erősen összefonódik az uniós országok nemzetgazdaságaival. Utóbbit jelzi, hogy szinte a teljes magyar áruexport a feldolgozóipar termeléséből származik, más oldalról a feldolgozóipar termelésének kétharmadát külföldön értékesítik.

Az ipari termelés az évtized folyamán az Európai Unió összességében és Magyarországon irányát tekintve hasonlóan alakult, a változás mértéke azonban különbözött. 2007-ig az unióban kisebb, Magyarországon nagyobb, évi átlagban 6–7%-os mértékben nőtt a termelés volumene. 2008-ban a nemzetközi konjunktúra mérséklődése az unió iparára erőteljesebben hatott, Magyarország ipari termelése az év átlagában még megtudta őrizni előző évi szintjét. A 2008 végén kibontakozott gazdasági válság legkorábban a külpiacilag érzékeny területeken okozott csökkenést, 2009-ben pedig jelentősen visszavetette mind az unió, mind hazánk ipari teljesítményét.

30. ábra. Az ipari termelés változása, (az előző évhez képest, munkanappal kiigazított adatok szerint)

A hazai ipar termelésének mérséklődése 2008 második felében kezdődött, jelentőssé a IV. negyedévben vált, ekkor a visszaesés mértéke 11,5% volt. 2009-ben a folyamat gyorsult, az ipar kibocsátása az első két negyedévben igen

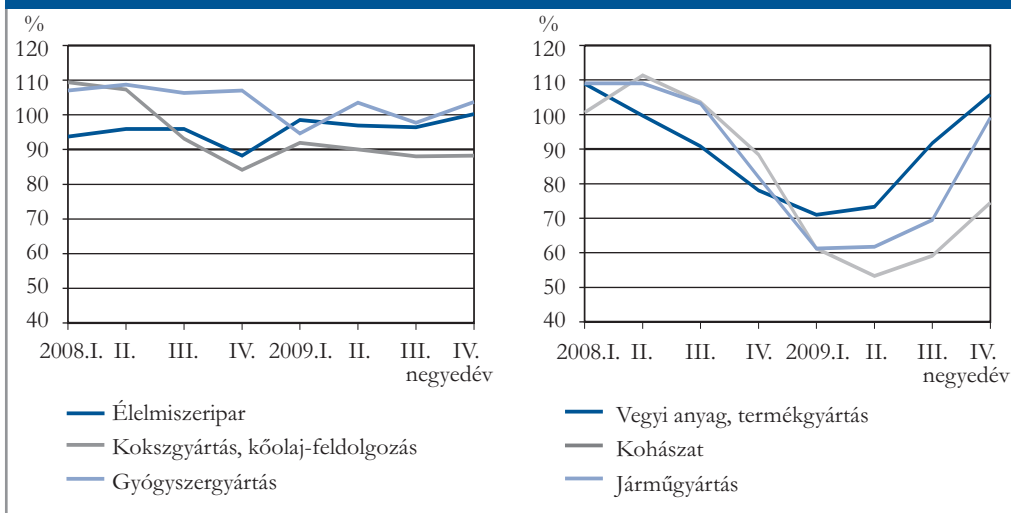
nagy mértékben, 22–23%-kal maradt el az előző év azonos időszakától. A harmadik és negyedik negyedévben – elsősorban az előző évi alacsonyabb bázis hatására – a visszaesés 17,8, illetve 6,8%-ra enyhült. Éves szinten az ipar kibocsátása 17,7%-kal maradt el az előző évitől, amivel a termelés szintje a 2005. év szintje alá esett vissza. Az ipari export a kereslet visszaesése következtében 18,7%-kal csökkent, a belföldi értékesítés 12,6%-kal maradt el az egy évvel korábbtól. Utóbbihoz mind az exportra termelő vállalkozások hazai beszállítói hálózatait érintő megrendelések, mind a lakossági és a beruházási kereslet visszaesése hozzájárult.

Az ipar 2008. évi megtorpanása az **iparágak** közül a feldolgozóiparban 0,6%-os termelés-csökkenést jelentett, míg az energiaiparban 4,8, a bányászatban 35%-os növekedés következett be. 2009-ben mindhárom ágazatban kétszámjegyű volt a csökkenés. Az energiaiparban és a kis súlyú bányászatban egyaránt 11%-kal volt kevesebb a termelés az egy évvel korábbinál, a feldolgozóiparban nagyobb mértékű, 18,4%-os csökkenés volt tapasztalható.

A feldolgozóipari alágakat a gazdasági válság differenciáltan érintette. Míg a korábban kisebb mértékben emelkedő, elsősorban hazai piacokra termelő alágak termelése mérsékelt csökkenést élt meg, addig a korábbi években jelentős növekedést elérő, főként exportmegrendeléseket teljesítő alágak jelentős termelés-visszaesést szenvedtek el.

A válság leginkább a kohászatot, egyes vegyipari és gépipari alágakat sújtotta. A két legnagyobb gépipari alágazat – a járműgyártás és a számítógép, elektronikai, optikai termék gyártása – több mint kilenczeted részt exportra termel, és az ipari kibocsátás közel kétötödét állítja elő. A járműgyártásban 2007-ben még több mint 15%-os növekedést regisztráltak, 2008-ban ez 0,8%-ra mérséklődött, 2009-ben azonban a termelés 29,2%-kal visszaesett. A számítógép, elektronikai, optikai termék gyártásában 2008-ban már 2,7%-os csökkenés történt, amit

31. ábra. Néhány ágazat termelésének alakulása
(az előző év azonos időszakának százalékában)

2009-ben 14,6%-os visszaesés következett. (Az ágazat termelése 2002-től 2007-ig töretlenül és nagy ütemben nőtt, 2007-ben kibocsátása közel háromszorosa volt az ezredforduló évinek.) Az alágazaton belül legjelentősebb híradás-technikai berendezés gyártása 2009-ben 25%-kal csökkent, mindkét értékesítési irány jelentős visszaeséséből adódóan.

A másik két gépipari alágazat közül a gép, gépi berendezés gyártása 2008-ban még nőtt (13%-kal), a villamos berendezés gyártása azonban már ekkor csökkent (4,3%-kal). 2009-ben mindkét alágazat teljesítménye elmaradt az előző évitől, együttesen több mint 15%-kal.

A **vegypari** ágazatok közül a gumi, műanyag és nemfém ásványi termék gyártása az ezredforduló óta emelkedett, 2008-ban azonban a növekedés 2,1%-ra mérséklődött, 2009-ben pedig a belföldi értékesítés 24, a külpiaci értékesítés 18,2%-os csökkenése következtében a termelés 23%-kal visszaesett. A gyógyszergyártás kibocsátása 2008-ban 7,2%-kal bővült, 2009-ben szinte egyedüli alágazatként mindkét értékesítési irányban növekedés volt tapasztalható. A belföldi értékesítés 9,1, a külpiaci 0,7%-kal nőtt, a termelés gyakorlatilag

az előző évi szinten maradt. A vegyi anyag, termék gyártása és a kokszgyártás, kőolaj-feldolgozás termelése 2007-ben 6,2, illetve 4%-kal nőtt, az utóbbi két évben azonban csökkent, 2008-ban kisebb mértékben. 2009-ben a visszaesés kétszámjegyű volt, a vegyi anyag termék gyártásában 16, a kokszgyártás, kőolaj-feldolgozásban 10,5%.

A **kohászat**, fémfeldolgozás teljesítménye a 2008. évi szerény 0,8%-os termelésbővülés után 2009-ben az ágazatok közül a legnagyobb mértékben, 39%-kal esett vissza. Ennek hátterében mindkét értékesítési irány jelentős – a belföldi értékesítés 32%-os és az exportértékesítés 40%-os – csökkenése állt.

Az **élelmiszeripar** az ipari termelés mintegy egytizedét előállító alágazat, termelése az ezredforduló óta – két év kivételével – csökken. A mérséklődés 2007-ben 3,9, 2008-ban 6,7% volt. 2009-ben a kisebb súlyt képviselő exportértékesítés 4,7%-kal nőtt, míg a belföldi értékesítés ugyanannyival csökkent, így a termelés az előző évinél kisebb mértékben, 2,1%-kal maradt el 2008-hoz képest.

Az ipari termelésben **kisebbsúlyt** képviselő **ágazatok** közül a textil- és bőripar termelése

se három éve csökken, 2009-ben 23,4%-kal. A fa-, papír- és nyomdaipar teljesítménye 2008-ban még 0,5%-os növekedést ért el, amit 2009-ben 11,1%-os visszaesés követett, az exportértékesítés nagyobb, a belföldi értékesítés kisebb csökkenése következtében.

A **létszám-kategóriák** alapján képzett vállalatcsoportok közül a kis és közepes méretű vállalkozások termelése 2008-ban nőtt (előbbi 0,5, utóbbi 3,3%-kal), míg a nagyvállalkozásoké 2,5%-kal csökkent. 2009-ben minden vállalatcsoportban 17–19%-kal visszaesett a termelés, az értékesítési irányok közül az exportcsökkenés volt a jelentősebb. Az ipari termelés visszaesésének II. félévi mérséklődése legjobban a nagyvállalatok körében volt érzékelhető, de érvényesült a közepes méretűekben is, míg a 5–49 fős kisvállalkozásoknál erősödött a termelésnövekedés.

Az ipari termelés csökkenése a legalább 5 főt foglalkoztató szervezeteknél alkalmazásban állók előző événél 11,5%-kal kisebb létszáma mellett ment végbe, az **egy alkalmazásban állóra jutó ipari termelés** volumene 7,1%-kal elmaradt a 2008. évtől (ami 1,5%-kal volt alacsonyabb a 2007. évinél).

16. tábla. Az ipari termelés volumenének alakulása régióként
(előző év = 100,0)

	(%)		
Régió	2007	2008	2009
Közép-Magyarország	105,2	99,7	90,4
Közép-Dunántúl	114,6	93,6	74,4
Nyugat-Dunántúl	106,6	99,8	75,2
Dél-Dunántúl	108,8	100,8	84,8
Észak-Magyarország	101,5	94,5	80,4
Észak-Alföld	105,7	97,6	92,6
Dél-Alföld	102,4	94,8	89,5
Ipar összesen	107,9	100,0	82,3

Az ipari kibocsátás 2007-ben differenciáltan ugyan, de minden **régióban** növekedett. 2008-ban a Dél-Dunántúl kivételével minden régióban csökkent a termelés volumene, 2009-ben pedig egyik régió termelése sem érte el az előző évi szintet. A legnagyobb visszaesés az elmúlt öt évben

legdinamikusabban növekvő közép-dunántúli régiót sújtotta, termelése 25,6%-kal csökkent. Ezt megközelítő mértékben csökkent Nyugat-Dunántúl termelése is (24,8%). A visszaesés mértékében mindkét területen szerepet játszott a termelési szerkezetben nagy súlyt képviselő exportorientált és emiatt a gazdasági válságra érzékenyen reagáló ágazatok jelenléte. A régiók közül Észak-Alföld kibocsátása csökkent legkevésbé, 7,4%-kal.

Az **ipari termelői árak** 2007-ben lényegében nem változtak, majd két évig hasonló mértékben – 5,0, illetve 4,9%-kal – emelkedtek. A növekedést 2008-ban döntően a belföldi, 2009-ben az exportértékesítés árai okozták.

A **belföldi értékesítési árak** emelkedésében 2007-ben az importárcsökkenés miatt a korábbi évekhez képest jelentős ütemmérséklődés következett be. A 6,5%-os áremelkedést a következő évben – elsősorban az értékesítés egyharmadát kibocsátó energiaipari árak alakulása következtében – gyorsulás (11,6%-os növekedés) követte. 2009-ben az ipar belföldi értékesítési árai a kereslet csökkenése ellenére 1,3%-kal emelkedtek, ami a korábbi évekhez képest jelentős ütemmérséklődést mutat. Az árak az év első felében emelkedtek, a második felében azonban – decembert kivéve – csökkentek, amit elsősorban a jelentős súlyt képviselő energiaipar, kohászat, fémfeldolgozás és az élelmiszeripari árak hasonló ütemű változása idézett elő.

Az **exportértékesítési árak** 2007-ben csökkentek, 2008-ban kismértékben emelkedtek. 2009-ben jelentős, 7,4%-os emelkedés történt, ami a forint szinte egész évben tartó gyengülésének a következménye.

Az **Európai Unió** (EU-27) tagországaiban 2008-ban 1,7%-kal csökkent az ipari termelés volumene. Az unióban mért átlagos csökkenésnél nagyobb mértékű elmaradást mértek az Egyesült Államokban (2,3%) és Japánban (3,3%) is. 2009-ben az unió tagállamaiban a gazdasági válság következtében az ipari visszaesés tovább mélyült, a termelés az előző évhez képest 13,9%-kal csökkent, és a tagállamok egyikében sem érte el az előző

évi szintet. A legnagyobb visszaesés Észtországban (25,9%) és Finnországban (21,1%) következett be. A világ más tájain Japánban 21,7, az Egyesült Államokban 9,8%-os csökkenést regisztráltak az előző évhez képest. Az ipari termelői árak az unióban 2008-ban emelkedtek (6,2%), 2009-ben azonban átlagosan 3,7%-kal csökkentek, a legnagyobb mértékben a megelőző évben jelentős mértékű áremelkedést megelő Litvániában (13,3%). Kétszámjegyű volt a csökkenés mértéke Hollandiában (11,7%) és Dániában (10,4%) is. Áremelkedést négy tagállamban regisztráltak, a legmagasabbat Magyarországon.

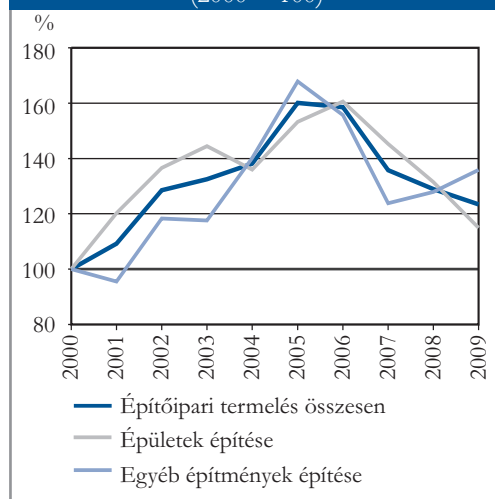
Építőipar

Az országos építőipari termelés több mint négyötödét évek óta építőipari szervezetek állítják elő. Termelésük az utóbbi években folyamatosan csökken. Ez nagyrészt a kereslet mérséklődését eredményező intézkedések következménye, de szerepe van benne az általános gazdasági visszaesésnek, ezen belül különösen a beruházási-fejlesztési tevékenység csökkenésének is, amit a kormányzati és önkormányzati, döntően infrastrukturális jellegű megrendelések is csak enyhíteni tudtak. A nem építőipari szervezetek teljesítménye évről évre ingadozik, aránya 2008-ban valamelyest nőtt, míg a lakossági építkezések volumene az ágazat egészéhez hasonlóan csökkenő tendenciát mutat.

Az építőipari szervezetek **teljesítménye** a 2006. évi enyhe csökkenés után 2007-ben jelentősen (14,4%) visszaesett, ami mindkét építményfőcsoportban megfigyelhető, de az egyéb építmények körében erőteljesebb volt. Az utóbbi két év építőipari teljesítménye kisebb mértékben maradt el az előző évitől, 2008-ban 5, 2009-ben 4,3%-kal. Az általános gazdasági visszaesésnél szerényebb mértékű csökkenés abból adódott, hogy az építményfőcsoportok közül az egyéb építmények építése – ami már 2008-ban is emelkedett – 2009-ben 6,2%-kal nőtt, ami elsősorban

út- és autópálya-építések, közmű- és távvezeték-építések, vasútfelújítások, valamint a 4-es metró munkáinak eredménye. Ugyanakkor az épületeken végzett munka volumene 2007-ben és 2008-ban is 9,5%-kal csökkent, amit 2009-ben 12,6%-os visszaesés követett. Ez elsősorban a lakásépítések, valamint a kereskedelmi és iroda-épület-építés csökkenésének következménye.

32. ábra. Az építőipari termelés alakulása építményfőcsoportonként (2000 = 100)

Az építőipar évek óta az összes **bruttó hozzáadott érték** 4–5%-át adja, 2009-ben aránya 4,8% volt. Bruttó termelési értéke folyó áron megközelítette a 2 billió forintot, amelynek 51%-a épületek építésében realizálódott. Az építőipari szervezetek termelési értékének kétötödét évek óta a 10 főnél kevesebbet foglalkoztató mikrovállalkozások hozzák létre, az 50 főnél többet foglalkoztató vállalkozások a termelési érték egyharmadát állítják elő.

Az elmúlt években folyamatosan csökkenő **szerződésállomány** 2009 végén a termelési érték csökkenése mellett 23,5%-kal több volt, mint egy évvel korábban. A növekedés mindkét építményfőcsoport rendelésállományának bővüléséből adódott, az épületek építésére vonatkozó

szerződések állománya 16, az egyéb építményeké 31%-kal nőtt.

Az **építőipar árai** 2008-ban átlagosan 5,8%-kal emelkedtek, 2009-ben ennél kisebb mértékben, 3,1%-kal. Az év első felében több mint 4%-os volt a növekedés, ami a második félévben a felére mérséklődött. 2009-ben az épületépítés árai az átlagnál nagyobb mértékben (3,5%-kal), az egyéb építményeké mérsékeltebben (2,9%-kal) emelkedtek.

Az **Európai Unió** (EU-27) tagországaiban az építőipari termelésben – a munkanaphatással kiigazított adatok szerint – 2005 és 2007 között átlagosan 1,8 és 3,5% közötti növekedés volt tapasztalható, ezután 2008-ban kisebb, tavaly erősebb csökkenés következett. 2009-ben az adatot szolgáltató 21 ország közül Németországban gyakorlatilag nem volt változás az előző évhez képest, két országban nőtt a kibocsátás volumene, a többi ország építőipari teljesítménye azonban elmaradt az előző évitől, legnagyobb mértékben Litvániában, ahol az előző évinek a felét sem érte el. Lettországból 35%-kal esett vissza a termelés, Szlovéniában az előző évinél ötödével kevesebb építkezés történt.

Szállítás

Az árutonna-kilométerben mért **áruszállítási** teljesítmény 2005 és 2007 között valamilyen évben 10%-ot meghaladó ütemben nőtt. A jelentős forgalomnövekedés 2008-ban 1%-os mérséklődésbe váltott át, s a csökkenés üteme – összefüggésben a válsággal s annak kifejezetten az árutermelő ágazatokat érintő hatásával – 2009-ben erőteljesebbé vált, 6%-ot tett ki. A teljesítménycsökkenés a szállított áruk tömegében tapasztalt 12%-os visszaesésnek tulajdonítható, amelyet csak részben tudott ellensúlyozni az átlagos szállítási távolság – 165 kilométerre történő – növekedése.

A megelőző évekhez hasonlóan az árutonna-kilométerben mért szállítási teljesítmény több mint héttizede nemzetközi viszonylatban va-

lósult meg; a belföldi szállítások aránya közel 30%-ot tett ki. A szállított áruk tömegét tekintve ugyanakkor a belföldi áruszállítás a meghatározó: részesedése 2009-ben – és az azt megelőző évben egyaránt – 73%-os volt.

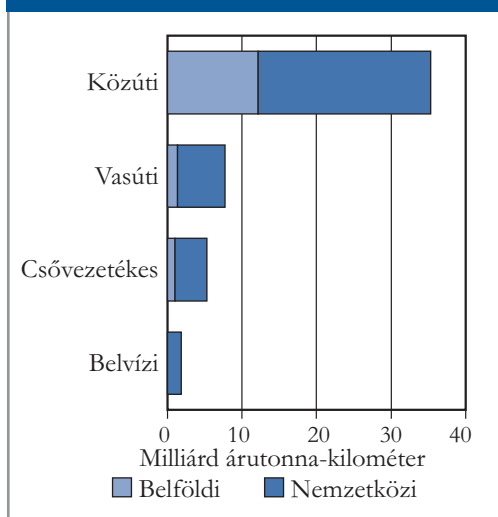
A szállítási ágazatok közül a **közúti áruszállítás** árutonna-kilométerben mért teljesítménye 2007-ben 17%-kal nőtt, 2008-ban lényegében változatlan maradt, 2009-ben pedig 1%-kal mérséklődött. A mérséklődés a 7%-kal visszaeső belföldi teljesítménnyel magyarázható, a nemzetközi viszonylatban ugyanakkor 2%-os növekedés következett be. A közúti szállítás teljesítménye 2009-ben a legkisebb mértékben csökkent a szállítási ágazatok közül, így részesedése – 4 százalékponttal – 70%-ra emelkedett. A közúti szállítás révén továbbított áruk tömege 11%-kal mérséklődött, miközben az átlagos szállítási távolság 154 kilométerre nőtt.

2009-ben tovább folytatódott a **vasúti szállítás** jelentőségének mérséklődése: részesedése – árutonna-kilométerben számított adatok alapján – 15%-ot tett ki, 6 százalékponttal kevesebbet, mint 2006-ban. A kötöttpályás árutovábbítási mód teljesítménye 2007-ben lényegében változatlan maradt, 2008-ban 3%-kal csökkent, 2009-ben pedig 22%-kal esett vissza. A teljesítmény utóbbi két évben tapasztalt csökkenése a nemzetközi szállításokban regisztrált visszaesés következménye, ennek ellenére a nemzetközi szállításokban még mindig lényegesen magasabb a vasúti szállítás szerepe, mint belföldön (18, illetve 9%). 2008 végén 7491 kilométer hosszúságú vasútvonalat működtettek az országban, aminek 18%-a többvágányú, 37%-a pedig villamosított. A nagy forgalmat lebonyolító vonalak villamosítottak, a vontatási teljesítmény zömét, több mint kilenczetedét villamos mozdonyok teljesítették.

Az áruszállítási teljesítmény mintegy tizedét jelentő **csővezetékes szállítás** árutonna-kilométerben kifejezett teljesítménye 7%-kal csökkent 2009-ben. Ezzel tovább folytatódott a 2007 óta tartó csökkenő tendencia, a visszaesés mértéke évről évre fokozódott. A 2009. évi szállítási teljesítményből a kőolaj és a földgáz 43–43%-os

részesedéssel rendelkezett, a fennmaradó részt az egyéb szénhidrogén-termékek továbbítása jelentette. 2009 végén a magyarországi csővezeték-hálózat hossza 7724 kilométer volt, 3%-kal több, mint egy évvel korábban. A hálózat több mint héttizedét földgáz, 11%-át kőolaj, a fennmaradó részt pedig egyéb szénhidrogén-termékek továbbítása érdekében üzemeltetették.

33. ábra. A szállítási ágazatok áruszállítási teljesítménye, 2009

A szállítási teljesítményekből mindössze 4%-kal részesedő **belvízi áruszállítás** teljesítménye közel ötödével csökkent 2009-ben. Ez jelentős változás a megelőző évekhez képest, miután 2007-ben 16, a rákövetkező évben pedig 2%-os növekedés volt tapasztalható. A teljesítmény közel 60%-a átmenő forgalom, háromtizede exportszállítmány, mintegy tizede pedig importként érkezik be valamelyik kikötőnkbe. A belföldi forgalom részaránya továbbra is igen csekély, 2009-ben mindössze 2 ezrelék. A teljes forgalomból a magyar lobogó alatt hajózó járművek részesedése 10%-ot tett ki, aminél – csökkenő sorrendbe állítva – az ukrán, a német, a román, a bolgár és az osztrák nemzetiségű ha-

jók teljesítménye is magasabb volt a Duna magyarországi szakaszán.

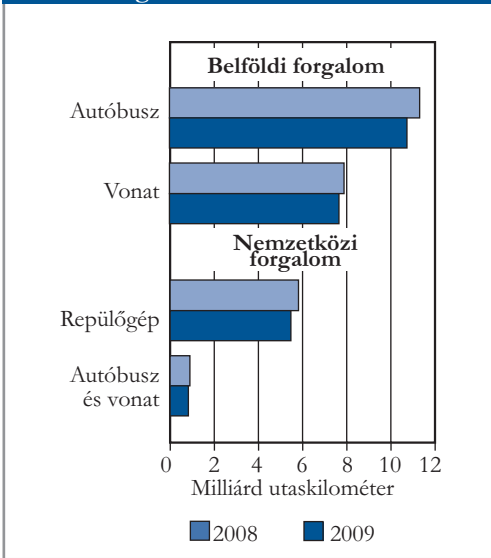
Budapest-Ferihegy repülőtér árukból és postai küldeményekből lebonyolított 2009. évi forgalma 54 400 tonna volt, ami 13%-kal maradt el a 2008. évi, 20%-kal a 2007. évi teljesítménytől.

A **személyszállításban a helyközi forgalom** 2009. évi utaskilométer-teljesítménye 5%-kal lett alacsonyabb a megelőző évinél. Ezzel folytatódott, sőt valamelyest erőteljesebbé vált a korábbi évek csökkenő tendenciája, miután 2007-ben és 2008-ban egyaránt 3%-os teljesítménymérséklődés volt megfigyelhető. A szállított utasok 2009. évi száma (655 millió fő) az utaskilométerben mért teljesítménnyel azonos mértékben, 5%-kal mérséklődött. Az utaskilométerben mért teljesítmény 45%-a autóbuszokon, közel harmada vonaton, több mint ötöde repülőgépeken valósult meg. Budapest-Ferihegy repülőtér utasforgalma 2009-ben 8,1 millió fő volt, 4%-kal alacsonyabb, mint 2008-ban és 6%-kal kevesebb, mint az eddigi csúcst jelentő 2007-es esztendőben. Ferihegy 2009. évi forgalma szinte kizárólag kereskedelmi járatokon bonyolódott le, ezen belül menetrend szerinti járatot 7,7 millióan, nem menetrend szerinti járatot pedig 0,4 millióan vettek igénybe. Az utasok száma kizárólag Németország esetében volt egymillió feletti (1,3 millió fő), amit Nagy-Britannia és Olaszország követett (0,9 millió, illetve félmillió fővel).

A **helyi személyszállítás** teljesítményének csökkenése 2009-ben is folytatódott, az utasok száma 5%-kal, az utaskilométerben mért teljesítmény pedig 6%-kal maradt el a 2008. évitől. 2009-ben valamennyi járműtípus esetében csökkent az utaskilométer-teljesítmény, jelentősebben (7%-kal) az autóbuszoké, kisebb mértékben a metróé és földalattié, valamint a villamosoké (3–3%).

2009-ben az utasok közel hattizede az autóbust, mintegy ötöde a villamost, 14%-a pedig metró vagy földalattit használt a helyváltoztatáshoz.

34. ábra. A helyközi személyszállítás teljesítményének alakulása a meghatározó tömegközlekedési eszközökön

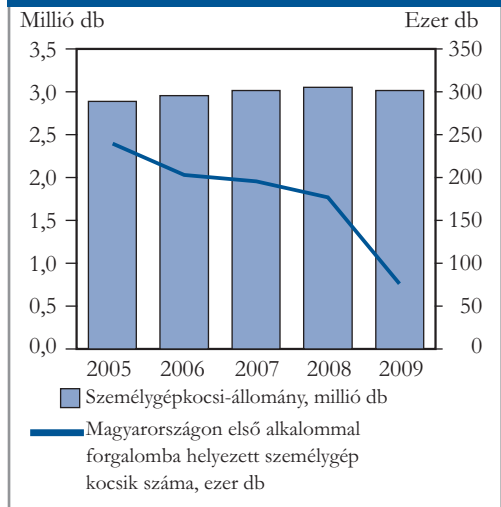

A Magyarországon **első alkalommal forgalomba helyeztek személygépkocsik** száma 2009-ben 76 ezer volt, 57%-kal kevesebb, mint 2008-ban. A hitelfelvételi lehetőségek romlására is visszavezethető meredek csökkenés alacsony bázishoz képest következett be, mivel 2008-ban a forgalomba helyezések száma már több tízezer darabban volt alacsonyabb, mint az azt megelőző években. A 2009-ben forgalomba helyezett személygépkocsik 83%-a volt új, ami 5 százalékponttal alacsonyabb az egy évvel korábinál.

2009-ben a forgalomba helyezett személygépkocsik száma elmaradt a forgalomból kivontakétól, így a személygépkocsi-állomány mérséklődött (1,4%). A forgalomba helyezések számában tapasztalt visszaesés a személygépkocsi-állomány öregedéséhez is hozzájárult: a 3 millió 14 ezer darabot kitevő állomány átlagéletkora 10,8 év volt 2009 végén, 0,4 évvel magasabb, mint egy évvel korábban. Hazánk 2009 végi személygépkocsi-állományában a két magasan legnagyobb számban előforduló gyártmány az Opel és a Suzuki volt, a 2009. évi forgalomba helyezéseken

belül ugyanakkor a Ford érte el a legnagyobb darabszámot, megelőzve a Fordnál nagyobb mértékben visszaeső Suzukit és Opelt. Az Európai Autógyártók Szövetségének (ACEA) nem végleges adatai szerint 2009-ben az **Európai Gazdasági Térségben** 14 millió 482 ezer, a megelőző évinél 1,6%-kal kevesebb új személygépkocsit helyeztek forgalomba. A gazdasági válság előtti utolsó évhez, 2007-hez képest a csökkenés mértéke 9,5%-os, azaz a mérséklődés jelentősebb része 2008-ban következett be. A térségbe tartozó országok közül a legnagyobb, 66 és 80% közötti visszaesés a balti államokat és Izlandot jellemezte, míg a darabszámot illetően 2009-ben is Spanyolországban következett be a legmarkánsabb csökkenés: a 2008. évi 454 ezer darabos visszaesést tavaly 208 ezres mérséklődés követte. A legnagyobb, 23%-os növekedés Németországban volt tapasztalható, ami jelentős részben a roncsautó-prémium program keretében az új autók vásárlására fordított állami támogatás hatásaként értékelhető.

35. ábra. Személygépkocsi-állomány és első forgalomba helyezés

Az országos **közúthálózat** 2009 végén 31 377 kilométert tett ki, lényegében ugyanany-

nyit, mint 2008 végén. Ezen belül az autópályák hossza 911 kilométer, az autóutaké 205 kilométer volt, amely értékek mindkét fajta út esetében megegyeznek az egy évvel korábbiakkal.

Távközlés, internet

A távközlésben 2008-ig töretlen volt a mobiltelefonálás dinamikus térnyerése és a vezetékes telefon jelentőségének lassú hanyatlása. A 2009. év változást hozott abból a szempontból, hogy enyhe csökkenésbe váltott a mobiltelefonok számának alakulása, s a korábbi évektől eltérően alig bővült a mobilhálózatból indított hívások száma.

A **mobiltelefon-előfizetések** száma az év végén 11,8 millió volt. Ez 3,5%-kal kevesebb, mint 2008-ban, amikor az előfizetések száma még 11%-kal bővült egy év alatt. Az állományon belül eközben tovább bővült a havidíjas csoport, viszont ez sem tudta ellensúlyozni az előfizetések 57%-át adó feltöltőkártyások körének 11%-os visszaesését. Száz lakosra 118 mobil-előfizetés jutott 2009-ben; ez uniós viszonylatban magasnak mondható, a 2008. év végi adat (122) megegyezett az akkori uniós átlaggal.

A bekapcsolt **vezetékes fővonalak** száma 2009 végén 3,06 millió volt, 1,8%-kal kevesebb, mint az előző év végén. Az ütemcsökkenés kisebb volt, mint egy évvel korábban, s elmaradt a mobiltelefon-előfizetések számát érintő hanyatlás ütemétől is. A csökkenés annak ellenére következett be, hogy fokozatosan terjed a kábeltelevíziós hálózaton nyújtott telefonálás lehetősége is (a vonalak 15%-a, az előző évinek csaknem kétszerese e kategóriába sorolható). Az összes vezetékes vonalból 510 ezer volt ISDN, ezek száma egy év alatt 49 ezerrel, míg a hagyományos vezetékes fővonalaké 6 ezerrel⁹ csökkent.

Száz lakosra 31 vezetékes fővonal jutott, alig kevesebb, mint egy évvel korábban. Ez az ellátottság uniós összehasonlításban¹⁰ alacsonynak mondható: 2008 végén nem érte el az uniós átlagot (46), ugyanakkor – Szlovéniát és Észtországot leszámítva – magasabb volt, mint a kelet- és közép-európai országokban. Az unióban a legmagasabb értéket egyébként Németország képviseli, ahol az említett időpontban 62 vonal jutott 100 lakosra.

A **mobilhálózatból kezdeményezett hívások** száma 7,8 milliárd volt, 0,2%-kal több, mint 2008-ban. A hívások időtartama 16,7 milliárd percet tett ki, 5,7%-kal többet, mint egy évvel korábban. (A bővülési ütem egy évvel korábban a hívásszám tekintetében még 8,4, az időtartamra nézve pedig 16% volt.) Egy beszélgetés átlagosan 2,1 perc, éppen egy perccel rövidebb, mint a vezetékes hálózatból kiinduló beszélgetések esetében. A mobilhálózatokból kiinduló hívások időtartamának döntő – és gyorsan növekvő – részét, 65%-át a saját hálózatba irányuló hívások teszik ki. Az elküldött **sms**-ek (rövid szöveges üzenetek) száma 1,89 milliárd volt, az előző évi szintet kevesebb mint 1%-kal haladta meg. Ez a mobiltelefondíjak mérséklődését is jelzi, mivel a szöveges üzenetek relatív olcsóságuk miatt korábban nagyobb mértékben lehettek helyettesítói a beszélgetéseknek. A képes üzenetek, **mms**-ek száma 2009-ben 20,8 millió volt. (Ilyen üzenetet ma még nem minden mobiltelefon tud küldeni.)

A **vezetékes telefonokról kezdeményezett beszélgetések** száma – internethívások nélkül – 1,8 milliárd volt, 10%-kal kevesebb, mint 2008-ban. Ez a csökkenés jóval meghaladja a vezetékes fővonalak számának mérséklődését. A betárcsázós internet további térvesztése és a szélsávú kapcsolatok folyamatos terjedése nyomán az internethívások száma és időtartama is számotte-

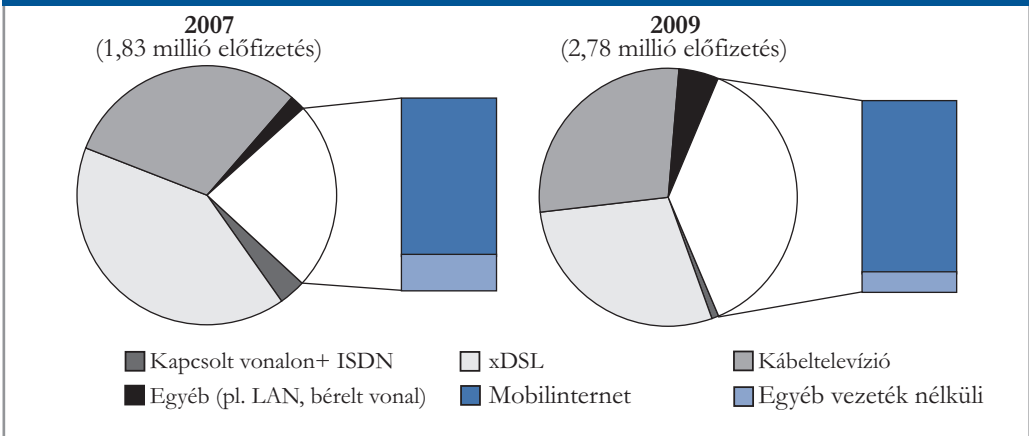
⁹ 2009-ben bővült a megfigyelt kábeltelevíziós szolgáltató cégek köre, illetve a szolgáltatói VoIP hangátviteli csatornák is részei a statisztikának.

¹⁰ Nemzetközi Távközlési Unió (ITU), <http://www.itu.int>

vően mérséklődött: kevesebb mint fele az egy évvel korábbiaknak. A beszélgetések időtartama egy év alatt 6 milliárd percről 5,5 milliárdra, 7,6%-kal csökkent, ami elmarad a beszélgetések számának ütemmérséklődésétől. A beszélgetések átlagos ideje 3,1 perc volt, alig több, mint egy évvel korábban.

rábbi látványos, 60%-os zuhanás után nem jelentős változás. Ez jelenti a legkisebb, 1% alatti szegmenst, míg az egyéb kategóriába tartozó (például bérelt vonal, helyi hálózat) előfizetések adják az összes előfizetés második legkevesebbé számottevő hányadát.

36. ábra. Az internet-előfizetések megoszlása hozzáférési szolgáltatások szerint, %

Az **internet-előfizetések** száma 2009-ben 20%-kal bővült, ami az évtized második felében megszokottnál lassabb ütem, így 2009 végén megközelítette a 2,8 milliót. A múlt évben folytatódott a vezeték nélküli internet dinamikus térnyerése: 52%-kal nőtt egy év alatt az ilyen típusú hozzáférések száma, ezen belül a mobilinterneté 63,4%-kal bővült. A vezeték nélküli szegmens részesedése így az előző évihez képest 8 százalékponttal, 37%-ra nőtt. A szélessávú hozzáférést biztosító elérési módok közé a kábeltevés és az xDSL-előfizetéseket soroljuk. Ezek közül 2009-ben a kábelhálózat előfizetések száma 8,9%-kal növekedett, az xDSL-előfizetéseké pedig első ízben mérséklődött (0,8%-kal). A szélessávú hozzáférés együttes részesedése 2009-ben az összes előfizetés 57%-át adta. (Ez 9 százalékponttal kevesebb, mint egy évvel korábban volt.) A kapcsoltvonalis és ISDN-előfizetések száma egy év alatt 9%-kal esett, ami az egy évvel ko-

A **háztartásoknak** 2009-ben 55%-a rendelkezett otthoni **internet-hozzáféréssel**, ami az előző évhez képest lassuló, 7 százalékpontos növekedést jelent. A szélessávú hozzáférés a háztartások 51 százalékára jellemző, ami 9 százalékpontos javulás egy év alatt (egy évvel korábban is ennyi volt a növekedés).

Magyarországon a legalább 10 főt foglalkoztató nem pénzügyi **vállalkozások** 87%-a rendelkezett internet-hozzáféréssel, 2 százalékponttal több, mint egy évvel korábban. A vállalkozásoknál sokkal elterjedtebb a szélessáv, mint a háztartásoknál: a vizsgált kategória 74%-a csatlakozik szélessávon az internetre. A vállalkozások 51%-a rendelkezett saját honlappal 2009-ben, 2008-ban ez az arány 47,5%-os volt.

A **postalétesítmények** száma 2009 végén 2738 volt, hárommal kevesebb, mint egy évvel korábban; ebből 169 működött Budapesten, 781 a többi városban. A községi posták száma 1788-

ra csökkent. A mobilpostai szolgáltatással ellátott települések száma 1120 volt, ezeken a településeken a postai szolgáltatás a megadott időben a kijelölt tartózkodási ponton érhető el. A levélpostai küldemények száma az előző évhez képest enyhén csökkent, nem érte el a 882 millió darabot. A postacsomag-küldemények száma tizedével volt kevesebb, mint egy esztendővel korábban, így valamivel meghaladta az 1,4 milliót.

A **kábeltelevíziós hálózat** fejlődése folytatódott. 2008-ban több mint 2,2 millió lakás (ezek 96%-a csillagpontosan) volt bekapcsolva, év végi lakásállománnyal számolva az arány 52%-os. A szolgáltatás a települések 65%-ára koncentráldott. 2005 és 2008 között 2,9-ről 4,3 millióra nőtt a potenciális kapacitás, a hálózatra felfűzhető lakások száma. Egyre több cég kínál telefon- és internetszolgáltatást, illetve terjed a digitális kábeltévezés is. Az ár- és programcsomag-kínálat nagymértékben átalakult, ugyanis az utóbbi években felerősödött a verseny a rivális technológiákkal, mint például a fizetős műholdas televízió- és az előfizetéses (telefonvonalon keresztül) IPTV-szolgáltatással is. Mindeközben elindult a földi digitális műsorterjesztés is, ennek segítségével díjmentesen is lehet kitűnő minőségű tv-adást nézni.

A **televíziók** adásideje 2009-ben átlépte a 2,2 millió órát, ami az egy évvel korábbihoz képest 5%-os bővülést jelent. A **rádiók** összes adásideje 1%-os növekedés mellett meghaladta az 1,2 millió órát.

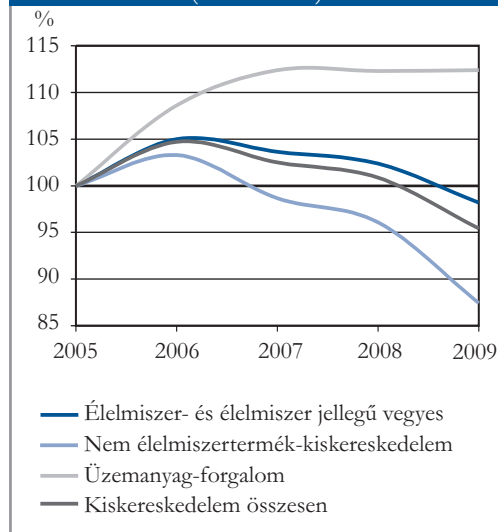
Kiskereskedelem, járműkereskedelem

A **kiskereskedelem és a csomagküldő hálózat eladási forgalma** 2007 óta mérséklődik, a csökkenés üteme 2009-ben 5,4% volt, nagyobb, mint az előző két évben. A háztartások jövedelmének változása nagyban befolyásolja a kiskereskedelmi forgalom alakulását: a 2008. évi jövedelememelkedést követően 2009-ben mind a keresetek, mind a nyugdíjak és egyéb társadalmi jövedelmek reálértékében csökkenés következett

be. A háztartások rendelkezésre álló forrásait a hitelszűke is visszafogta, jellemzően a nagyobb értékű, nem élelmiszertermékek esetén.

Az **élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem**ben – a belső kereslet szűkülésével összefüggésben – 4,1%-kal maradt el a forgalom volumene az egy évvel korábbitól. (Az előző két évben a csökkenés üteme 1,2–1,3% volt.) Ezen belül a forgalom kilenczetedét adó élelmiszer jellegű vegyes üzletek eladásai a múlt évben 4,3%-kal alacsonyabbak voltak, míg az élelmiszer-, ital- és dohányáru-üzletekéi – az előző évi csekély emelkedés után – 1%-kal mérséklődtek.

37. ábra. A kiskereskedelmi forgalom volumene (2005 = 100)

A kiskereskedelmi forgalom 15%-át adó **bútor-, háztartásicikk-, építőanyag-kiskereskedelem**ben, illetve az eladásokhoz csekély mértékben hozzájáruló **iparcikk jellegű vegyes** üzleteknél mutatkozott a legnagyobb ütemű, 14, illetve 16%-os visszaesés (ezekben a tevékenységcsoportokban 2008-ban is hanyatlást mutatnak ki). Kisebb – 4,1, illetve 6,3% – volt a csökkenés a 2008-ban még kismértékben növekvő

textil-, ruházati és lábbeli-üzleteknél, illetve az előző évben enyhén mérséklődő könyv-, újság-, papíráru- és egyébiparcikk-forgalmazóknál. A gyógyszer-, gyógyászatitermék-, illatszer-kiskereskedelem az előző évi enyhe emelkedés után kismértékű csökkenést regisztrált. Az üzemanyag-kiskereskedelem, amely a teljes kiskereskedelmi forgalomnak 15%-át adja, az előző évhez hasonlóan lényegében stagnált.

17. tábla. A kiskereskedelmi forgalom volumene és megoszlása tevékenységcsoportonként

Tevékenységcsoport	Volumen, előző év = 100,0			Meg- osz- lás, %
	2007	2008	2009	
	Élelmiszer és élelmiszer jellegű vegyes	98,7	98,8	
Iparcikk jellegű vegyes	91,1	97,1	84,3	3,5
Textil, ruházati és lábbeli	99,1	101,1	95,9	5,4
Bútor, háztartási cikk, építőanyag	94,1	93,9	86,0	14,5
Könyv, újság, papíráru és egyéb iparcikk	92,8	99,2	93,7	9,1
Gyógyszer, gyógyászati termék	101,8	98,3	97,2	4,1
Illatszer	108,9	110,3	105,4	1,7
Használatcikk	105,4	102,9	97,9	0,4
Csomagküldő	119,0	99,5	102,4	0,5
Gépjármű-üzemanyag	103,5	99,9	100,1	15,4
Kiskereskedelem összesen	97,9	98,4	94,6	100,0

2006 óta az élelmiszer- és élelmiszer-jellegű vegyes forgalmat magasabb növekedési, illetve 2007-től enyhébb csökkenési ütem jellemzi, mint a kiskereskedelem egészét. Ennek, valamint az árufőcsoport átlagosnál nagyobb áremelkedésének következtében folytatódott a forgalom szerkezetének lassú eltolódása az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes forgalom javára. A 2009. évi 7279 milliárd forint értékű forgalom 45%-a származott az élelmiszer és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelemről, ami egy év alatt közel 2, 2007-hez képest 3 százalékpontnyi változást jelent. Mindez nagyobb részben az élelmiszer

jellegű vegyes üzletek részesedésének bővülésére vezethető vissza, ami pedig a nagy eladóterű üzletek további térnyerésének következménye. A kiskereskedelmi forgalom másik két legszámottevőbb csoportja a bútor-, háztartási-cikk-, építőanyag-kiskereskedelem, illetve az üzemanyag-kiskereskedelem. Előbbi részaránya 2004 óta folyamatosan mérséklődik, az akkori 20%-ról 2009-ig 14,5%-ra. Utóbbi részesedése a kiskereskedelmi forgalomból 13–16% között ingadozott az utóbbi években. A könyv, újság, papír, egyéb iparcikk eladási forgalmának aránya 2004 óta szintén mérséklődik, öt év alatt 2,5 százalékponttal lett kevesebb. A többi, kisebb súlyú tevékenységcsoportba tartozó üzletek eladásainak részaránya 1 százalékpontnál kisebb mértékben változott.

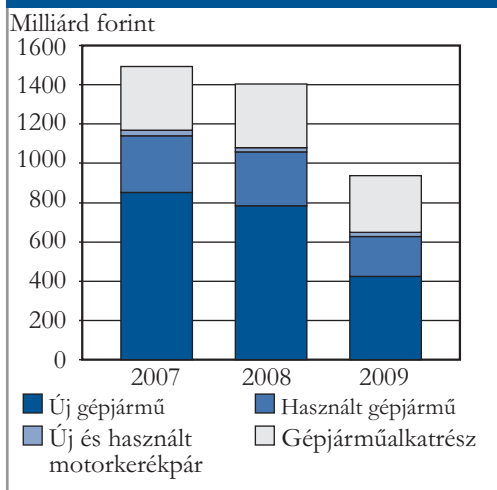
Az eladások **regionális** forgalmában továbbra is Közép-Magyarország dominál, részesedése – az első három negyedév adatai szerint – megközelíti a 37%-ot. (A lakosság aránya 30%). A többi régió részaránya egyenként 8,8–12% közötti. Az eladások volumene 2007-ben és 2008-ban minden régióban csökkent, 2009 első három negyedévében szintén kivétel nélkül visszaesést mutattak ki, melynek üteme erősödött az előző évekhez képest.

Az **Európai Unió** tagállamainak összesített kiskereskedelmi forgalmára az Eurostat – naptárhatástól megtisztított – adatai éves átlagban 1,7%-os mérséklődést jeleznek az előző évi stagnálás után. Éves szinten emelkedést 5 tagállam kiskereskedelme mutatott, közülük a lengyelországi ütem volt – viszonylag magas bázis-hoz képest – a legmagasabb, 4,3%. A visszaesés 2008-hoz hasonlóan Lettországból volt a legszámottevőbb, 28%.

Az európai statisztikai rendszerben a kiskereskedelembe nem számító **gépjármű- és járműalkatrész**-üzletek hazai forgalmában 2006 közepén kezdődött volumencsökkenés. Az eladások értéke 2008-ban 1,1 billió, 2009-ben 681 milliárd forintot tett ki, folyó áron 431 milliárdal maradt el az eladások az egy évvel koráb-

bitől. A csökkenés üteme 2008-ban 8, 2009-ben 41% volt.

38. ábra. Gépjármű- és járműalkatrész-kereskedelem

A kiskereskedelmi forgalmat a fenti adatok az üzletek tevékenysége szerint mutatták be. Amennyiben nem az üzletek főtevékenysége, hanem az értékesített termékek szerint végezzük a csoportosítást, lehetővé válik a gépjármű- és járműalkatrészek értékesítésének vizsgálata részletesebb bontásban is.¹¹ A gépjárművek és alkatrészek iránt már 2008 végén megmutatkozott a visszafogott kereslet hatása; a forgalom értéke így 2009-ben folyó áron alig több mint hattizedét tette ki a 2007. évinek, s minden kategória az eladások csökkenését mutatta. Ezzel párhuzamosan a szerkezet is változott. A legnagyobb szerepe az új gépjárművek értékesítésének van, azonban ennek súlya 2008-ban a 2007. évi 57%-ról egy év alatt 56%-ra, majd – a jóval alacsonyabb forgalmon belül – 2009-ben 45%-ra esett. A használt gépjárművek részaránya eközben a 2007. évi 19-ről 2009-ben 22%-ra emelkedett. A

korábban is számottevő, 22%-os hányadot képviselő gépjárműalkatrész-eladások a 2008-ban mért enyhe emelkedést követően 2009-ben már 31%-át adták a teljes forgalomnak.

Turizmus, vendéglátás

A válsággal összefüggő – külső és belső – keresletcsökkenés közvetlenül jelentkezett a vendégéjszakák számának további hanyatlásában: a kereskedelmi szálláshelyeken 8,4, a magán szálláshelyeken 3,5%-os csökkenés következett be. A szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás ezért az ágazatok közül erősen érintett a válság negatív munkaerő-piaci hatásait tekintve: a foglalkoztatottak száma a korábbi évek növekedése után csökkent, a korábban az ágazatban dolgozók közül munkanélkülivé válók aránya jelentősen nőtt. A beruházások az előző évek dinamikus növekedése után 2009-ben 31%-kal visszaesettek, ami a nemzetgazdasági szinten bekövetkezett 8,6%-os csökkenéshez viszonyítva igen számottevő változás.

A szűkülő kereslettel összefüggésben a kereskedelmi szálláshelyek **férőhely-kapacitása** a 2007. évi stagnálás után 2008-ban 3,8%-kal, majd 2009-ben további 4,5%-kal csökkent, így 2009. július 31-én 289 ezer volt. Az összes kereskedelmi szálláshelyre számított férőhely-**kihasználtság** az előző évi 26,6%-ról 24,8%-ra csökkent. A szállodák **szobakihasználtsága** 43% volt 2009-ben, az előző évinél 5,5 százalékponttal kevesebb, utoljára 2003-ban volt hasonlóan alacsony.

A magán szálláshelyeken 2009 év végén 38 ezer **szállásadó** 224 ezer **férőhellyel** állt a vendégek rendelkezésére. A 2008. évi növekedés után a szállásadók száma 2009-ben 2,5, a férőhelyeké 0,9%-kal lett kevesebb.

A kereskedelmi szálláshelyek **bevételei** 222,2 milliárd forintot tettek ki. A bevétel összesség-

¹¹ Ez a csoportosítás tartalmazza a specializált gépjármű- és járműalkatrész-üzletek mellett más főtevékenységű kereskedelmi egységeket (például a hipermarketek) e körbe tartozó forgalmát is, de nem fedi le az előbb említett specializált üzletek olyan termékeinek eladását, amelyek nem ebbe a körbe tartoznak.

gében folyó áron 10%-kal kevesebb volt, mint 2008-ban, a szálláshely-szolgáltatás fogyasztóiár-indexe 102% volt. (A bevételek folyó áron 2007-ig emelkedtek, összehasonlítva áron már 2007-ben gyakorlatilag stagnáltak.)

Miközben a **szálláshelyi árak** minimális mértékben – folyó áron 0,4%-kal – nőttek, a szobahasználat csökkenéséből adódóan az egy szoba egy működési napjára jutó bevétel, a **REVPAR** 9%-kal, ezen belül a szállodákban 11%-kal visszaesett. (2008-ban a REVPAR lényegében nem változott, a szobaár pedig folyó áron 1,6%-kal emelkedett.) A fajlagos mutatókból az is látható, hogy a magasabb kategóriába tartozó szálláshelyek, különösen a négy- és ötcillagos szállodák átlagáraik csökkentésével tudták tompítani – az árérzékeny belföldi vendégek körében pedig elensúlyozni – forgalmuk csökkenését.

A **magyar lakosság** 16,9 millió alkalommal utazott külföldre, és utazásai alkalmával 82,6 millió napot töltött külföldön. Ez a 2008. évi – az eltöltött időt tekintve számottevő – emelkedés után 1,5%-os forgalomcsökkenést jelentett. A több napra utazók száma és aránya is csökkent egy év alatt, átlagos tartózkodási idejük viszont egy nappal, 12 napra nőtt, átlagos egy napra jutó kiadásai összege pedig folyó áron 8%-kal emelkedve megközelítette a 9500 forintot. A külföldre látogató magyarok összesen 772 milliárd forintot költöttek.

A magyar lakosság 34%-a vett részt többnapos belföldi utazáson, szemben a 2008. évi 36%-kal. Így mintegy 18 millió utazás alkalmával 73,3 millió napot töltöttek el, ami a különböző szálláshelyeken 55,4 millió vendégéjszakát jelentett. Az utazók kiadásai folyó áron csaknem egyötöddel alacsonyabbak voltak, mint egy évvel korábban, összesen 237 millió forintot tettek ki. A kereskedelmi és magánszálláshelyeken eltöltött idő részesedése nőtt, míg a rokon, barát, ismerős által biztosított szálláson, vagy saját második otthonban töltött idő csökkent. Az utazók nem csupán a szállásdíjjal, hanem egyéb kiadásaikkal is takarékoskodtak: a kereskedelmi

és magánszálláshelyeken időző vendégek 3,8%-kal kevesebbet költöttek naponta és fejenként szállásdíjra, és 14%-kal kevesebbet ételmszerre, vendéglátóhelyi étkezésre. Mivel az utazók száma is mérséklődött, az egy utazó egy napjára jutó kiadás 2,9%-kal lett kevesebb. Az utazásról lemondó háztartások körében az anyagi okok miatt nem utazók aránya az egy évvel korábbi 42%-ról 48%-ra nőtt.

A **belföldi** vendégek kereskedelmi szálláshelyeken 9,3 millió vendégéjszakát vettek igénybe, 7%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban. (2008-ban stagnált a forgalom.) Az ifjúsági szállók, üdülőházak és kempingek 1–6%-os forgalomnövekedésről számoltak be, a többi szállástípusban kevesebb vendégéjszakát regisztráltak, mint egy évvel korábban. A szállodák 8%-os forgalomcsökkenésének hátterében a három alsó kategória erőteljesen mérséklődő forgalma áll, miközben a négy- és ötcillagos egységek enyhe, az ötcillagos egységek számottevő emelkedést regisztráltak. A belföldi vendégek átlagos tartózkodási ideje 2,4 éjszaka volt, lényegében ugyanannyi, mint egy évvel korábban.

A magánszálláshelyekre 681 ezer belföldi vendég érkezett, akik 2,5 millió éjszakát töltöttek el, meghatározó hányadát, háromnegyedét a fizetővendéglátásban, egynegyedét a falusi szállásadásban. A vendégek száma a 2008. évi emelkedés után 2009-ben 0,7, a vendégéjszakáké 1%-kal csökkent. A vendégek tartózkodási ideje hosszabb volt, mint a kereskedelmi szálláshelyeken, 3,7 nap, az e szálláshelytípust is érintő folyamatos rövidülés megállt.

A belföldi turizmus alakulására ösztönzőleg hat az üdülési csekk forgalma. A Magyar Nemzeti Üdülési Alapítvány adatai szerint a kereskedelmi szálláshelyek 2009-ben 25,4 milliárd forint értékben váltottak be csekket, ami az egy évvel azelőtti szintnél folyó áron ötödével több, ám a válság hatását így is csak tompítani tudta. A magánszálláshelyeken beváltott csekkék értéke egyharmadával emelkedett az előző évhez ké-

pest. Az üdülési csekket elfogadó szálláshelyek száma¹² is növekszik.

A **külföldi látogatók** 2009-ben 40,6 millió alkalommal lépték át a magyar határt, ami az egy évvel korábbi stagnálás után mérsékelte, 3%-os emelkedést mutat. A külföldiek 97 millió napot töltöttek az országban, közülük a több napra látogatók átlagosan 7,2 napot. A több napra érkezők száma 3%-kal emelkedett, átlagos tartózkodási idejük viszont közel fél nappal mérséklődött. A külföldiek magyarországi fogyasztása 1201 milliárd forint volt, folyó áron 10%-kal több, mint 2008-ban, az egy fő egy napjára jutó kiadás is hasonló mértékben emelkedett. A látogatók közül a vásárlási céllal érkezők száma egyharmadával, a szabadidő eltöltése céljából érkezőké 2,5%-kal bővült. Az üzleti – konferencián, kongresszuson, üzleti úton részvétel, kiállítás, vásár meglátogatása – céllal érkező turisták 2008-ban ugrásszerű emelkedést mutató száma 2009-ben 14%-kal visszaesett. A tanulás, munkavégzés és átutazás céljából érkezők száma is hanyatlott.

A több napra érkező 9 milliónyi külföldi közül 3,2 millióan szálltak meg kereskedelmi szál-

láshelyen, és 9 millió éjszakát töltöttek ott. A vendégek és a vendégéjszakák száma egyaránt 10%-kal elmaradt az előző évitől. (2008-ban 1,6%-os mérséklődés következett be.) A vendégek átlagos tartózkodási ideje 2,8 éjszaka volt, 2008-hoz képest változatlan, a belföldi vendégénél az előző évhez hasonlóan kissé hosszabb. A külföldi vendég-forgalom nyolctizedét fogadó szállodákban 9%-kal kevesebb vendégéjszakát regisztráltak az előző évhez képest, és minden kategóriában visszaesés következett be. A forgalom csökkenése az egy- és háromcsillagos kategóriákat érintette leginkább, itt 24, illetve 18%-kal kevesebb éjszakát töltöttek el a vendégek, mint egy évvel korábban.

A vendégéjszakák száma alapján vett öt fő küldőország (Németország, Ausztria, Nagy-Britannia, Olaszország, Lengyelország) közül, amely az összes külföldi forgalom 46%-át adja, Ausztria polgárai 5%-kal több, Olaszországi ugyanannyi éjszakát vettek igénybe, mint az előző évben; a visszaesés a másik három országnál 8–22% volt. Számottevően emelkedett viszont a szintén jelentős számú turistát küldő Cseh-

18. tábla. Férőhely-kapacitás és vendégforgalom a kereskedelmi és a magánzálláshelyeken, 2009

Szállástípus	Kiadható férőhelyek száma ^{a)}		Vendégéjszakák száma		Férőhely-kihasznátság	
	darab	2008 azonos idő- pontja = 100,0	ezer	2008 = 100,0	%	változás 2008-hoz, százalékpont
Szálloda	115 558	-0,1	12 956	-8,6	33,5	-3,8
Panzió	36 838	-5,2	1 802	-14,5	16,8	-1,9
Turistaszálló	21 417	-8,4	562	-8,4	13,5	-0,3
Ifjúsági szálló	18 074	11,3	582	-4,0	19,1	-1,6
Üdülőház	19 785	-6,2	887	-0,4	22,0	0,2
Kemping	77 724	-11,3	1 498	-5,3	11,4	0,5
Kereskedelmi szálláshelyek összesen	289 396	-4,5	18 287	-8,4	24,8	-1,8
Falusi szállásadás	50	2,9	722	-3,0
Fizetővendéglátás	174	-2,0	3 035	-3,6
Magánzálláshelyek összesen	224	-0,9	3 757	-3,5

^{a)} A kereskedelmi szálláshelyek esetében július 31-én, a magánzálláshelyek esetében december 31-én.

¹² Az elfogadóhelyek számára vonatkozó adatok a KSH 1036 számú felvételéből származnak, nem pedig a Magyar Nemzeti Üdülési Alapítványtól.

szágból (23%-kal) és Szlovákiából (27%-kal) érkezők által kifizetett vendégéjszakák száma. A 2008-ban még az első öt küldőországunk közé tartozó Egyesült Államokból érkezett turisták 365 ezer vendégéjszakát vettek igénybe, 24%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban.

A magánzálláshelyekre 280 ezer külföldi vendég érkezett, akik 1,3 millió éjszakát töltöttek el, 93%-át a fizetővendéglátásban, a többit a falusi szállásadásban. A 2008. évi emelkedés után 2009-ben a vendégek száma 1,7%-kal mérséklődött, a vendégéjszakáké 7,9%-kal. A vendégek tartózkodási ideje meghaladta a kereskedelmi szálláshelyeken mértet, 4,5 nap volt, kissé rövidebb, mint egy évvel korábban.

Magyarország **területi** egységei közül továbbra is a fővárost is magában foglaló Budapest-Közép-Duna-vidék régió szerepe a domináns a turizmusban. A külföldi látogatók 45%-a megfordul a központi régióban, a külföldi kereskedelmi szálláshelyi vendégéjszakák 54%-át ott regisztrálják. Nyugat-Dunántúl a második külföldi látogatók számára, egynegyedrészüket látogatást tesz ebben az idegenforgalmi régiókban, míg a Balaton részaránya 14%. A kereskedelmi szálláshelyek szempontjából az előbbi részesedése 11, legnagyobb tavunké 18%. A magánzálláshelyi vendégéjszakákat vizsgálva a Balatoné a vezető szerep, a forgalom 52%-át adja. A belföldi többnapos lakossági utazások során eltöltött idő csaknem egynegyedét a Balatonnál veszik igénybe az utazók, a Budapest-Közép-Duna-vidék részesedése 20%. A kereskedelmi szálláshelyi vendégforgalom 27%-át regisztrálják a balatoni régió szálláshelyei, Budapest-Közép-Duna-vidék a második 13%-kal, a Nyugat-Dunántúl idegenforgalmi régió a harmadik helyre szorul 14%-os részesedéssel. A magánzálláshelyi forgalomban a Balaton részesedése 40%.

A **vendéglátóhelyek** eladási **forgalma** – a kereskedelmi szálláshelyek vendéglátó egységeivel együtt – összesen 682 milliárd forintot tett ki 2009-ben, ennek 86%-a a kereskedelmi (ezen

belül 9,8% a szálláshelyi), 14%-a a munkahelyi forgalomban keletkezett. A 2006-tól mért forgalomcsökkenés 2009-ben folytatódott, üteme erősödött: 7,1%-kal maradt el a forgalom az egy évvel korábbitól. Ezen belül a kereskedelmi vendéglátás forgalmának volumene 8,4%-kal csökkent, a munkahelyi forgalomé viszont az előző két évtől eltérően 2,1%-kal nőtt.

Energia

Az ország energiafelhasználása 2005 után hullámzóan alakult, kismértékű csökkenés és növekedés követte egymást. Az évenkénti ingadozásokat eseti – jelentős részben meteorológiai – tényezők magyarázzák. 2009-ben 1040 petajoule (PJ) energiát használtak fel a nemzetgazdaságban, 86,3 PJ-lal, 7,7%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban. A nagymértékű csökkenést a gazdasági (mindenekelőtt az ipari, építőipari) teljesítmény jelentős visszaesése eredményezte. A gazdaság relatív energiaigényessége 2009-ben – a GDP 6,3%-os csökkenése mellett – 1,5%-kal tovább mérséklődött. (A folyamat 2005 kivételével 1997 óta megfigyelhető.)

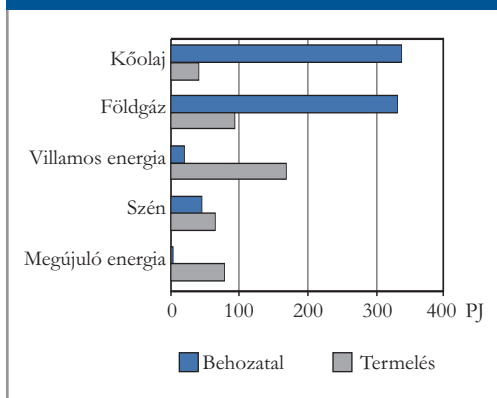
A rendelkezésre álló energiaforrások kisebb részét a hazai termelés, nagyobb hányadát a behozatal biztosítja. 2009-ben a termelés növekedése és az import csökkenése a korábbi arányok megváltozásához vezetett. 2007–2008-ban a rendelkezésre álló forrásokon belül a termelés és a behozatal aránya 33–67% volt, ami 2009-ben 38–62%-ra módosult.

Az energiahordozók hazai termelésének 2007. évi kismértékű csökkenését 2008-ban 2,1, 2009-ben 2,3%-os emelkedés követte. A szén és a kőolaj termelése 8,2, illetve 2,4%-kal visszaesett 2009-ben. A földgázé a 2007. évi 16%-os csökkenés után 2008-ban stagnált, majd 2009-ben 1%-os növekedés következett. Az atomerőművi villamosenergia-termelés 4,1%-kal haladta meg az előző évi és közel 15%-kal a három évvel korábbi mennyiséget, ami a hazai energiatermelés

38%-át biztosította. A megújuló energiaforrások (víz- és szélenergiák, villamos energia, tüzifa és az egyéb megújuló energiaforrások) termelése gyorsuló ütemben emelkedik, a 2009. évi 78,4 PJ az előző évinél 17%-kal, a három évvel korábbinál 50%-kal több volt. A megújuló energiaforrások a hazai energiatermelés 18%-át, az energiaszolgáltatás 7,5%-át adták. A felhasználás aránya alig maradt el az uniós 2008. évi 8%-os mutatójától.

Az energiahordozó-behozatal – fűtőérték alapján számolva – 2008-ban 2%-kal nőtt, 2009-ben 15%-kal csökkent. Az import közel felét kitevő kőolaj és kőolajtermékek behozatala 14%-kal, a 45%-os részarányt képviselő földgázé 16%-kal lett kevesebb. A nettó import villamos energia mennyisége 42%-kal nőtt.

39. ábra. A behozott és a termelt energiaforrások, 2009

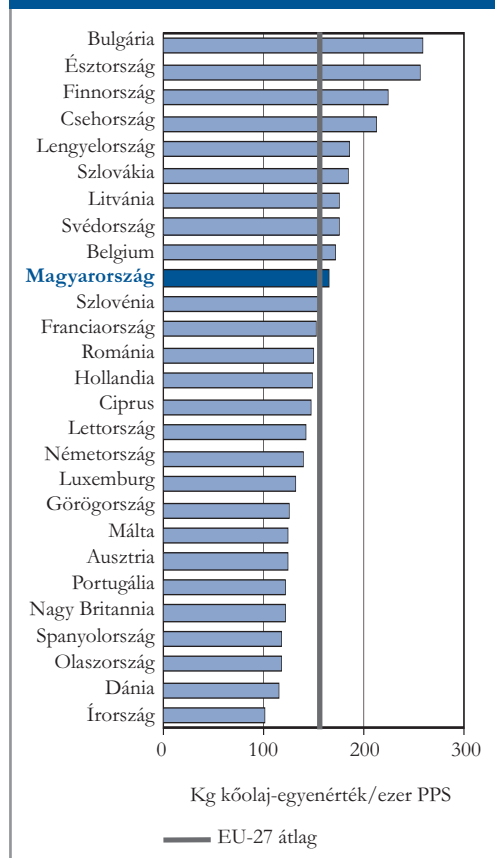
Az energiakivétel az utóbbi években folyamatosan csökkent, 2009-ben 105,6 PJ volt (a 2006. évi 66%-a), ami az összes energiaforrás 9%-ának felelt meg.

Az energiahordozók világgiazi ára nagymértékű csökkenést és növekedést egyaránt mutat. Fázistolódással ez a hazai importárakban is megfigyelhető: 30%-ot meghaladó áremelkedés

(2006, 2008) és 5–12%-os árcsökkenés (2007, 2009) is előfordult. Az energiaipar belföldi értékesítési árai évről évre az átlagos értékesítési áraknál nagyobb mértékben emelkednek. A fogyasztási főcsoportok közül a háztartási energia árindexe az utóbbi években legalább kétszer olyan gyorsan nőtt, mint a fogyasztói áraké átlagosan.

2008-ban a vásárlóerő-paritás alapján számított GDP egységére jutó hazai energiaszolgáltatás 17%-kal haladta meg az Európai Unió átlagát

40. ábra. A GDP egységére jutó energiaszolgáltatás, 2008

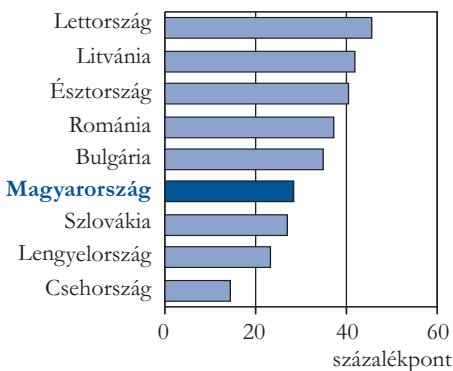

A környezet állapota és védelme

A kibocsátott **légszennyező anyagok** mennyisége a múlt század végének gyors és általános csökkenése után az utóbbi években kismértékben és differenciáltan változik. A legutóbbi adatok (2007) szerint nőtt a metán (9%), a szén-dioxid (6%) és az ózonréteget károsító anyagok (14%) mennyisége, a többi szennyezőanyagé csökkent. Azok a gázok, melyeknek nőtt a kibocsátása, kivétel nélkül az üvegházhatást okozó gázok közé tartoznak, melyeknek ötödét az energiaipar, 13%-át a közlekedés, 10%-át a mezőgazdaság, 8%-át a feldolgozóipar bocsátja ki.

Magyarország második éve kereskedhet az Európai Unió által meghatározott szén-dioxid-kvóttákkal, és teheti ezt még – a kiotói jegyzőkönyv értelmében – 2012-ig. Hazánk és a régió többi országa a kilencvenes évek ipari termelésének csökkenése és a szerkezetváltás miatt a kiotói megállapodásban kedvező pozícióhoz jutott, így jelentős eladható mennyiség felett rendelkezhet. A 2008-as 25 millió tonna után 2009-ben 23,9 millió tonna szén-dioxid-kvóta értékesítésére kaptunk engedélyt.

41. ábra. Az EU legnagyobb emissziós felesleggel* rendelkező országai

* A kiotói cél és a kibocsátás közötti rés.

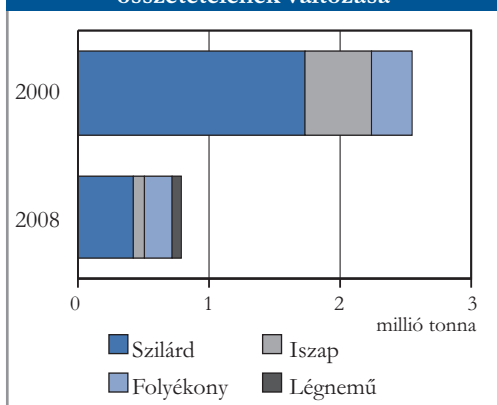
A **műtrágya-felhasználás** a kétezres években folyamatosan emelkedett, de 2007 és 2009

között újra visszaesett (28%-kal). 2009-ben egy hektár mezőgazdasági területre átlagosan 64 kg műtrágyát szórtak ki az országban, ami jóval kevesebb, mint a nyugat-európai országok többségében. A felhasznált **növényvédő szerek** mennyisége 2008-ban 8%-kal nőtt, közel 40%-uk a gyomirtószeres csoportjába tartozott. A kemikáliák felhasználásának emelkedő mennyisége kedvezőtlenül befolyásolhatja talajvizünk minőségét, annál is inkább, mivel az ország területének európai viszonylatban is magas arányát (62%-át) hasznosítja a mezőgazdaság. Az **ökogazdálkodás** elvei szerint művelt területeken ez a veszély nem fenyeget. A biotermesztésbe vont területek nagysága és a termelők száma 2006 óta stagnál. 2008-ban 122,8 ezer hektár volt a biogazdálkodásba bevont terület, amelynek 12%-a átállási időszakban volt. A terület több mint felén rét, legelő, 39%-án szántóföldi kultúra növekedett.

A vezeték **vízellátásra** való csatlakozás lehetősége az ország minden településén adott, a lakásoknak csak 5%-a nem csatlakozik a közüzemi vízhálózathoz. Megfelelő minőségű **ivóvízzel** 17 település nem rendelkezett 2008-ban, ezekre mintegy 8 ezer m³ vizet szállítottak tartálykocsikban. A közüzemi vízművek által termelt és szolgáltatott vízmennyiség az elmúlt közel két évtizedben 2008-ban volt a legalacsonyabb. A települési szennyvizeket elvezető hálózat az ezredforduló óta 70%-kal bővült, ám az elvezetett szennyvíz mennyisége (2008-ban 542 millió m³) az utóbbi években nem változott számottevően. A közüzemileg tisztított szennyvíz egyre nagyobb része kerül biológiai, illetve harmadik fokozatú tisztítás után a befogadóba (2008-ban 36, illetve 38%).

A **hulladék** mennyisége az utóbbi években összességében csökken, de a csoportok aránya folyamatosan változik. Legjelentősebb mértékben a veszélyes hulladék mennyisége mérséklődött, a települési szilárd hulladék kisebb ingadozásokat mutat (2008-ban 4553 ezer tonna), az egyéb nem veszélyes hulladék tömege pedig az előző évhez képest 16%-kal csökkent.

42. ábra. A veszélyes hulladékok mennyiségének és összetételének változása

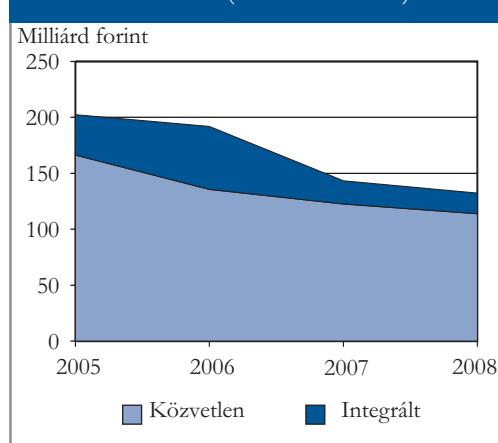
A települési szilárd hulladék begyűjtése 2008-ban döntően (85%) hagyományos keretek között történt, 15%-át gyűjtötték szelektíven, ami az előző évhez képest 6 százalékpontos emelkedést jelent. A hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya 92%. A hulladéknak 15%-át újra felhasználják vagy komposztálják, 9%-át elégetik. Az égetéskor keletkező mérgező gázok és salak azonban újabb környezeti ártalmakhoz vezet, csakúgy, mint a lerakás (73%). Ez utóbbi a legkevésbé környezetbarát kezelési mód, mivel nemcsak a levegőt és a talajvizet szennyezi, de értékes területek elvesztéséhez és megnövekedett forgalomhoz is vezet.

A természetvédelmi területek nyilvántartását 2008-ban térinformatikai alapokra helyezték, ez a pontosítás 1%-kal (838 ezer hektárra) csökkentette a védett területek nagyságát, melyeknek 58%-a nemzeti park, 38%-a tájvédelmi körzet. Az ország területének 21%-át borítja erdő, ami az uniósnál alacsonyabb arány. Erdőterületünk 2008-ban 12 ezer hektárral gyarapodott, 1903 ezer hektárra. Az őshonos fák aránya

57%, a meghonosodott vagy klónozott fajoké 43%. A levélvesztést vizsgálva erdeink egészségi állapota 2008-ban javult. A tünetmentes fák aránya 12 százalékponttal nőtt, míg a közepesen károsodottaké 9 százalékponttal, az erősen károsodottaké 3 százalékponttal csökkent.

Hasonlóan az előző évek tendenciájához, a környezetvédelmi beruházások volume 2008-ban is csökkent (10%). A beruházások legnagyobb része (29%) szennyvíz-, 22%-a hulladékkezelésre irányult, 15%-ukkal a levegő, 11%-ukkal a talaj és a felszín alatti vizek tisztaságát védték. A korábbi évektől eltérően 2008-ban jelentősebbek voltak a radioaktív szennyezések csökkentését célzó beruházások. Az összes beruházás 26%-át a közigazgatás hajtotta végre.

43. ábra. Környezetvédelmi beruházások (2005. évi árakon)

A gazdasági szervezetek környezetvédelemre 121 milliárd forintot fizettek ki külső szolgáltatóknak, és 227 milliárd forintot költöttek saját ilyen irányú tevékenységükre.

Ábrák jegyzéke

1. Az egyes női korcsoportok részesedése az összes születésszámból	10
2. Ezer lakosra jutó élveszületés és halálozás.....	11
3. A 15–64 éves foglalkoztatottak és a munkanélküliek számának változása	14
4. A 15–64 éves népesség munkaerő-piaci helyzete a régiókban.....	15
5. A havi bruttó átlagkereset alakulása.....	18
6. A teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi átlagkereseti indexe (előző év azonos időszaka = 100).....	18
7. A havi átlagkeresetek alakulása	19
8. A 65 évesek és idősebbek mediánjövedelme a 65 évnél fiatalabbakéhoz viszonyítva, 2008.....	20
9. A háztartások nominális követeléseinek és tartozásainak évenkénti változása	25
10. A GDP és a háztartások fogyasztásának volumenindexe (előző év = 100)	26
11. Tízezer lakosra jutó lakásépítés régiók szerint	29
12. Fekvőbeteg-ellátás.....	30
13. Foglalkoztatási ráta iskolai végzettség szerint, 2008.....	34
14. A vagyoni elleni bűncselekmények számának alakulása	35
15. Bűncselekmények és bűnelkövetők százezer lakosra jutó száma, 2009	36
16. A felsőoktatás nappali tagozatos hallgatói számának alakulása.....	38
17. A témaköltség megoszlása szektorok szerint, 2008.....	41
18. A kiadott könyvek száma és példányszáma	42
19. A GDP változása az előző év azonos negyedévéhez képest (szezónálisan és munkanaphatással kiigazítva).....	47
20. A bruttó hazai termék volumenének alakulása	47
21. A beruházások alakulása.....	50
22. A külkereskedelmi termékforgalom egyenlegének alakulása (folyó áron)	52
23. A gépek és szállítóeszközök külkereskedelme.....	54
24. A folyó fizetési mérleg összetevői.....	57
25. A nettó külföldi adósságállomány alakulása (az év végén)	58
26. Az államháztartás központi alrendszerének bevételei, kiadásai és egyenlege.....	61
27. A mezőgazdaság bruttó termelése (2000 = 100).....	63

28. A búza és a kukorica felvásárlási átlagára.....	65
29. A vágómarha, -sertés, és vágóbaromfi felvásárlási átlagára.....	65
30. Az ipari termelés változása, munkanappal kiigazított adatok szerint (az előző évhez képest).....	66
31. Néhány ágazat termelésének alakulása (az előző év azonos időszakának százalékában)	67
32. Az építőipari termelés alakulása építményfőcsoportonként (2000 = 100)	69
33. A szállítási ágazatok áruszállítási teljesítménye, 2009.....	71
34. A helyközi személyszállítás teljesítményének alakulása a meghatározó tömegközlekedési eszközökön.....	72
35. Személygépkocsi-állomány és első forgalomba helyezés.....	72
36. Az internet-előfizetések megoszlása hozzáférési szolgáltatások szerint, %	74
37. A kiskereskedelmi forgalom volumene (2005 = 100)	75
38. Gépjármű- és járműalkatrész-kereskedelem.....	77
39. A behozott és a termelt energiaforrások, 2009.....	81
40. A GDP egységére jutó energiafelhasználás, 2008.....	81
41. Az EU legnagyobb emissziós felesleggel rendelkező országai.....	82
42. A veszélyes hulladékok mennyiségének és összetételének változása.....	83
43. Környezetvédelmi beruházások (2005. évi árakon)	83

Táblák jegyzéke

1. A népességszám változásának tényezői.....	9
2. Főbb népmozgalmi adatok régiók szerint, 2009.....	12
3. Családtámogatások rendszere, 2009.....	21
4. A különböző jövedelmű háztartások fogyasztóiár-indexe, 2007–2009 (előző év = 100,0).....	27
5. A kórházak ágyszáma és betegforgalmi adatai fenntartónként, 2008.....	31
6. Daganatos halálozások Magyarországon 2008-ban.....	31
7. Az intézményi orvosok által leggyakrabban felderített betegségek ezer megvizsgált gyermekre jutó száma, 2008/2009-es tanév.....	32
8. Nappali tagozatos tanulók száma a középfokú oktatásban.....	38
9. A felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók megoszlása képzési területenként	39
10. A kutatás-fejlesztés ráfordítási és létszámadatai szektorok szerint, 2008.....	40
11. Mi jut eszébe a kultúra fogalmáról? – Az adott témára asszociálók aránya.....	44
12. A bruttó nemzeti jövedelem alakulása.....	49
13. A beruházások volumenének változása és a ráfordítások aránya néhány ágazatban	51
14. A külkereskedelmi forgalom mérlegének alakulása országcsoportonként.....	53
15. A fontosabb növények termésmennyisége	64
16. Az ipari termelés volumenének alakulása régióként (előző év = 100,0).....	68
17. A kiskereskedelmi forgalom volumene és megoszlása tevékenységcsoportonként	76
18. Férőhely-kapacitás és vendégforgalom a kereskedelmi és a magánszálláshelyeken, 2009.....	79

Jelmagyarázat:

- = A jelenség nem fordult elő.
- .. = Az adat nem ismeretes.
- , | = A vonallal elválasztott adatok
összehasonlíthatósága korlátozott.

Tisztelt Felhasználó!

A Magyarország, 2009 című kiadvány 31. oldalán található 6. tábla adatait helyesbítettük.

A módosított adatokat **zöld** színnel jelöltük.